

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YAŞLILIK VE KADIN

Yüksek Lisans Tezi

AYBİKE EKİNCİ

Danışman

Doç. Dr. HASAN YAVUZER

Nevşehir

Temmuz-2021

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Aybike EKİNCİ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Yaşlılık ve Kadın” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Aybike EKİNCİ

Danışman

Doç.Dr. Hasan YAVUZER

Sosyoloji Anabilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Hasan YAVUZER

KABUL VE ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Hasan Yavuzer danışmanlığında Aybike Ekinci tarafından hazırlanan “Yaşlılık ve Kadın” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

**JÜRİ
İMZA**

Danışman

.....

Üye

.....

Üye

.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ..... / ..... / ..... tarih ve ..... sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

..... / ..... / .....

.....

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu çalışmanın oluşturulmasında ve sürdürülmesinde değerli vaktini bana ayırıp, çalışmamı titizlik ile okuyup, bana yol gösterdiği ve sabırla bana yardımcı olduğu için saygıdeğer tez danışmanım Doç. Dr. Hasan Yavuzer'e teşekkür ediyorum. Tez jürimde yer alan, güzel yorumlarını benimle paylaşan Dr. Öğr. Üyesi Aylin Yonca Gençoğlu ve Dr. Öğr. Üyesi ağdaş Ümit Yazgan'a çok teşekkür ediyorum. En önemlisi çalışmam süresince beni cesaretlendiren ve desteklerini esirgemeyen sevgili annem Fatma Ekinci ve babam Mehmet Ekinci'ye sonsuz teőekkürlerimi sunuyorum.

YAŞLILIK VE KADIN

Aybike EKİNCİ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Temmuz 2021

Danışman: Doç. Dr. Hasan YAVUZER

ÖZET

Bu çalışma, yaşlılık olgusunun kadınlar üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amacıyla toplam 60 yaş üzeri 201 kadın katılımcı ile yüz yüze anket yapılarak toplanan verilerin analiz edilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle çalışma, gerek kadınların yaşlılık tutumları hakkında bilgi edinilmesi yönünde bilgiler sağlarken gerekse toplumsal bir konuda sunduğu bilgilerle literatüre katkı sağlamaktadır.

Araştırmanın temel hipotezi; katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; psikososyal kayıp, bedensel değişim, psikososyal gelişme puanlarının çeşitli demografik faktörlerin etkisinde değişimlerinin görülebilmesi üzerine kurulmuştur. Araştırma sonunda ulaşılan bulgular ise literatürde bu alanda yapılan diğer çalışma sonuçlarıyla kıyaslanarak benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

Katılımcılar, Ankara ili Çankaya ilçesinden seçilen rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma hipotezlerini test etmek için yapılan T testi ve Anova analizleri ile çıkan sonuçlara göre yaş faktörünün bedensel değişim ve psikososyal kayıp üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Özellikle 60-64 yaş arası kadınların bu değişimleri daha çok hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bunun yanında sağlık sorunu olan kişilerin bedensel değişimleri yaşlandıkça daha çok hissettikleri de yapılan analizler sonucunda tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Kadın, Yaşlanma, Yaşlanma tutumu, Psikososyal kayıp

OLD AGE AND WOMAN

Aybike EKİNCİ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences

Sociology, July 2021

Supervisor: Associate Professor Hasan YAVUZER

ABSTRACT

This study was carried out by analyzing the data collected by conducting a face-to-face survey with a total of 201 female participants over the age of 60 in order to determine the effects of aging on women. In this respect, the study contributes to the literature both by providing information on women's aging attitudes and by providing information on a social issue.

The basic hypothesis of the research; the sub-dimensions of the European Aging Attitude Questionnaire of the participants; It is based on seeing the changes in psychosocial loss, physical change, psychosocial development scores under the influence of various demographic factors. The findings obtained at the end of the study were compared with the results of other studies in this field in the literature, and similarities and differences were revealed.

Participants were determined by random sampling method selected from Çankaya district of Ankara province. According to the results obtained with the T test and Anova analyzes conducted to test the research hypotheses, it was determined that the age factor was effective on the physical change and psychosocial loss. It was concluded that especially women between the ages of 60-64 felt these changes more. In addition, it has been determined as a result of the analyzes that people with health problems feel more bodily changes as they get older.

Keywords: Old age, Woman, Aging, Aging attitude, Psychosocial Loss.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	x
KISALTMALAR	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK, YAŞLILIĞIN SINIFLANDIRILMASI VE YAŞLILIKLA İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. Yaşlılık Olgusu.....	3
1.2. Bilim Olarak Yaşlılık.....	8
1.2.1. Gerontoloji.....	8
1.2.2. Sosyal Gerontoloji	11
1.2.3. Geronto-sosyoloji.....	12
1.2.4. Geriatri	13
1.2.5. Emeklilik.....	14
1.2.6. Sosyal Yaşlanma.....	15
1.2.7. Başarılı Yaşlanma	17
1.3. Yaşlılıkta Yaşanan Sorunlar	18
1.3.1. Ekonomik Sorunlar	19
1.3.2. Barınma Sorunu	20

1.3.3. Kuşak Çatışmasına Bağlı Sorunlar	21
1.3.4. Toplumsal Sorunlar.....	21
1.3.5. Psiko-Sosyal Sorunlar.....	22
1.3.6. Sağlık Sorunları	24
1.4. Yaşlılığı Açıklamaya Yönelik Kuramlar	25
1.4.1. Yaşlılık Üzerine Biyolojik Kuramlar	25
1.4.2. Yaşlılık Üzerine Toplumsal Kuramlar	28

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK VE KADIN

2.1. Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık.....	42
2.1.1. Dünya’da Yaşlılık	42
2.1.2. Türkiye’de Yaşlılık	46
2.2. Kadın Yaşlılığı Olgusu	47
2.3. Aile Yapısında ve Kadının Aile Yapısındaki Rolünde Meydana Gelen Değişimler	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VE UYGULAMA BÖLÜMÜ

3.1. Araştırmanın Konusu.....	62
3.2. Araştırmanın Amacı	62
3.3. Araştırmanın Problemi ve Hipotezleri.....	62
3.4. Araştırmanın Önemi	63
3.5. Varsayımlar	63
3.6. Sınırlılıklar.....	63
3.7. Araştırmanın Metodolojisi.....	64
3.8. Evren ve Örneklem.....	64
3.9. Veri Toplama Teknikleri ve Araçları	64
3.10. Araştırmada Kullanılan İstatistik Teknikler	64

3.11. Bulgular	65
TARTIŞMA VE SONUÇ	90
KAYNAKÇA	94
EKLER.....	99

TABLolar

Tablo 1 Sosyal Dışlanmanın Paradigmaları	48
Tablo 2. Katılımcıların Demografik Bilgileri.....	65
Tablo 3. Avrupa Yaşlanma tutumu anketinin güvenilirlik analizi sonuçları.....	67
Tablo 4. Soru 1 Cevap Dağılımı	67
Tablo 5. Soru 2 Cevap Dağılımı	68
Tablo 6. Soru 3 Cevap Dağılımı	68
Tablo 7. Soru 4 Cevap Dağılımı	69
Tablo 8. Soru 5 Cevap Dağılımı	69
Tablo 9. Soru 6 Cevap Dağılımı	70
Tablo 10. Soru 7 Cevap Dağılımı	70
Tablo 11. Soru 8 Cevap Dağılımı	71
Tablo 12. Soru 9 Cevap Dağılımı	72
Tablo 13. Soru 10 Cevap Dağılımı	72
Tablo 14. Soru 11 Cevap Dağılımı	73
Tablo 15. Soru 12 Cevap Dağılımı	73
Tablo 16. . Soru 13 Cevap Dağılımı.....	74
Tablo 17. Soru 14 Cevap Dağılımı	74
Tablo 18. Soru 15 Cevap Dağılımı	75
Tablo 19. Soru 16 Cevap Dağılımı	75
Tablo 20. Soru 17 Cevap Dağılımı	76
Tablo 21. Soru 18 Cevap Dağılımı	77
Tablo 22. Soru 19 Cevap Dağılımı	77
Tablo 23. Soru 20 Cevap Dağılımı	77

Tablo 24. Soru 21 Cevap Dağılımı.....	79
Tablo 25. Soru 22 Cevap Dağılımı.....	79
Tablo 26. Soru 23 Cevap Dağılımı.....	80
Tablo 27. Soru 24 Cevap Dağılımı.....	80
Tablo 28. Soru 25 Cevap Dağılımı.....	81
Tablo 29. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketini ölçeğinden aldıkları puanların normal dağılım testi sonuçları	81
Tablo 30. Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların dağılımı	82
Tablo 31. Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların yaşlarına göre dağılıma yönelik Anova testi sonuçları	82
Tablo 32. Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların medeni duruma göre dağılıma yönelik Anova testi sonuçları	84
Tablo 33. Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların ‘sağlık desteği alıyor musunuz’ sorularına verdikleri cevaplara göre dağılıma yönelik T testi sonuçları	85
Tablo 34: Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların ‘Sağlık durumunuz nedir’ sorularına verdikleri cevaplara göre dağılıma yönelik T testi sonuçları	86
Tablo 35. Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların ‘Kronik hastalığınız var mı’ sorularına verdikleri cevaplara göre dağılıma yönelik T testi sonuçları	87
Tablo 36. Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların ‘Sosyo- ekonomik durum’ sorularına verdikleri cevaplara göre dağılıma yönelik Anova testi sonuçları	88

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

WHO : Dünya Sağlık Örgütü

Vb : Ve benzeri

Vs : Vesaire

GİRİŞ

Canlıların doğumlarından itibaren hayatta geçirdikleri süreye yaş adı verilmektedir. Yaşlanma ise hayatın akışının ve zamanın getirdiği doğal bir sonuç olarak ortaya çıkan biyolojik ve fizyolojik bir olgudur. Ancak yaşlanma olgusu sadece fizyolojik ve psikolojik boyutlardan oluşan bir kavram da değildir. Bu kavramın, sosyolojik, psikolojik ve toplumsal yönleri de bulunmaktadır. Bu sebeple yaşlılık olgusu literatürde farklı şekillerde defalarca ele alınan araştırma konuları arasında yer almaktadır.

Yaşlanmak, hayat boyu devam eden bir süreç olması sebebiyle; yaşlılığın ne olduğu, tam olarak sınırlarının ne olduğu vb. temel konularda dahi farklı yaklaşımlar getirilmiş olup literatürdeki farklı çalışmalarda farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Dolayısıyla bu kavrama olan farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bu durum yaşlılık olgusunun kişiye göre değişen algısal bir yönünün de olması sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Nitekim farklı kuruluşların ve ülkelerin yaşlılık için belirledikleri sınırlarda dahi farklılıklar bulunabilmektedir.

Yaşlılığa ve bunun sınırlarına dair algılar ve yaklaşımlar farklı olsa da yaşlılığın gerek fizyolojik gerekse psiko-sosyal yönlerden, insan hayatında bazı değişiklikler yaptığı yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla yaşlılığın bireyler üzerinde oluşturduğu fizyolojik ve psiko-sosyal etkiler dünya genelinde çok sayı ve çeşitteki araştırmayla incelenmiştir. Başka bir deyişle bireylerin yaşlandıkça hayatlarında bazı problemlerin baş göstermesi söz konusu olmaktadır. Bu duruma yönelik yapılan çalışmalardan da faydalanılarak yaşlılığın biyolojik etkileri, yaşlılıkta yaşanan sorunlar ve bilimsel anlamda yaşlılığın ne olduğuna dair yaklaşımlara çalışmamızda yer verilmiştir.

Bu çalışmada yaşlılık olgusunun kadınlar üzerindeki etkilerine yoğunlaşarak bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmamızın uygulama bölümünde ise Avrupa Yaşlanma Tutum Anketi kullanılarak elde edilen veriler neticesinde yaşlanma ve kadın olguları üzerine bazı çıkarımlar yapılmıştır. Buna göre araştırmamıza katılan bireylerin Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları, bireylerin farklı demografik özellikleri itibarıyla (yaş, medeni durum vb.) etkilerinin ne olduğu incelemesi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ulaşılan bulgular ise literatürdeki benzer araştırmaların sonuçlarıyla da

kıyaslanarak detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK, YAŞLILIĞIN SINIFLANDIRILMASI VE YAŞLILIKLA İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. Yaşlılık Olgusu

Yaşlılık, hayatın kaçınılmaz bir gerçeği olup her canlının doğasında bulunmaktadır. İnsanlar gibi bitki ve hayvanların da yaşamlarında yaşlılık evreleri bulunmaktadır. Bir canlı nasıl ki hayata geldiğinde bebeklik evresini, belirli bir süre sonra yetişkinlik evresini yaşıyor ise belirli bir süre sonra da yaşlılık evresini yaşamaktadır. Yaşlılık, yaşamsal süreci oluşturan evrelerden biri olup canlının yaşamının son dönemini oluşturmaktadır (Akçay, 2011:21).

Yaşlılık olgusuna yönelik birçok tanım ve kıstas bulunmakla birlikte özünde yaşlılık bireyden bireye farklılık gösteren bir olgudur. 40 yaşındaki iki farklı bireyin fiziksel yetkinlikleri, sağlık durumları ve vücut dirençleri farklılık gösterebilmektedir. Buna bağlı olarak da fiziksel ve zihinsel olarak 40 yaşındaki bir birey kendisini yaşlı hissederken, 60 yaşındaki bir birey kendisini genç hissedebilmektedir. Yaşlılık evresi, bireyin yaşamının son evresi olarak nitelendirilmekte olup bu evrenin uzunluğu da bireyden bireye farklılık gösterebilmektedir. Ortalama insan ömrünün sağlık alanında artan teknolojik gelişmeler ile birlikte her geçen biraz daha uzaması yaşlılık evresinin baz alınan başlangıcını da değiştirmektedir. Günümüzde uluslararası literatürde yaşlılık olgusu, bireyin 65 yaşından sonraki evre olarak tanımlanmaktadır. Nitekim birçok ülke de bu tanıma bağlı olarak yasal düzenlemelerde bulunmaktadır. Ülkemizde emeklilik yaşının erkekler için 65 olmasının sebebi de bireyin yaşlılık evresine 65 yaşında geçtiğinin kabul edilmesidir. Yakın geçmişte ise yaşlılık evresine geçiş yaşı ve beraberinde emeklilik yaşı da çok daha düşüktü (Seyyar ve Genç, 2010: 840).

Yaşam farklı evrelerden oluşmaktadır. Bu farklı evrelerde bireyin fiziksel ve zihinsel yapısı farklılaştığı gibi beklentileri ve becerileri de farklılık göstermektedir. İnsan ömrüne genel bir bakışta bulunmak gerekir ise bebeklik dönemi, çocukluk dönemi, ergenlik dönemi, gençlik dönemi, yetişkinlik dönemi, ortay yaş dönemi ve yaşlılık dönemi şeklinde bir sınıflandırmada bulunmak mümkündür. Yaşlılık dönemi, bireyin fiziksel yetkinliğinin azaldığı bir dönem olarak ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde vücut fonksiyonlarının işlevini yitirmeye başlaması ile birlikte sağlık problemleri artmaktadır. Geçmiş dönemdeki enerjiye sahip olamayan birey, gündelik yaşamında çeşitli aksaklıklar yaşamaya başlamaktadır. Yasal olarak çalışma yükümlülüğünün ortadan kalkmış olması yaşamı daha kolay bir hale getirirse de aynı anda fiziksel ve zihinsel olarak birçok sorunla mücadele etmek zorunda kalınmaktadır. Bu da beraberinde bireyin fiziksel ve zihinsel olarak diğer bireylere daha çok ihtiyaç duymasına yol açmaktadır (Sevil, 2005: 7).

Daha önce de ifade edildiği üzere ortalama insan ömrünün uzaması ile birlikte yaşlılık evresinin başlangıcına ilişkin yaş tanımı da değişiklik göstermektedir. Ülkemizde konuya ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde 2000 öncesi çalışmalarda yaşlılık evresinin 60 yaşından itibaren başladığına dair birçok tanıma rastlanmaktadır. Günümüzde ise bu evrenin 65 yaşından itibaren başladığı kabul edilmektedir. Sağlık alanında yaşanan teknolojik gelişmeler dikkate alındığında orta vadede bu tanımın da değişmesinin olasılık dahilinde olduğu görülmektedir. Bugünkü tanıma geri dönmek gerekir ise Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yaşlılık evresinin kendi içerisindeki sınıflandırılması şu şekildedir (Göz ve Erkan, 2008: 1):

- 65 – 74 yaş aralığı genç yaşlılık evresi
- 75 – 84 yaş aralığı yaşlılık evresi
- 85 yaş ve üstü yaşlı yaşlılık evresi

Yaşlılık evresi, bireysel yetkinliklerin azaldığı ve sağlık problemlerinin arttığı bir evre olduğundan yaşlılık evresinde bulunan bireysel yaşam kalitelerinde önemli düzeyde azalışlar meydana gelmektedir. Yaşlılık evresindeki bireylerin yaşam kalitesinin düşmesi, bireysel olduğu kadar aynı zamanda toplumsal bir sorundur. Bu da konuya ilişkin literatürde birçok çalışmanın yapılmasına zemin hazırlamaktadır. Başta Dünya Sağlık Örgütü olmak üzere yaşlılık evresine ilişkin birçok çalışma

bulunmaktadır. Çalışmalarda yaşlılık evresinin farklı yönlerine değinilirken, yaşam kalitesinin artırılması, toplumsal ve kamusal sorumluluklar, yaşlılık evresinin psikolojik etkileri gibi oldukça çeşitli yaklaşımlarda bulunmaktadır.

Günümüz toplumları, sürekli bir değişim içerisinde olup bugün gelinen noktada küreselleşmenin de etkisiyle aile yapıları da değişmeye başlamıştır. Geçmiş dönemdeki geniş aileler yerini hızla çekirdek ailelere bırakırken, yalnız yaşam da sıklıkla tercih edilen bir hale gelmiştir. Bu durum özellikle yaşlı nüfus için sorun teşkil etmektedir. Öyle ki yaşlılık evresinde her geçen gün azalan fiziksel yetkinliğe ve artan sağlık sorunlarına bağlı olarak diğer insanların fiziksel ve zihinsel desteğine duyulan ihtiyaç artmaktadır. Değişen toplum koşulları ile birlikte birçok ülkede yaşlıların bakımı, ailelerin diğer fertleri için bir yük haline gelmeye başlamıştır. Bu noktada devlete önemli görevler düşmektedir. Yine birçok ülke, bu değişimin bilincinde olup yaşlıların bakımına ilişkin uygulamalarını arttırmaktadır (Danış, 2015: 24).

Dünya genelinde ortalama insan ömrü incelendiğinde ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ile ortalama insan ömrü arasında pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu görülmektedir. Gelişmemiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler şeklinde yapılan sınıflandırmada ülkelerin gelişmişlikleri arttıkça insan ömrünün de uzadığı görülmektedir. Bu durumu ülkelerin gelişmişliklerine bağlı olarak sahip olduğu teknolojik donanımların artmasına bağlamak mümkündür ancak bu yorum tek başına yeterli değildir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arttıkça bireylerin yaşam standartları da artmaktadır. Bu artış, sağlık koşullarının iyileşmesi kadar gündelik yaşam standartlarının yükselmesi ve kamu yönetiminin insan yaşamına verdiği değerin fazla olması ile de yakından ilişkilidir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça eğitim düzeyinin de artması, bireysel birikimin ve bilincin de artmasını sağlamaktadır. Tüm bunlar bir araya geldiğinde de ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile ortalama insan ömrü süreleri arasındaki ilişki ortaya çıkmaktadır. Yaşlılık evresinin bireylere sunduğu zorlukların minimize edilmesi adına bireysel çabanın yanında toplumsal çabanın da rolü oldukça önemlidir (Görgün, 2005: 25).

Artan teknolojik gelişmeler ile sağlık konusuna verilen önemin bireysel ve toplumsal olarak artması gibi nedenler bir araya geldiğinde ortalama insan ömrünün her geçen gün biraz daha arttığı görülmektedir. Şüphesiz insan ömrünün uzaması arzu edilen

bir durumdur ancak beraberinde çeşitli sorunlara da yol açmaktadır. Öyle ki dünya nüfusunun ortalama yaşı her geçen gün artmakta olup yaşlı nüfus ile genç nüfus arasındaki oran da değişmektedir. Dünya genelinde ilk kez 1998 yılında yaşlı nüfus, genç nüfusu geçmiştir. Aradan geçen 20 yılı aşkın sürede de iki nüfus tipi arasındaki farklılık yaşlı nüfus lehine artarak devam etmektedir. Bugün, birçok ülke bu gelişmeyi bir sorun olarak kabul etmekte ve genç nüfusu arttırmaya yönelik politikalar yürütmektedir (Danış, 2015: 25).

Yaşlılık olgusu en yalın hali ile bireyin sahip olduğu yaşa göre yapılan bir tanım olsa da yaşlılık olgusuna ilişkin farklı tanımlar da bulunmaktadır. Kısaca ifade edildiği üzere yaşlılık, yaştan bağımsız olarak bireyden bireye farklılık gösteren bir olgudur. Bu da farklılığın yalnızca yaş ile açıklanmasında boşlukların oluşmasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda genel kabul görmüş 4 farklı yaşlanma türü bulunmaktadır. Bu türler ve kapsamaları şu şekildedir:

- **Kronolojik Açıdan Yaşlanma:** Yaşlılık denildiğinde akla ilk gelen türdür. Bireyin doğduğu gün ile bugün arasındaki süreye bağlı olarak gerçekleştirilen tanımdır. Dünya genelinde farklı takvim türleri bulunsa da evrensel olarak kabul gören takvim 1 yılın 365 gün olduğu takvimdir. Buna bağlı olarak her 365 günde bir bireyin bir yaş daha aldığı kabul edilmektedir. Bireylerin doğumlarından bugüne kadarki geçen sürelerine göre genç, orta yaşlı ya da yaşlı gibi sınıflandırmalarda bulunmaktadır (Terzi, 2012: 24).
- **Biyolojik Açıdan Yaşlanma:** Her birey, zaman içerisinde farklı biyolojik gelişimler gerçekleştirmektedir. Örneğin her birey, erkek ya da kadın ergenlik dönemine girmektedir ancak bu dönem kadınlar ve erkekler için farklı yaş aralıklarında tanımlanmaktadır. Cinsiyete göre farklılık olduğu gibi yalnızca belirli bir yaş değil yaş aralığının tanımlanmasında biyolojik gelişmelerdeki farklılıklar belirleyici olmaktadır. Biyolojik yaşlanma ise bireyden bireye farklı yaşlara denk gelmekle birlikte genel olarak bireyin işlev kaybı yaşaması ve fonksiyonlarının azalmasına bağlı olarak tanımlanmaktadır (Beğer ve Yavuzer, 2012: 1).
- **Psikolojik Açıdan Yaşlanma:** Psikolojik yaşlanmada kronolojik yaşlanma etkili olmakla birlikte çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Her birey, artan yaşa bağlı olarak fiziksel işlevleri kadar zihinsel işlevlerinde de kayıplar

yaşamaktadır. Bununla birlikte tıpkı biyolojik yaşlanmada olduğu gibi bireylerin psikolojik yaşlanmasına ilişkin de kesin bir yaş aralığında bulunmak mümkün değildir. Her birey için psikolojik yaşlanma farklı dönemlere denk gelmektedir. Esas olarak psikolojik yaşlanmada birey zihinsel yetkinliklerini kaybetmeye başlamakta, problem çözme sorunları ile karşı karşıya kalmakta, hafıza zayıflığı yaşayarak akılda tutma ya da geçmişi hatırlama gibi sorunlarla yüzleşmektedir. Bireyin yaşamı içerisinde yaşadığı zorluklara bağlı olarak psikolojik yaşlanma dönemi farklılık gösterirken, psikolojik yaşlanma dönemindeki bir birey geçmişini ve yaşamını sorgulamaya başlamaktadır. Genel olarak yaşama ilişkin pişmanlıklar barındıran bir bireyin psikolojik yaşlanma eşiği daha düşükken, yaşamını dolu dolu geçiren bir bireyin psikolojik yaşlanma eşiği daha yüksektir. Kronolojik yaşı fazla olsa da birey psikolojik olarak yaşlanmayı reddetmektedir. Geçmişine ilişkin birçok pişmanlığı bulunan bir birey, kendisini yakınlarına karşı suçlu ya da yük gibi hissederken, yaşamını dolu dolu geçirmiş bir birey hayattan keyif almak adına çabalamaya devam etmektedir (Kalınkara, 2011: 105).

- **Sosyal Açıdan Yaşlanma:** Sosyal açıdan yaşlanma bireyin toplum içerisindeki sosyal statüsünde meydana gelen değişimlere bağlı olarak tanımlanmaktadır. Kronolojik yaşın artması ile birlikte hayatın genel akışı içerisinde bireyler önce anne – baba, daha sonra da büyükanne ya da büyükbaba statüsüne ulaşmaktadırlar. Farklı yönden ise kariyerleri içerisinde önce düşük bir mevkiden iş hayatına adım atarlarken, zamanla yükselmektedirler. Son aşamada ise emekli olarak çalışma hayatlarına son vermektedirler. Hem kariyer hem de aile yaşamı düşünüldüğünde hayatın farklı evrelerinde farklı statüler elde edilmektedir. Emeklilik dönemi ve özellikle büyükanne – büyükbaba dönemleri bireylerin sosyal açıdan yaşlandıkları dönem olarak kabul görmektedir. Bu dönemde bireylerin saygınlıkları üst seviyeye ulaşırken, yaşam biçimlerinde de değişimler ortaya çıkmaktadır. Sosyal açıdan yaşlanmada bireyin içerisinde bulunduğu toplum oldukça belirleyicidir. Özellikle gelişmiş toplumlarda sosyal açıdan yaşlanma, bireylerin refaha erdiği, huzur içerisinde yaşadıkları bir dönem olurken, gelişmemiş toplumlarda bireylerin kendisini yük gibi hissettiği,

toplumsal olarak da yük olarak görüldükleri bir dönem olmaktadır (Beğler ve Yavuzer, 2012: 2).

1.2. Bilim Olarak Yaşlılık

1.2.1. Gerontoloji

Son zamanlarda toplumları ve toplumların sosyal, kültürel, ekonomik yapısını değiştiren ve dönüştüren, yaşlılık ve yaşlanma olgusunun önem kazanmaya başladığını yapılan çalışmalar ortaya koymaktadır. Bu olgunun giderek daha ilgi çeken bir inceleme alanına dönüşmesinin arka planında bazı gelişme ve olgular yatmaktadır. Bu gelişme ve olgulardan ilki, özellikle gelişmiş ülkelerden başlayarak, gelişmekte olan ülkelerde de görülmeye başlanan bebek doğum oranlarındaki azalma ve buna bağlı olarak Dünya'nın demografik yapısındaki dönüşümlerdir. Bu gelişme, yaşlanma süreciyle ilgilenen yaşlılık çalışmalarının artmasına ve yaşlılık olgusunu inceleyen geriatri ve gerontoloji gibi bilimlerin doğmasına ve bu tür çalışmaların giderek daha önemli olmasına neden olmuştur. İkinci olarak ise son yıllarda teknoloji ve tıp alanındaki gelişmeler, insan ömrünün uzamasına yol açmakta ve bu gelişmeye paralel olarak da yaşlı bireylerin toplam nüfus içindeki oranını arttırmaktadır. Yaşanan demografik dönüşüm, insan hayatının yaşlılık evresine ve bu evreye ilişkin sorunlara ilgi ve önemini arttırmaktadır (Gök, 2019: 24).

Gerontoloji biliminin tarihine bakıldığında yakın bir geçmişe dayandığı görülmektedir. İlk kez İkinci Dünya Savaşı döneminde ayrı bir bilim dalı olarak kendisine yer bulmaya çalışan gerontoloji, savaş sonrası dönemde de kutuplaşan dünyada Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabet unsurlarından biri haline gelmiştir. Her iki ülke de bu alanda yapılan çalışmalarda öncü ülkeler konumundadır (Tufan, 2009: 47).

Gerontoloji birçok bilim dalı ile etkileşim içerisindedir. Bu alanda yapılan ilk çalışmalar 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlamış olup yaşlılık ve yaşlanma olgularına ilişkin artan farkındalığa bağlı olarak da yapılan çalışmaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Geçmiş dönemde özellikle gelişmiş ülkeler, bu alanın üzerinde durmaktaydı. Bunun başlıca sebebi şüphesiz konuya ilişkin farkındalığın yanı sıra sahip olunan teknolojik gelişmeler ve sağlık alanında kaydedilen gelişmelere bağlı olarak ortalama insan ömrünün uzun olmasıydı. Teknolojik

gelişmelerin dünyanın dört bir yanına yayılması ve doğum oranlarının düşmesi ile birlikte dünya nüfusunun yaş ortalaması da hızla artar hale gelmiştir. Bu da yaşlılık ve yaşlanma olgularının gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ve yer yer gelişmemiş ülkelerin de konu edindiği bir hale gelmesini sağlamıştır. Bugün başta gelişmiş ülkeler olmak üzere birçok ülkede doğum oranlarının arttırılmasına yönelik politikalar yürütülmekte, teşviklerde bulunmaktadır. Almanya, bu politikalara en güzel örneklerden biri olup ailelere çocuk başına aylık belirli bir miktarda ödemede bulunmaktadır. Nüfusun yaşlanması beraberinde birçok soruna yol açtığından, gerontoloji yalnızca yaşlılık ve yaşlanma ile değil bu olguların toplumsal sonuçlarına ilişkin de incelemelerde bulunmaktadır (Tufan, 2009: 50).

Gerontoloji, yaşlıların ekonomik, sosyal, psikolojik ve biyolojik sorunlarıyla uğraşan bilimdir. Bu bağlamda, gerontolojiyi tıba bağımlılıktan ve tek boyutluluktan kurtarmak üzere toplumsal Gerontoloji kavramından da söz edilmektedir. Bu kavramda “Bireyin yaşlanmasına bağlı davranış biçimlerine ve toplumsal bir olgu olarak yaşlanmaya ve ayrıca bu ikisi arasındaki karşılıklı etkileşime ilişkin bilgilerin düzenlendiği alandır”. Gerontolojinin “zamanın ilerlemesine dayalı olarak kişide ortaya çıkan yetişkinlik sonrası yaş dönemlerine özgü koşulları ve değişimleri inceleyen bilim dalıdır” şeklindeki tanımı, gerontolojinin yaşlılık evresini sadece tıbbi boyutu ile değil, evreyi psikolojik ve sosyal yönden de ele alan geniş kapsamlı bilim olduğunu ortaya koymaktadır (Akçay, 2015: 11).

Gerontoloji, daha önce de ifade edildiği üzere birçok bilim dalı ile ilişkili olup doğrudan yaşlılık evresindeki bireylerin yaşam kalitesinin arttırılması adına çalışmalarda bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ortaya çıkmaya başlayan yaşlı nüfus yoğunluğu, gerontolojinin akademik olarak gelişim göstermesine zemin hazırlamıştır. Yaşlılık evresindeki bireyler, yaşamın doğal bir gerçeği olarak fiziksel ve zihinsel yıpranmalar yaşamakta, işlev kaybına uğramaktadırlar. Bu kayıplara bir de psikolojik ve sosyal kayıplar eklendiğinde yaşlılık evresi geçirilmesi zor bir dönem haline gelmektedir. Gerontoloji, bu evredeki sorunları ve sorunların kaynaklarını tespit etmenin yanında sorunlara ilişkin çözüm önerileri de ortaya koymaktadır. Temel amaç, bireylerin yaşam kalitesini arttırmanın yanında yaşamlarını daha aktif bir hale getirmek ve yaşamdan keyif almalarını sağlamaktır (Kalınkara, 2016: 21).

Özellikle gelişmiş toplumlarda her geçen gün daha fazla yer edinen yaşlı nesil, toplumsal bir olgu haline gelmiştir. Yaşlılığın bireysel zorlukları olduğu kadar yaşlı nüfusun toplum adına da çeşitli zorlukları ortaya çıkmaktadır. Gerontoloji, bu çerçevede yaşlılık olgusuna ilişkin bireysel ve toplumsal hemen her olguya değinerek yaşlılık evresinin anlaşılması adına çalışmalar gerçekleştirmektedir. Toplumsal gelişiminde yaşlı nüfusun rolü, yaşlı nüfusun sorunları, sosyal güvenlik politikaları, sosyal sigorta politikaları, bankacılık faaliyetleri, sosyal hizmetler vb. birçok unsur yaşlılık olgusu ile etkileşim içerisinde olup çok yönlü bir husus durumundadır. Gerontoloji ile birlikte toplumun hemen her kesiminin çıkarlarını korumak, bireysel ve toplumsal gelişimi sağlamak, sosyal devlet olgusunun gelişimine katkı sağlamak başlıca amaçlar arasında yer almaktadır (Akın, 2006: 5).

Gerontologlar, yaşlanmayı sürekli, evrensel, içsel, zararlı ve yaratılıştan gelen bir olgu olarak tanımlarlar. Gerontoloji yaşlanmanın ve yaşlılığın bedensel, psişik, sosyal, tarihsel ve kültürel yönlerinin tanımı, açıklaması ve modifikasyonu ile ilgilenmektedir. Yaşlanma açısından önemli ve yaşlanmayı yapılandıran çevreler ve sosyal kurumları da analizlerine dâhil etmektedirler. Gerontolojinin yaşlanma ve yaşlılık olgularıyla ilgili temel sorularına yanıt ararken takip ettiği “geleneksel” sistematığı yaşlanmanın karmaşık, çok boyutlu bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bilim dalının amacı ise “yaşlanmanın nedenlerinin ve koşullarının araştırılması, aynı zamanda yaşla ilgili olan ve düzenli bir ilerleme gösteren davranış değişimlerinin incelenmesi ve titizlikle tanımlanmasıdır (Kalınkara, 2016: 11).

Her bireyin doğal döngü içerisinde yaşadığı yaşlılık evresi ve bu evreye kadarki yaşlanma süreci ele alınırken, parçalardan ziyade bütüne odaklanılmaktadır. Daha açık bir ifade ile yaşlanmayı etkileyen unsurlar ele alındığı gibi yaşlılık evresinde yaşanan sorunlar, toplumsal yaklaşım, kurumsal faaliyetler gibi unsurlar incelenerek bütüne ilişkin tespitler ve çözüm önerileri sunmaktadır. Yaşlılığın en belirgin psikolojik özelliklerinden olan yalnızlık hissini giderilmesi, yaşlı nüfusun toplumdaki soyutlanmaması ve topluma kaynaşması adına yönlendirmelerde bulunmaktadır. Artan kronolojik yaşa rağmen bireylerin psikolojik ve sosyolojik olarak yaşlanmalarını geciktirmek adına yaşlıların topluma kazandırılmaları, aktif bir yaşam sürmeleri gibi amaçlar doğrultusunda faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bir diğer alt hedef olarak da bireylerin yaşlılık ve yaşlanma olgularına yönelik bakış

açılarını değiştirerek, bu olgulara yönelik var olan olumsuz düşüncelerin giderilmesi amaçlanmaktadır (Akçay, 2015: 11).

Gerontoloji, bilim olarak yeni gelişen bir alan olmakla birlikte gerontolojinin konusu çok daha eskilere dayanmaktadır. Yaşlılık olgusunun bugünkü anlamı ile günümüzde birkaç asır önceki anlamları farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bugün gerontolojinin ele aldığı yaşlılık olgusu ile asırlar önce ele aldığı yaşlılık olgusu farklıdır ancak bu farklılık yalnızca kavramsal olarak ortaya çıkmaktadır. Özü itibari ile bilim dalı olarak gerontoloji aynı amaçlar doğrultusunda var olarak günümüzde daha etkin ve fonksiyonel bir yapıda varlığını sürdürmektedir (Kalınkara, 2016: 12).

1.2.2. Sosyal Gerontoloji

Geriatri ile ortaya çıkıp zaman içerisinde geriatriden ayrı bir alan olarak gelişim gösteren sosyal gerontoloji, aynı zamanda gerontolojinin de bir alt dalıdır. Sosyal gerontoloji, gerontolojiye göre daha spesifik bir tür olup yaşlılık ve yaşlanma olgularını sosyal yönden ele almaktadır. Yaşlı nüfusun toplum içerisindeki rolü ve etkileri incelenirken, dünya genelinde hızla artan yaş ortalamasının bir yansıması olarak artmaya devam eden yaşlı nüfusun gelecekteki olası sonuçlarına ilişkin tespitlerde bulunmaktadır. Bugün birçok ülke, artan yaşlı nüfus oranını bir sorun olarak görmekte olduğundan, ulusal ve uluslararası politikaların belirlenmesinde sosyal gerontoloji içerisinde elde edilen tespitler önemli kazanımlar sağlamaktadır (Kalınkara, 2016: 15).

Yaşlı nüfusun yaşlılığa bakış açısı ve yaşadıkları sorunlar kadar toplumun yaşlılara ve yaşlanma olgusuna karşı bakış açısı da incelenmektedir. Bu doğrultuda karşılaştırmalı analizlere gidilerek iki taraf arasındaki ilişkiyel tutumlar ele alınmaktadır. Sosyal gerontoloji, toplumsal gerçeklik ile yaşlılık olgusu arasındaki karşılıklı etkileşim üzerinde durmaktadır. Başka bir ifadeyle yaşlı bireyler, toplumdan bağımsız düşünölemeyeceğı için sosyal gerontoloji bireyi; içinde yaşadığı toplum, aile, sosyal gruplar ve kurumlar içerisinde inceler. Sosyal gerontoloji, yaşlı bireyi içinde yaşadığı toplumun özellikle kültür başta olmak üzere politik, ekonomik, antropolojik yönleriyle incelemektedir. Yaşlı bireyin, dili, dini, inancı, toplumsal ve ahlaki değerleri, kültürel inançları sosyal gerontoloji için önemli konular arasındadır (Şentürk, 2018: 99).

Sosyal gerontoloji, sadece yaşlı bireyi toplum içerisinde bulunduğu konum ve yaşlı toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi incelemekle kalmaz aynı zamanda yaşlı bireyin sosyal çevre içinde yaşadığı problemleri de incelemektedir. Bu bağlamda sosyal gerontoloji, yaşlı bireyin yaşadığı sosyal problemlere çözüm getirmeye çalışmaktadır. Sosyal gerontoloji, yaşlılık sosyolojisinden daha geniş bir alanı kapsar. Sosyal gerontoloji disiplinler arası bir alan olarak ekonomi, siyaset, kültür, sağlık ve sosyolojiyi de dâhil etmek üzere diğer sosyal bilimlerden gelen bilgilerin uygulaması ile davranış bilimlerini içerir.

Sosyal gerontolojiyi genel olarak özetlemek gerekir ise yaşlılık ve yaşlanma olgularının bireysel ve toplumsal etkilerini ele almakta, her iki olgunun da toplumdan topluma ve hatta bireyden bireye farklılık gösterdiği gerçeğinden yola çıkarak farklı toplumlardaki yansımalarına değinen, bireysel ve toplumsal koşulların etkilerini inceleyen alandır.

1.2.3. Geronto-sosyoloji

Disiplinler arası olan gerontososyoloji, sosyolojik olarak yaşlılık olgusunun anlaşılması ve tanımlanması adına faaliyetlerde bulunmaktadır. Gerontososyoloji, keskin hatlarla sosyal gerontolojiden ayrılmamaktadır ancak literatürde ayrı başlıklar olarak yer almaktadırlar. Yaşlılık ile yaşlanma birbirlerinden farklı kavramlar olduğundan gerontososyoloji de bu iki başlığı ayrı alt başlıklar halinde incelemektedir.

Yaşlılık sosyolojisi, yaşlı bireylerin toplum tarafından nasıl algılandığının yanı sıra bireyin yaşlılık evresini nasıl değerlendirdiği de önemlidir. Toplum nazarında yaşlı bireyin bulunduğu konum, yaşlı insanın kendisine olan bakış açısını da etkilemektedir. Yaşlılık sosyolojisinde diğer bir nokta devlet ve sosyal politikaların yaşlı ve yaşlı sorunlarına ne derece yer verdiğidir. Tüm bunları göz önünde bulundurduğumuzda yaşlılık sosyolojisinin çalışma alanının geniş olduğu ve birçok alandan faydalandığı görülmektedir (Kalınkara, 2016: 18).

Yaşlılık sosyolojisi, gerontoloji ile işbirliği içerisinde olup karşılıklı etkileşimler sonucu gelişim kaydetmektedir. Gelişmiş ülkelerde ortaya çıkmış olan yaşlılık biliminin bir alt dalı olarak yaşlılık sosyolojisi de gelişmiş toplumlarda ortaya çıkan ve gelişim gösteren bir olgu konumundadır. Günümüzde ise gelişmiş toplumların

dışında henüz gerçek anlamda bir gelişim ve yayılım gösterebildiğinden söz etmek mümkün değildir (Kurt, 2008: 87).

Yaşlanma sosyolojisi ise daha toplumsal bir yaklaşımda bulunarak yaşlanma olgusunun toplum nezdindeki karşılığına, politikalar üzerindeki etkilerine ve kurumsal faaliyetlerine odaklanmaktadır. Bugün hemen her toplum, yaşlılık evresine ilişkin yasal düzenlemelere ve kamu kuruluşlarına sahiptir. Bu yasal düzenlemelerin nasıl yönlendirildiği, hangi toplumun hangi ihtiyaçlar doğrultusunda hangi yasal düzenlemeye gittiği, konuya ilişkin kamu kuruluşlarının faaliyet alanlarının belirlenmesi gibi incelemelerde bulunmakta, tespitler ve öneriler sunarak konunun gelişimi adına katkı sağlamaktadır

1.2.4. Geriatri

Yaşlılık bilimi olarak da bilinen geriatri, özellikle 20. yüzyılın başından itibaren gelişim gösteren bir alan olup gerçek gelişimini 21. yüzyıldan itibaren göstermeye başlamıştır. 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişmiş ülkelerde yaşlıların yaşamına ve toplum içerisindeki konumuna yönelik artan sorunlar, bu bilimin gelişiminde tetikleyici olmuştur. Her ne kadar 21. yüzyılın başından itibaren gelişim gösteren bir alan olsa da yaşlılık bilimi geçmiş dönemde de var olan bir alandı. Geçmişte sağlık bilimi içerisinde kendisine yer bulan yaşlılık bilimi, konuya ilişkin sorunların artması ve sahip olduğu karmaşık yapısı neticesinde ayrı bir alan olarak gelişim göstermeye başlamıştır. Gelişmiş toplumlarda görece konuya ilişkin çalışmalar daha erken başlamış olup ülkemizde de hızla gelişen bir alan olarak dikkat çekmektedir (Kurt, 2008: 84).

Geriatrinin tarihine bakıldığında özel bir alan olarak gelişim gösterdiği ve yaşlılığın patolojisini incelediği görülmektedir. Alandaki ilk çalışmalara bakıldığında yaşlılık döneminde ortaya çıkan fiziksel ve ruhsal sorunlara odaklanıldığı, bu sorunların çözüme ilişkin arayış içerisinde bulunduğu görülmektedir. Yaşlılık, fiziksel olduğu kadar biyolojik, sosyolojik ve psikolojik bir olgudur. Dolayısıyla geriatri alanında yapılan çalışmalarda sosyoloji ve psikoloji alanlarıyla da birlikte hareket edilmekte ve iç içe bir yapıda gelişim kaydedilmektedir (Kurt, 2008: 84).

Tıp biliminin bir kolu olan geriatri, “geras” (ihtiyarlık yaşı) ve “iatros” (fizikçi) kelimelerinden türemiş olup, yaşlılıkla ilgili olabilecek bütün psikososyal konuları ve hastalıkları inceleyen bilim dalıdır. Yaşlılık halinde ortaya çıkan hastalıkların

kapsamı ile ilgilenen, yaşlılıktan doğan hastalıkların koruyucu, tedavi edici, rehabilite edici ve sosyal yönleri ile ilgilenen tıp biliminin dalıdır. Gerontoloji, yaşlanma süreci ile ilgilenirken; geriatri, daha çok yaşlılarda görülen hastalıkların tedavisi üzerine çalışmalar yapmaktadır. Gerek sosyal gerontoloji, gerekse sosyal geriatri yaşlanma sürecinin ve yaşlı hastalıklarının sosyal boyutu üzerinde durmaktadır (Kalınkara, 2016: 21).

Geriatri, yaşlılık dönemini bir bütün olarak ele alırken yalnızca fiziksel ve psikolojik sorunları değil aynı zamanda toplumsal sorunları da ele almaktadır. Genel olarak yaşlılık döneminin yaşam kalitesinin artırılması adına çalışmalarda bulunulurken, fiziksel ve psikolojik sorunların çözümü kadar yaşlılık dönemine toplumsal bakış açısının gelişimi ve yaşlı bireyler ile toplum arasındaki ilişkinin gelişimi de üzerinde durulan hususlardır. Geriatri gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan bir alan olsa da özünde gelişmemiş toplumlarda yaşlılık dönemine ilişkin çok daha fazla sorun ortaya çıkmaktadır. Bu noktada temel farklılık ise gelişmiş toplumlar yaşlılık dönemindeki sorunlarla ve yaşam kalitesinin gelişimi adına konu üzerinde daha büyük bir hassasiyet gösterirken, gelişmemiş toplumlarda bu sorunlara ilişkin farkındalık düşüktür (Kalınkara, 2016: 17).

Çok boyutlu ve interdisipliner bir bilim olan geriatri, yaşlılık ve yaşlanma döneminde henüz tanısı konulmamış problemlerin tanımlanmasına, bu problemlere bağlı olarak ortaya çıkabilecek fizyolojik ve psikolojik sağlık sorunlarının görme, işitme, beslenme, demans, depresyon, Alzheimer, motor ve kas sinir sistemlerinde fonksiyonel yetersizlikler gibi rahatsızlıkların saptanmasını ve tedavi edilmesini kapsamaktadır. Geriatrik değerlendirme, yaşlının tıbbi ihtiyaçlarının yanı sıra tüm özel ihtiyaçlarını da dikkate almalıdır. Yaşlı bireylerin kapsamlı olarak değerlendirmesi yaşlının bu evreyi daha kaliteli geçirmesinde etkili olacaktır (Gök, 2019: 22).

1.2.5. Emeklilik

Emeklilik genel olarak yaşlanmanın ilk göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bireylerin aktif çalışma yaşamından kopması durumu, yaşam tarzının tümüyle değişmesi anlamına gelmektedir. (Taşkesen, 2017). Emeklilik aktif iş yaşamının sona ermesi ile başlayan bir süreçtir. Emeklilik yıllarca süren uzun ve zorlu çalışma süresinden sonra geri dönüşü olmayan ve üretken varlığın sona erdiği bir dönem

olarak adlandırılabilir. Emeklilik bireyin uzun yıllar beklediği ancak çekindiği bir zaman dilimidir. Ülkelerin ve toplumların en önemli amaçlarından biri de yüksek oranda istihdam sağlamaktır. Birçok meslekte emek arzı talebi aşmaktadır. Çalışanların aşırı arzı için kullanılan çözüm yolu ise erken emekliliğin teşvik edilmesidir. Zorunlu emeklilik, çoğu kez emeklilerin genellikle hazırlık yapmadan karşı karşıya kaldığı ekonomik ve psikolojik sıkıntıların yaşandığı bir dönemdir. Erken emekli olan birçok çalışan emekliliğini çoğu kez daha düşük statülü bir işle desteklemektedir.

Erken emekliliğin emek arzını düşürerek genç çalışanların daha hızlı gelişmesini sağlamak gibi toplum için bazı avantajları olduğu gibi ciddi dezavantajları da bulunmaktadır. Emekli sayısının artması ile sosyal güvenlik sisteminin ve kamu maliyesinin yükü de artmaktadır. Toplumumuz tarafından gençleri iş dünyasına hazırlamak için resmi kurumlar geliştirmiş olsa da aynı şekilde yaşlıları da emekliliğe hazırlayacak bir yol geliştirilmemiştir. Emeklilik insanları yaşamın teamüllerinden koparır. Sosyal temaslarını ve statülerini önemsizleştirir, onları rolsüz bir durumda konumlandırır. Daha önce esnaf, devlet memuru, muhasebeci, ya da bankacı olarak değerlendirilen bireyler artık etkisiz bir rolde toplumun dışında kalabilmektedir. Emekliliğe uyum sağlama ve emekliliğin insanların yaşamına etkisi bazı insanlarda olumlu bazı insanlarda ise olumsuz olabilmektedir. Ekonomik sorunu olmayan ve sağlığı yerinde olan emekliler, gelir sorunu yaşayan ve boş zamanlarını geçirmek için yeterince kendilerini iyi hissetmeyen emeklilere göre bu süreci daha mutlu geçirebilmektedir (Zastrow, 2013).

1.2.6. Sosyal Yaşlanma

Yaşlanma olgusunun sosyal içeriğini sistematik bir biçimde açıklamak ve yaşlanmanın sosyolojik içeriğini daha net gösterebilme adına bireysel yaşlanma ve toplumsal yaşlanma olarak iki temel düzlem ayırt edilmiştir. Yaşlanan bireyin sosyal bir varlık oluşu ve bir toplumda yaşıyor olması nedeniyle aslında her iki düzlem birbiriyle çok sıkı etkileşim içindedir (Nazlı, 2016: 1). Bireyin sosyal bir yapı içinde doğması ve hayatının geri kalanını bu sosyal yapı içinde sürdürmesi bireylerin sosyal bir varlık olduğunun göstergesidir. Bu nedenle yaşlılık, her ne kadar bireysel düzlemde görülüyor olsa da yaşlılık aynı zamanda toplumsal bir olgudur. Dolayısıyla

yaşlılık, sosyalizasyonu olan bir süreçtir. Sosyal yapı içinde doğan birey, yaşamının tüm evrelerini bu sosyal yapı içinde gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda insan yaşamının son evresi olarak görülen yaşlılık da sosyal yapıdan ve birey toplum ikilemi dediğimiz sosyal ilişkilerden bağımsız düşünülemez.

Bireysel bir olgu olarak algılanan yaşlanmanın sosyal içerikli görünümüleri, her toplumda kendine özgü olarak varlığını sürdürmektedir. Adı geçen bu görünümlerin, bireyin içinde yaşadığı toplumdaki ayrı var olamayacağı gerçeğinden hareketle toplumsal bir boyuta da sahip olduğu kabul edilmektedir. Diğer bir deyişle, yaşlanmaya ilişkin var olan ve bireysel düzeyde ortaya çıkan her türlü görünüm, içinde yer aldığı toplumun sahip olduğu ailesel, ekonomik, siyasal, kültürel ve benzeri niteliklerinden etkilenmekte ve yaşlılığa ilişkin çeşitli toplumsal algılar ve sosyal anlamlandırmalar ve sosyal görünümler ortaya çıkmaktadır (Nazlı, 2016: 2). Yaşlanmanın sosyal içeriği, birey ve toplum arasındaki ilişkiden, toplumsal yapının önemli mekanizmaları olan sosyal, kültürel, ekonomik ve sınıfsal unsurlardan oluşmaktadır.

Bireyin sosyal bir varlık olması, içinde yaşadığı toplumu tanımlamasını ve anlamlandırmasını doğurmuştur. Birey, sosyal yaşamda karşılaştığı her olayı yeniden anlamlandırma çabası içine girmekte, bu anlamlandırmalar sosyal bir varlık olması yönünde bireyi üretici bir pozisyona ulaştırmaktadır. Günlük rutin yaşamında etkileşim içinde olan bireyler, sosyal yaşamlarına ilişkin gerçeklikleri kendi kültürleri ve toplumsallıkları içerisinde inşa etmektedir. Söz konusu birey ve toplumun karşılıklı etkileşimi sonucu oluşturulan sosyal inşalar, her defasında sosyal anlamlandırmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bütün sosyal olgularda olduğu gibi yaşlılık olgusu da doğası gereği belli başlı bazı özelliklere ve değişmez kurallara sahiptir. Yaşlılık doğası gereği, fiziksel ve ruhsal gerilemeleri içinde barındırmaktadır. Bu çerçevede birey, fiziksel ve ruhsal güçlerini geri dönülmez bir şekilde yitirmektedir. Yaşlılık evresinde meydana gelen gerilemeler, bireyin günlük yaşamını ve sosyalleşmesini etkilemektedir. Dolayısıyla sosyal yaşamda eski gücünü ve statüsünü kaybeden yaşlı bireye karşı, toplumun diğer üyeleri tarafından yaşlı olduğuna dair mesajlar verilmektedir. Kısacası toplumsal açıdan bireyin yaşlı olarak etiketlendiği ve bunun sonucunda yaşlı bireyin

fiziksel ve ruhsal gerilemesinin yanında statü ve güç kaybı yaşadığı ortaya çıkmaktadır.

Yaşlı birey dünün genci olduğundan yaşlılığı kolay benimsemeyebilir, kabul etmeyebilir. Ancak, toplum o bireye, yaşlılık statüsüne ilişkin bir anlam atfeder. Bu nedenle konuya bu perspektiften bakıldığında, farklı kültürlerin, farklı dönemlerinde toplumların yaş kategorilerine atfettiği anlamların değiştiği görülür. Yani yaşlanma toplum aracılığı ile bir toplumsal süreç olarak bilinir (Kalınkara, 2016: 109).

Sosyal açıdan yaşlanmak, yaşama yaşayarak yıllar katmak, öğrenmek, kültürleşmek, kültürlenmek ve deneyim sahibi olmaktır (Şentürk, 2018: 29). Bu açıdan sosyal yaşlanma, kişinin içinde yaşadığı toplumla girdiği iletişim ve etkileşim süreciyle oluşmaktadır. Nitekim toplum, içinde yaşayan kişilerin görev, rol ve sorumluluklarını yaşa, cinsiyete ve sosyal konumuna göre tanımlamaktadır. Sosyal yaşlanma, bireyin zaman içindeki geçişine bağlı olarak içinde bulunduğu konumun değişmesidir. Bireyin yaşadığı fizyolojik gerilemeler sonucunda sosyal ve çalışma hayatında yeteneğinin ve gücünün azalmasıdır. Yaşlanmanın sosyal içeriği, onun her toplumda farklı özellikler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Sosyal yaşlanma, toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir. Kısacası sosyal yaşlanma, bireyin yaşlanma sürecinde geçirdiği tüm değişimlerin toplumsal yönüne vurgu yapmaktadır.

1.2.7. Başarılı Yaşlanma

Başarılı kavramına yakından bakıldığında, bu kavramın orijinal içeriğinin kapitalist Batı toplumlarının rekabete ve üretken olmaya dayalı değerlerine işaret eden ve üretken, hasta olmayan elit bir yaşlı grubunu hedef alan bir kavram olduğu görülmektedir. Başarı kavramı içinde üretken olma ve aktif olmaya ilişkin oldukça yoğun bir sosyal/kültürel vurgu vardır ve bu vurgu, modern batı toplumlarının yaşlılığa ilişkin kültürel sosyal inşasının içeriğidir. Başarı ve başarılı kavramıyla yakından ilişkilendirilen üretkenlik ve aktiflik kavramı da kültürel içerikli sosyal bir inşadır. Nitekim batı toplumlarının kültüründe bir sosyal değer olarak üretken ve başarılı olma, sosyal alanda var olabilmenin önemli koşuludur. Sosyalizasyon süreci içinde genç kuşaklardan başlayarak bu değerler, aile ve okul gibi temel sosyalizasyon ajanları yardımıyla kazandırılmaktadır (Wilcox, 2007; akt, Aylin, 2016: 3).

Başarılı yaşlılık yaklaşımı son zamanlarda yaşlılıkla ilgili çalışmalarda önemle üzerinde durulan bir konudur. Başarılı yaşlılık genellikle olumlu çıktılardan elde edilmesi, maksimize edilmesi, olumsuz çıktılardan sakınma ve olumsuzlukların minimize edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Kalınkara, 2016: 244).

Modern batı toplumları, tıp ve teknoloji desteğiyle, yaşlanma sürecinin olabildiğince ideal ölçütler çerçevesinde gerçekleşmesini sağlamaya ve yaşlanmayı başarılı yaşlanma olarak tanımlanan bir sürece çevirmeye çalışmaktadırlar. Palmorer'a göre, başarılı yaşlanma yaşam memnuniyeti, uzun ömür, engellilikten muafiyet bileşenleri temelinde tanımlarken, Rowe ve Kahn'a göre ise başarılı yaşlanma, hastalık ve engellilikten korunma, yüksek fiziksel ve bilişsel işlevlerin korunması ve toplumsal/üretimsel alanlara dâhil olma şeklinde tanımlanmaktadır (Phelon, Larson: 2002; akt, Nazlı, 2016: 5).

Başarılı yaşlanmanın içerdiği bileşenler temelinde birçok model ortaya konulmuş olmasına rağmen bu bileşenleri, ortak bir zemin üzerinde bir araya getirmek mümkündür. Baltes ve Baltes, ortak bir zeminde buluşan bu zeminleri şöyle sıralamaktadır: yaşamın uzunluğu, biyolojik sağlık, mental sağlık, bilişsel yeterlilik, sosyal yeterlilik ve üretkenlik, bireysel kontrol ve yaşam memnuniyeti (Baltes, 1993; akt, Nazlı, 2016: 3).

1.3. Yaşlılıkta Yaşanan Sorunlar

Her birey, yaşamın doğrusal döngüsü içerisinde yaşlılık dönemine girmektedir. Bu dönemde bireyin fiziksel ve zihinsel yetkinliklerinin azalmasına bağlı olarak birçok yeni sorun ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan sorunları altı alt başlıkta toplamak mümkündür. Bu başlıklar;

1. Ekonomik sorunlar
2. Konaklama sorunu
3. Psiko-sosyal sorunlar
4. Kuşak farklılığına bağlı sorunlar
5. Toplumsal sorunlar
6. Sağlık sorunları

Yaşlılıkta yaşanan sorunların daha iyi anlaşılabilmesi ve incelenebilmesi adına ortaya çıkan sorunları alt başlıklar halinde incelemekte fayda vardır.

1.3.1. Ekonomik Sorunlar

Her birey, yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek için asgari tutarda gelire sahip olma ihtiyacı duymaktadır. Bu ihtiyacın yaşlılık döneminde karşılanabilmesi adına hemen her ülkede emeklilik sistemi bulunmaktadır. Emeklilik sistemi, belirli bir hizmet süresini tamamlamış bireylere, devlet tarafından düzenli aylık ödemenin yapılmasını sağlamaktadır. Yaşlılık dönemindeki bireyler, aktif çalışma hayatlarına devam etmeden, bu düzenli gelire yaşamlarını sürdürme çabası içerisinde girmektedir ancak emeklilik sisteminde bireyin çalışma hayatındaki yetkinliğine bağlı olarak ücret farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Bu da bireyin gelirinin azalmasına neden olduğu gibi ülke ekonomisine bağlı olarak ekonomik zorluk yaşama olasılığını da ortaya çıkartmaktadır (Tufan, 2014: 60).

Yaşlılık döneminde yaşanan sorunların başında bireyin çalışma fonksiyonlarını yitirmesine bağlı olarak emekliliğe ayrılması ve gelir kaybı yaşaması yer almaktadır. Emekli olan bireyin birçok sosyal hakkı korunmasına karşın aylık gelirinde azalış meydana gelmektedir. Bu da bireyin gündelik yaşamında sahip olduğu alışkanlıklarda değişikliğe gitmesini ve harcamalarını azaltmasını zorunlu kılmaktadır.

Yeni düzen içerisinde bireyin ekonomik özgürlüğünde kısıtlanma yaşanırken, özellikle kadınlar erkeklere göre daha büyük sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Dulluk maaşı adı verilen sistemde eşini kaybeden kadınlar, emeklilik maaşının yaklaşık %75'ini elde etmeye başlamaktadır. Kadınların kronik olarak erkeklere göre daha uzun yaşadıkları dikkate alındığında bu da kadınların yaşamlarını idame ettirmelerinde çok daha zorlu bir süreç yaşamalarına neden olmaktadır.

Yaşlı bireylerin yaşlarına bağlı olarak daha sık sağlık problemi yaşamaları ekonomik sorunların da artmasına neden olmaktadır. Ekonomik olarak yaşanan zorluklar beraberinde bireyde sağlık sorunlarının ve psikolojik sorunların da artmasına yol açabilmektedir. Bununla birlikte fiziksel olarak diğer insanlara olan bağlılığı artan bu bireylerin, ekonomik olarak da muhtaçlıklarının artması sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir. Birey, kendini yetersiz hissetmeye başlamanın yanında

çocuklarına ya da yakınlarına karşı mahcubiyeti de artmaktadır. Tüm bunları bireyin ekonomik sorunlarının çok daha fonksiyonel sorunlar haline gelmesine yol açmaktadır (Arpacı, 2005:121).

1.3.2. Barınma Sorunu

Yaşlılık dönemindeki bireylerin sıkça maruz kaldıkları bir diğer sorun da barınmadır. Barınma sorunu özünde bireyin ekonomik gücüne bağlıymış gibi algılansa da bireyin ekonomik gücünün yanında toplumsal ve sosyal konumuna da bağlı durumdadır. Ekonomik gücü yerinde olmayan bireyler, tek başlarına yaşamlarını idame ettirmekte zorlanır hale gelmektedir. Böyle bir durumda ya çocuklarının destek vermesi ya da ekonomik durumları el verdiği düzeyde huzurevlerine yönelmeleri gerekmektedir. Yaşlılık dönemindeki birçok birey, böyle bir sorunla karşılaştığında kendisini kabul eden çocukları ile beraber yaşamaya başlamaktadır ancak bu da çoğu zaman kalıcı bir çözüm olmamaktadır. Günümüz kent yaşamında evlerin küçülmüş olması, yaşlılık döneminde bireyin hem çocukları hem de varsa çocuklarının çocukları ile kuşak çatışması yaşıyor olması bir arada yaşamayı güç bir hale getirmektedir. Evin içerisinde çeşitli huzursuzluklar ortaya çıktığı gibi, yaşlılık dönemindeki bireyin kendini bir yük gibi hissetmesi ya da benzeri rahatsızlıkları nedeniyle mutsuzluğa neden olmaktadır. Bu da yaşlılık dönemindeki bireyin barınma sorununu bir kez daha gündeme getirmektedir (Sılaydın, 2008: 111).

Yaşlılık dönemindeki bir bireyin barınma sorununun temelindeki bir diğer faktör ise sağlıktır. Özellikle yoğun sağlık sorunları yaşayan bireyler sürekli bakıma ihtiyaç duymaktadır. Bu bakımın ev ortamında karşılanması kimi zaman çok güç bir hal almakta, kimi zaman da bu bakımı üstlenen olmaması nedeniyle imkansız bir hale getirmektedir. Bu da bireyin tek başına yaşamasını mümkün kılmadığından bir kez daha birey barınma sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumda da bireyin ekonomik gücüne bağlı olarak bir bakıcının tutulması ya da huzurevine yerleşilmesi gündeme gelmektedir. Yaşlılığa bağlı olarak birçok fiziksel ve duygusal sorunla mücadele etmek zorunda kalan bireyler, huzurevinde yaşamaya da duygusal olarak sıcak bakmadıklarından bu sorunun çözümü çok daha zor bir hale gelmektedir (Yücel, 2018: 47).

1.3.3. Kuşak Çatışmasına Bağlı Sorunlar

Bilimsel olarak her 20 yılda bir yeni kuşağın oluştuğu kabul edilmektedir. X Kuşağı, Y Kuşağı, Z Kuşağı gibi ayrımlarda 20 yıllık süreçler baz alınmaktadır. Dünya, 20 yıl içerisinde birçok değişim yaşamaktadır. Artan teknolojik gelişmelerle birlikte ise bu hız çok daha yüksek seviyelere ulaşmıştır. Bireysel ve toplumsal hayatın hızla değiştiği günümüzde, 20 yıllık periyotlarda köklü farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu da kuşaklar arası farklılıkların temelini oluşturmaktadır. Her ne kadar aynı dönemde yaşayan bireyler olsa da yaşlarına ve birikimlerine bağlı olarak içerisine doğdukları toplumsal alışkanlıkların farklı olması kuşaklar arası farklılıklara yol açmaktadır.

Kuşaklar arası alışkanlıkların, değerlerin ve bakış açılarının farklılık göstermesi kuşak çatışması olgusunu ortaya çıkartmaktadır. Yaşlılık dönemine gelmiş bir birey de aynı zaman dilimi içerisinde birden fazla kuşakla yaşamını sürdürmektedir. Çocuklarıyla arasında kuşak farkı bulunan bu bireyler, aynı zamanda çocuklarının çocuklarıyla da diyalog kurur hale gelmektedir. Bu bireylerin gençlik dönemlerindeki alışkanlıklar ve değerlerle, içerisindeki buldukları zaman dilimindeki gençlerin alışkanlıkları ve değerleri arasında derin bir uçurum bulunmaktadır. Dolayısıyla yaşlılık dönemindeki bir bireye bugünün gençleri farklı gelirken, bugünün gençlerine de yaşlılık dönemindeki bireyler farklı gelmektedir.

Genellikle gençler, yaşlılık dönemindeki bireyleri geri kafalılıkla itham ederken, yaşlılık dönemindeki bireyler de gençleri örf, adet bilmemekle ve saygısızlıkla itham etmektedir. Bu da kuşaklar arası çatışmaların yoğunlaşmasına yol açmaktadır (Özalp, 2016: 28).

1.3.4. Toplumsal Sorunlar

Yaşlılık dönemindeki birey, belirli bir süre sonra çevresinde yaşanan gelişmelere yetişememeye, ayak uyduramamaya başlamaktadır. Toplumsal yaşamda meydana gelen değişimler, yaşlılık dönemindeki bir birey için garip gelmekle birlikte, yaşanan bu hızlı değişimi kavramak ve uyum sağlamak da güçleşmektedir. Bu da yaşlılık döneminde birey ile toplum arasındaki mesafenin çoğalmasına neden olmaktadır. İş hayatı sona ermiş olan bu bireyler, toplumsal olarak da kendi alışkanlıklarından ve değerlerinden çok uzak bir toplumla karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada yaşlılık dönemindeki birey, toplumda meydana gelen değişimleri garipserken, toplum da yaşlılık dönemindeki bireyin o günün koşullarına uyum sağlayamaması nedeni ile

garipsemektedir. Bu da bir süre sonra yaşlılık dönemindeki bireyin kendisini toplumsal soyutlamasına yol açarken, eş zamanlı olarak toplumun da yaşlılık dönemindeki bireyleri dışlamasına neden olmaktadır (Özalp, 2016: 32).

Yaşlı birey açısından en önemli sorunlardan bir diğeri ise yakın çevresinden ve mekândan dışlanmadır. Birey açısından en önemli sosyal destek unsurları olan aile, dost, akraba ve arkadaşlar her geçen gün kaybedilmektedir. Hayat arkadaşı olan eşini kaybetmesi, çalışma yaşamından uzak kalması, çocuklarının evlenip evden ayrılması, kendisini terkedilmiş hissetmeye ve zamanla yalnızlaşmaya itmiştir. Bundan sonraki aşamada en büyük sorun ise yaşlı bireylerin sosyal ilişkilerini kaybederek bireyin yaşamdan ümidini kesmesine sebep olmaktadır. Tüm bu dışlanma sorunları sonucunda yaşlı birey sosyal yaşamdan kendisini soyutlamaktadır. Ekonomik güce ve yakın çevresinin desteğine sahip birey bu sorunları sağlıklı ve kolay atlatabilirken, bu desteğe sahip olmayan bireyler ise fiziksel deformasyonlar karşısında yalnızlık ve depresyon gibi sorunlarla başa çıkma noktasında zorluk yaşamaktadırlar (Demirbilek, 2005: 26).

Günümüz toplumlarında hızla gençlik ve güzellik konuları vurgulanır hale gelmektedir. Çeşitli güzellik kalıpları geliştirilmekte ve bireyler bu kalıpların içerisine girmeye zorlanmaktadır. Yüksek standartlar barındıran bu kalıplar şüphesiz yaşlılar da dahil olmak üzere birçok kesimi bu kalıplar dışında tutmaktadır. Günümüz geleneksel ve sosyal medyasında aşılana bu fikir, yaşlıların toplumla yaşadıkları sorunların artmasına neden olmaktadır. Hem bu fikirlerin bir uzantısı hem de pazarlama stratejisi olarak yaşlılıkla mücadele adına birçok ürün geliştirilmekte ve reklam yayımlanmaktadır. Tüm bu ürün ve reklamlar, yaşlılıkla ilgili olumsuz fikirlerin artmasını sağlarken, yaşlıların da mutsuzluklarını ve yalnızlaşmalarını çoğaltmaktadır (Bozok, 2009: 1192).

1.3.5. Psiko-Sosyal Sorunlar

Yaşlılık döneminde yaşanan sorunlardan bir diğeri psiko – sosyal sorunlardır. Psiko – sosyal sorunlar özünde daha önceki başlıklarda ele alınan sorunların her birinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Yaşlılık dönemindeki bireylerin yaşadıkları sağlık sorunları, barınma sorunları, kuşak çatışması sorunları, ekonomik sorunlar ve toplumsal sorunlar psiko – sosyal sorunlara yol açabilmektedir (Durak, 2012: 275).

Yaşlılık dönemi ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, Butler'in birtakım açıklamaları dikkati çekmektedir. Butler'e göre yaşlılık dönemi ile ilgili bir takım kalıp yargılar vardır. Bu yargılardan bir tanesi ilişiksizlik yani yalnız yaşamdan kopma veya kendi yaşantıları arasında yaşamayı yeğlemeleridir. Diğer bir problem ise, bunaklık kavramıdır. Yaşın ilerlemesi ile bu kavramın yaşlı birey için kaçınılmaz olacağını ifade etmektedir. Yaşlı kişiler diğer yaş gruplarına göre daha fazla stres ve bunalım yaşarlar, kimi zaman bu durum yıkıcıdır. Fakat yaşlı bireylerin bunalımlara karşı direnmesi ise dikkat çekici bir noktadır. Yaşlı bireye sürekli düşünce hali ve keder eşlik eder kendisini boşlukta hissetmesi, çevresindeki yakınlarını yitirmesi fiziksel ve psikolojik hastalıklar toplumdan dışlanma gibi sorunları da kaçınılmaz kılar. Bu durumun sonucunda yaşlı bireyde davranış bozukluğu, paranoyaklık, huzursuzluk, düşüncesizlik ve çaresizlik görülmeye başlanabilir. Butler, bu kalıp yargıların yaşlılarla gündelik hayatta onlarla ilgilenilmediğini ya da profesyonel ilişkinin yetersizliğinden kaynaklandığını düşünmektedir. Butler'e göre başka etken "yaş ayrımı" etkenidir. Irk ayrımı nasıl ki insanları derilerinin rengine göre ayırıyorsa, "yaş ayrımcılığı da" insanlara yaşlı oldukları için ayrıma tabii tutmaktadır. Genç kuşaklar yaşlı bireyleri, ahlak ve denetim açısından demode, bunak, davranışlarda katı olarak kategorize ederler. Bu durum ise yaşlı bireylerin kendilerini farklı görme yolunu açar (Akt. Onur, 2004: 239-240).

Yaşlılığın bir sonucu olarak bireylerde birçok fiziksel değişim meydana gelmektedir. Kilo değişimleri, yüzde kırışıkların artması, saç dökülmesi, saçların beyazlaması, deri sarkmaları ve benzeri değişimler bireylerin fiziksel olarak kendilerini yaşlı hissetmelerine ve beğenmemelerine sebep olabilmektedir. Bu da bireylerde mutsuzluğa ve huzursuzluğa yol açmaktadır. Birey, aynaya bakmak istememekte, topluma karışmak istememekte ve hatta ölümün yaklaştığını düşünerek endişe duymaya başlamaktadır. Tüm bunlar da psiko – sosyal sorunlara neden olmaktadır.

Yaşlılık dönemindeki bir birey, çalışma hayatını terk ederek emeklilik dönemini yaşamaya başlamaktadır. Bu da iş hayatında belirli bir statüye gelmiş bireylerin, bu statülerini kaybetmelerine neden olmaktadır. İş hayatında saygı gören, birçok kişiye görevlendirmede bulunan, takdir gören birey, bir anda bu hayattan uzaklaşmaktadır. Bu da yeni hayat düzeninde bireyin bocalamasına, boşluğa düşmesine, kendisini değersiz hissetmesine yol açmaktadır. İş hayatındaki statüsünü kaybeden birey,

teknolojik gelişmelere de uyum sağlayamadığı bir ortamda bir anda aile içerisinde otoritesi zayıflamış, akıl danışılan değil akıl danışan bir birey haline dönüşmektedir. Bu da bireyde çöküntüye neden olmakta, mutsuzluğa sürüklemektedir (Sevil, 2005: 118).

Yaşlılık dönemindeki bireyler, iş hayatından kopmaları sonucunda bolca vakit sahibi olmaktadır. Bu durum bireylerin gündelik yaşamda çoğalan vakitlerini nasıl değerlendireceklerini bilememelerine sebep olmaktadır. Bu süreçte düşünmek için fazlaca zamanı olan bireyler, geçmişteki olumsuzlukları, keşkelerini ve özlemlerini düşünmeye başlarken, zamanla mutsuz, huysuz, umutsuz bireylere dönüşmektedirler. Tüm bunlar yaşlılığın psiko – sosyal etkileri olarak ön plana çıkmakta ve bireylerin yaşlılık döneminde baş etmeleri gereken sorunlar haline gelmektedir.

1.3.6. Sağlık Sorunları

Bireyler, yaşa bağlı olarak yaşlılık dönemlerinde vücut fonksiyonlarında kayıplar yaşamaktadır. Bu kayıplara bağlı olarak da çeşitli sağlık sorunları ortaya çıkmaktadır. Bireylerin yaşlılık dönemine kadar geçirdikleri yaşamları süresince edindikleri alışkanlıklar, fiziksel aktiviteler ve yaşam biçimleri yaşlılık döneminde ortaya çıkan sağlık sorunlarında farklılıklara neden olmaktadır. Her birey yaşam biçimine bağlı olarak farklı sağlık sorunları ile mücadele etmektedir. Ortaya çıkan bu problemler, bireylerin gündelik fonksiyonlarında önemli kayıplara neden olduğu gibi yaşamdan aldıkları zevki azaltmakta, alışkanlıklarından vazgeçmelerine ve yaşam biçimlerinde değişikliklere neden olmaktadır.

Şüphesiz her birey, yaşlılık döneminde farklı sağlık sorunları yaşamaktadır. Yaşanan bu sorunlar bireylerin bedensel sistemlerinde çeşitli değişimlere sebep olmaktadır. Başlıca bu değişimler şunlardır (Tufan, 2016: 88):

- Solunum sisteminde yavaşlama,
- Sindirim sisteminde aksama,
- Bağışıklık sisteminin zayıflaması,
- Görme kaybı,
- Tansiyon,

- Kalp hastalıkları,
- Şeker hastalığı,
- Hormonel değişimler

Bireylerin yaşadıkları bu bedensel değişimlerle her bireyin baş etme yöntemi ve düzeyi de farklıdır. Bireyin yaşlılık dönemindeki yaşam biçimi, çevresel faktörler ve psikolojik faktörler yaşanan sağlık sorunlarının boyutunu değiştirebilmektedir (Köylü, 2000: 71).

1.4. Yaşlılığı Açıklamaya Yönelik Kuramlar

Yaşlılığı açıklamaya yönelik kuramlar literatürde iki alt başlık halinde yer almaktadır. Bu başlıklar;

1. Biyolojik Kuramlar
2. Toplumsal Kuramlar

1.4.1. Yaşlılık Üzerine Biyolojik Kuramlar

Yaşlılık, öncelikli olarak fiziksel bir kavram olsa da bireyin zihinsel ve fiziksel değişimine bağlı olduğu kadar toplumsal değişime de bağlı bir husustur. Bu sebeple yaşlılığın açıklanmasında da biyolojik kuramlar ve toplumsal kuramlar şeklinde bir ayrıma gidilmektedir. Biyolojik kuramlar, bireyin yaşam döngüsü içerisinde zamana bağlı olarak geçirdiği değişime göre yaşlılık olgusunu açıklama yoluna gitmektedir. Bununla birlikte biyolojik kuramlar da kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmaktadır. Bu başlıklar ve kapsamaları ise şu şekildedir:

- **Yaşam Hızı Enerjisi Kuramı:** Bu kuram Rubner tarafından geliştirilirken, kuramda her bireyin belirli bir enerji ile hayata gözlerini açtığı ve bu enerjinin var olduğu sürece de yaşamını sürdürdüğü kabul edilmektedir. Her birey, enerjisi bittiğinde ise hayatını kaybetmektedir. Buna bağlı olarak da bireyin enerji kullanım hızı yaşam süresini belirlemektedir. Kurama göre enerjisini dengeli kullanan, sağlıklı yaşayan bireyler daha uzun ömürlü olurken, enerjisini dengesiz kullanan, beslenmesine ve sağlığına gerekli özeni

göstermeyen bireyler sahip olduğu enerjiyi çok daha kısa sürede tüketerek yaşamını kısa sürede yitirmektedir.

- **Serbest Radikaller Kuramı:** Bilim adamı Harman tarafından ortaya atılan bu kuram, aerobik metabolizma sırasında oluşan serbest radikallerin dokularda birikmesi sonucu oluşan hasarlara dayanır. Serbest radikaller kuramına göre yaşlanma, hücre proteinlerinde ve genetik yapılarda meydana gelen bu bozulmaların sonucudur. Stres, sigara, ultraviyole ışınlar, röntgen, çevre kirliliği serbest radikaller üretimini hızlandırır, kolaylaştırır. Serbest radikaller kuramına göre; yaşlanma kaçınılmaz olsa da hem dışarıdan vücudumuza girecek serbest radikallerden kendimizi koruyarak hem de düzenli ve dengeli beslenme yoluyla antioksidan savunma sistemini güçlendirerek sağlıklı bir biçimde yaşlanmak mümkündür (Akgül, 2018: 68).

- **Otoimmün Kuramı:** Bu kuram özünde bir anti tez niteliğinde olup immünolojik kuramın tersini savunmaktadır. Bu kurama göre bireyler, bağışıklık sistemleri zayıflayıp hastalıklara karşı direncini yitirmesinden dolayı değil, geliştirilen bağışıklık sisteminin kendi hücrelerini tanıyamaz hale gelmesinden dolayı yaşamını yitirmektedir. Kendi hücrelerini tanıyamamaya başlayan bağışıklık sistemi süreç içerisinde bu hücrelere karşı direnç geliştirmekte ve bu hücreleri yok etmeye başlamaktadır. Bunun sonucunda da birey, yaşamını yitirmektedir (Akgül, 2018: 69).

- **İmmünolojik ve Endokrinal Yaşlanma Kuramı:** Bu kuramda bireylerin hormonal yapıları ve bağışıklık sistemleri özelinde bir yaklaşımda bulunmaktadır. Her birey yaşam döngüsü içerisinde belirli gelişimler göstermektedir. Yeni dünyaya gelmiş bir bireyin bağışıklık sistemi düşüktür. Yaşam içerisinde bu bağışıklık sisteminin geliştirilme düzeyi kurama göre bireyin yaşam süresini şekillendirmektedir. Bireyin bağışıklık sistemi güçlendikçe hastalıklara karşı direnci artmakta, sağlık sorunları azalmakta ve beraberinde de yaşamı uzamaktadır. Ölüme neden olacak ani gelişmeler şüphesiz kuramın varsayımının dışında tutulmaktadır. Esas olan biyolojik olarak bireyin yaşamını yitirmesine yol açacak unsurlar üzerindeki etkileşimlerdir (Akgül, 2018: 68).

- **Telomer Kuramı:** Bu kurama göre telomerler hücrede kromozomların sonundaki en uç kısımları olup tekrarlanan nükleotit dizileridir. Bu yaşam iplerinin görevi kromozomları yeni düzenlemelerden korumaktır. Telomerlerin uzunluğunun hücrelerin yaşı ile ilgili olduğu düşüncesi Hayflick tarafından ileri sürülmüş, biyolojik yaşlanmada temel olduğu savunulmuştur. Bu kurama göre telomer uzunluğu belli bir sınırın altına düştüğünde hücre daha fazla bölünemez ve ölür. Bu değişim doğumla birlikte başlar ve yaşam boyu bu yaşam ipleri kısalır. Bu döngünün sonucu olarak dokular önceki kadar yenilenemeyeceğinden yaşlanır. Telomerazların görevi kısalan telomerleri onarmaktır. Eğer bu süreç gerektiği kadar gerçekleşmezse yaşlanma hızlanır. Telomer kaybının belirlenmiş bir programa sahip olduğu ve dışarıdan müdahale edilemeyeceği düşüncesi yapılan araştırmalar sonucunda telomeri dış etkilerin etkileyebileceğine yönelmiştir.
- **Yaşlanma ve Yıpranma Kuramı:** Bu kuram 19. yüzyılda Weismann tarafından geliştirilirken bireyler, dönemin popüler konularından olan makinelere benzetilmiştir. Her makine, belirli bir süre sonra parçalarından aşınma ve fonksiyonlarında kayıplar yaşamaktadır. Weismann, insanları da makinelere benzeterek zamanla vücudu oluşturan parçaların aşındığını ve fonksiyonların yitirildiğini, buna da yaşlılık denildiğini ifade etmiştir (Danış, 2019: 17).
- **Çapraz Bağlanma Kuramı:** Bu kuramın temelinde ise kollajen yer almaktadır. Kollajen, moleküler bir madde olup insan vücudunu oluşturan unsurlar içerisinde yaklaşık %25'lik bir paya sahiptir. Bu molekül, bireyin sahip olduğu molekülleri birbirine bağlamak ile yükümlüdür. Kuramın adı da molekülün bu işlevinden gelmektedir. Bununla birlikte zaman içerisinde kollajen, birbirine bağladığı moleküller vasıtasıyla hücresel bozulmalara yol açmaktadır. Bu bozulma da bireyin fonksiyonlarında kayıplara neden olmaktadır ki bu kayıplar yaşlılığı oluşturmaktadır (Danış, 2019: 20).
- **Genetik Programlama Kuramı:** Biyolojik kuramlar içerisinde yer alan son kuram genetik programlama kuramıdır. Bu kurama göre yaşlanma, bireylerin genetik programlamalarında yer alan doğal bir fonksiyondur.

Dolayısıyla her birey yaşlılık evresini yaşamaktadır. Bu evrenin yaşanmasında ise yine genetik programlamadaki kodlar rol oynamaktadır. Bireyler, sahip oldukları genetik yapı itibari ile metabolizmalarında meydana gelen aksaklıkları onarma yetisine sahiptir. Bir süre sonra ise bu yeti işlevselliğini kaybetmekte ve birey kendisini onaramaz hale gelmektedir. Yaşam döngüsü içerisinde bireyin doğması, bebeklik evresi, çocukluk evresi, gençlik evresi, yetişkinlik evresi, olgunluk evresi ve yaşlılık evresi yaşaması olağandır. Tüm bu sürecin sonucunda ölüm de bireyin genetik programında yer alan doğal bir evredir (Akgül, 2018: 73).

1.4.2. Yaşlılık Üzerine Toplumsal Kuramlar

Yaşlılık üzerine toplumsal kuramlar, genel çerçeve itibari ile yaşlılık ile birlikte bireylerin toplumsal yaşamlarında meydana gelen değişimleri ele almaktadır. Bu doğrultuda bireylerin toplumda değişen statülerinden, davranışlarına kadar sosyal incelemelerde bulunmaktadır. Yaşlılık ile birlikte bireylerin hayatın bir doğal akışı olarak hem gündelik yaşamlarında hem de toplumsal hayatlarında bir takım değişimler meydana gelmektedir. Toplumsal kuramlar bu değişimleri ele alarak yaşlı bireylerin hayatına olumlu ve olumsuz etkileri incelemektedir.

Toplumsal kuramlar, genel yapılarına bağlı olarak göreceli kuramlardır. Dolayısıyla bu kuramlar içerisinde tek bir doğru bulunmamakta olup kişiden kişiye doğrular değişmektedir. Bu da toplumsal kuramlar farklı yönlerden farklı değerlendirmelerde bulunmasını ve kesinlikten ziyade görüş ortaya koymasını sağlamaktadır. Yine buna bağlı olarak toplumsal kuramların bir konu özelinde bütünü açıklamalarını beklemek yanılgıya yol açmaktadır. Yaşlılık kuramı özelinde de toplumsal kuramlar kesin bir bilgi ortaya koymaktan ziyade kişiden kişiye farklılık gösteren bulgular sunmaktadır. Toplumsal kuramlar bir diğer tipik olarak kümülatif olarak ilerlemesi yaşlılık üzerine geliştirilen kuramlar için de geçerlidir. Her kuram daha önceki bir kuramın eksik yönü üzerinden geliştirilirken bu sayede ele alınan farklı açılar da genişlik kazanmaktadır. Geliştirilen tüm toplumsal kuramlar, bir önceki kuramın eksiklerini gidermek adına ortaya çıkarken, geliştirilecek bir sonraki kuramın da tetikleyicisi olmaktadır (Şentürk, 2018: 113).

Yaşlılık kuramlarını sınıflandırma girişimlerinden bir diğeri de Hooyman ve arkadaşlarından gelmiştir. Hooyman ve arkadaşları ise yaşlılık kuramlarının ortaya

çıkış veya gelişim sürecini dikkate alarak bir sınıflandırma yapma yolunu tercih etmişlerdir. Buna göre 1960 öncesi erken dönem çalışmalarında “rol ve aktivite kuramı”nın; 1980 sonrası yeni gelişme döneminde yaş tabakalaşması, “toplumsal alış veriş”, “yaşlanmanın politik ekonomi ve sosyal yapılandırıcılık kuramı” ve “yaşam döngüsü” yaklaşımının en son dönemde ise “sosyal fenomenoloji” ve “feminist gerontoloji” kuramlarının etkili olduğu ya da tercih edildiğini ileri sürmüşlerdir (Şentürk, 2018: 116).

Her şeyden önce yaşlılığın ve yaşlanmanın tanımını ortaya koyabilmek, toplumsal gerçekliğin bir parçası olan yaşlı bireylerin geçmişten günümüze tarihsel gelişimini, sosyal, kültürel, psikolojik anlamda yaşadıkları değişimi, en önemlisi değişen toplumsal konumlarını irdelemek çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Yaşlılık üzerine geliştirilmiş toplumsal kuramları 10 alt başlıkta ele almak mümkündür. Bu kuramlar şunlardır:

1. İşlevselci Kuram
2. Geri Çekilme Kuramı
3. Aktivite Kuramı
4. Süreklilik Kuramı
5. Toplumsal Rol Kuramı
6. Modernleşme Kuramı
7. Çatışmacı Kuram
8. Yorumsamacı Etkileşimci Kuram
9. Feminist Kuram
10. Alt Kültür Kuramı

Geliştirilen bu kuramları alt başlıklar halinde ele almakta fayda vardır.

1.4.2.1. İşlevselci Kuram Açısından Yaşlılık

İşlevselci kuram ilk kez 19. Yüzyılda August Comte tarafından geliştirilmiş olup Herbert Spencer tarafından formülize edilerek literatürdeki yerini almıştır. Comte, bu kuramı geliştirirken Fransız İhtilali’ni yakından takip ederken, yaşanan süreçte yeniden toplumsal birliğin sağlanması adına nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine dair çalışmalarda bulunmuştur. Gerçekleştirdiği çalışmalarda geliştirmiş olduğu

yaklaşımlar aynı zamanda işlevselci kuramın da temelini oluşturmuştur. İşlevselci kuram, esas olarak toplumu birbirine bağlı parçalar bütünü olarak tanımlamaktadır. Bu bütün içerisinde parçalar belirli bir uyum içerisinde ve tamamlayıcı niteliktedir. Parçaların birinde aksama yaşandığında ise bütüne yansıyan sonuçlar ortaya çıkmaktadır. İşlevselci kurama göre toplum canlı bir organizma olarak nitelendirilirken, bütünümlü oluşturan her bir parçanın farklı bir görevi ve amacı bulunmaktadır. Bu görevler yerine getirildikçe toplumsal denge korunmaktadır ancak görevlerden birinde aksama meydana geldiğinde denge bozularak toplumsal düzensizlik ortaya çıkmaktadır (Çağlar, 2017: 52).

Yapısal fonksiyonel kuram, toplumun nasıl devam ettiğini ve geliştiğini açıklamak için toplumun analiz unsurları (toplumsal kurumlar ve yapılar) ile ilgilenen makro düzeyde teorik bir duruştur. Kuramda toplum, insan vücuduna benzetilmekte, eş deyişle insan vücudu kuram açısından uygun bir benzetmedir. Vücudun nasıl çalıştığını anlamak için, her bir organın nasıl çalıştığını, organlar arasındaki ilişkiyi ve bir bütün olarak vücutla ilişkilerini öğrenme ihtiyacınız vardır (Şentürk, 2018: 117). Bu bakış açısı ile toplum, içinde çok fazla unsurları ve bileşenleri barındıran biyolojik bir yapıya benzetilmiştir.

İşlevselci kurama göre toplumu oluşturan parçalardan biri de yaşlılardır. Yaşlıların da toplumsal dengenin korunmasında farklı katkıları bulunmaktadır ve yaşlıların ihmal edilmesi ya da mutsuzluğa sürüklenmesi toplumsal sorunlara neden olmaktadır. Toplumsal dengenin korunması ve düzenin sağlanması için toplumun diğer kesimleri gibi yaşlıların da dikkate alınması ve hatta gerektiğinde fazladan özen gösterilmesi gerekmektedir (Şentürk, 2018: 117). Denge, düzen ve uyum kavramlarına dikkat çeken yapısal fonksiyonelci yaklaşım, aynı zamanda toplumsal düzen ve devamlılığa da odaklanan bir kuramdır.

Sosyolojideki temel makro yaklaşımlardan birisi olan yapısal fonksiyonel teori, genel anlamda toplumun alt sistemlerindeki değişimleri açıklamaya ve toplumsal değişme dinamiğini bu yolla ortaya koymaya çalışır. Odak noktası, yaşadığımız toplum, toplumsal yapı ve bunların alt birimleridir. Diğer bir deyişle toplumu, toplumsal yapıyı ve bu yapı içerisindeki alt sistemlerin fonksiyonları ve bu fonksiyonların toplum için önemi üzerinde durmuştur.

Sosyal gerontolojide teorik çerçevelerin gelişiminde fonksiyonelci yaklaşım yüksek derecede etkili olmuştur. Geri çekilme, aktivite, süreklilik, toplumsal rol/yaş ve modernleşme kuramlarının hepsi yapısal fonksiyonel kuramın bakış açısından ve terminolojisinden etkilenecek gelişmiştir (Şentürk, 2018: 116). Bu bağlamda yapısal fonksiyonelci kuram, diğer düşünce sistemlerinde olduğu gibi gerontolojik düşünce üzerine de etki yaratmış ve gerontoloji kuramların oluşumuna zemin hazırlamıştır.

1.4.2.2. Geri Çekilme Kuramı

Birinci kuşak kuramları arasında geçen, en geniş kuram olarak bilinen aktivite kuramına tepki olarak doğan, yaşamdan geri çekilme kuramı, yaşlılıkta sosyal etkileşim ve moral konularına işlevsel bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Modern toplumda yaşlıların toplumdaki yerini açıklamaya yönelik kapsamlı çabalardan biri, yaşlılığın doğal sonucu olarak yaşama katılmama ya da yaşamdan geri çekilme kuramıdır. Bu kurama göre çalışma ve emeklilikte olduğu gibi, hem bireyin hem de toplumun karşılıklı ayrılma yaşadığı bir dönemdir (Kalınkara, 2016: 31).

Kurama göre normal yaşlanma, doğal ve kaçınılmaz nitelikte toplum ve bireyin karşılıklı geri çekilmesi ve ilgiyi kesmesidir. Yaşlılık, yaşlıların ait olduğu toplumsal sistemdeki diğer bireylerle azalan etkileşimle başlar. Bu kaçınılmaz süreç, sadece niceliksel bir araştırmayı değil, niteliksel azalmayı da vurgular ve toplumla birey arasında karşılıklıdır. Bu geri çekilme toplum ya da birey tarafından başlatılabilir; parçalı da olabilir bütün de. Yaşlı insanların gençlere göre toplumun daha az içinde olduğu gözlenmiştir. İnsanlar yaşlanırken toplumdaki yerini daha uzağa düşme deneyimi yaşarlar ve toplumla yeni ilişki tipleri geliştirirler. Toplumun yaşlılar istese de istemese de onları toplumdaki yerlerinden ayırmaya zorladıklarına ilişkin kanıtlar mevcuttur (Akçay, 2015: 39). Bu kuram, yaşlı insanların etkinlik düzeylerini azalttıklarını, daha pasif rolleri araştırdıklarını, diğerleriyle daha az sıklıkla etkileşim kurduklarını ve bunun da normal, kaçınılmaz ve kişisel bir tatmin olduğunu savunur. Hem birey hem de toplum bu parçalanmadan memnundur. Bu kuramın savunucuları, geri çekilmenin birey için de toplum için de faydalı olduğunu savunurlar. Birey için çekilme yüksek üretkenlik için yapılan toplumsal baskıdan uzaklaşmayı sağlar. Toplum için yaşlı üyelerin çekilmesi, muhtemelen daha genç, enerjik, becerikli ve daha geç zamanlarda eğitilmiş kişilerin, yerine getirilmesi gereken rolleri üstlenmesine izin vermektedir (Cox, 2001; akt, 2015: 39). Bu kurama göre toplumların yaşlı bireylerden çok genç

bireylere ihtiyaç duyduğunu, hem toplumun hem de bireylerin yararı için gençlerin daha etkin ve aktif durumda olmaları gerektiğini ifade etmiştir.

Kurama göre yaşlı insanların toplumda giderek daha az etkili olmasının çeşitli nedenleri vardır. Nedenlerden bazıları, bireyin kontrolü ötesindeki zorunlu emeklilik, akraba ve arkadaşların ölümü ve çocukların evden uzaklaşması gibi faktörler yüzündendir. Yaşlı insanlarda geri çekilme, yaşam alanının dereceli azalması, daha az insanla daha az sosyal etkileşim ve daha az sosyal rolle meşgul olmak suretiyle olur. Ek olarak toplumun yaşlı insanlardan beklentileri de azalmaktadır. (Eysenck, 2006; akt, Akçay, 2015: 39).

1.4.2.3. Aktivite Kuramı

Yaşlılığın biyomedikal ve hasta model temeline dayanan geri çekilme sürecinin beklenen kaçınılmazlığı, geniş ölçüde akademik eleştiriye de maruz kalmıştır. Geri çekilme kuramı, sosyal gerontolojinin gelişiminde yüksek derecede etkili olmasına rağmen deneysel test ve tartışmalar bu kuramın eksik yönlerini ortaya çıkarmıştır. (Şentürk, 2018: 124). Geri çekilme kuramına yöneltilen eleştiriler ve kuramın ortaya çıkan eksiklikleri sonucunda, bu kurama karşıt bir yeni kuram olması gerektiği düşünülmüş ve aktivite kuramının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Aktivite kuramı, etkinlik ve çalışma kavramlarına dikkat çekerek yaşlılık ve yaşlanma olgusunun önemli konularından biri olan başarılı yaşlanma kavramının oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Aktivite kuramı, başarılı yaşlanma ve yaşlılıkta aktivite gibi konularda alanı yöneten ve birbirine zıt olan iki temel kuramsal modelden birisidir. 1953'te Havikhurst ve Albrecht tarafından geliştirilmiştir. Aktivite kuramı, yaşlanma konusunda en eski ve muhtemelen en yaygın olarak kabul gören kuramdır. Aktivite kuramı, yaşlılıkta serbest kalma kuramına göre geniş ölçüde desteklenen bir kuramdır. Yapılan deneysel araştırmalar sonucunda aktivite kuramına geri çekilme kuramından daha fazla taraftar bulunmuştur. Bu kuramın temel kuralı, bireyin günlük yaşam faaliyetleri ile bireyin yaşamdan aldığı doyum arasında doğru bir orantı kurmak olmuştur. İnsanların orta yaştaki etkinlik ve davranışlarını mümkün olduğunca sürdürmeleri; terk etmeleri gereken etkinlik ve davranışların yerine de kabul edilebilir olanları sürdürmeleri beklenir (Udd, 2001; akt, Akçay, 2015: 47). Kuramın savunmuş olduğu temel düşüncelerden biri ise bireyin günlük faaliyetlerini ve

yaşamında gerçekleşen etkinliklerini düzenli olarak sürdürmeleri ve onları korumaları olmuştur. Özellikle kuram, orta yaş etkinliklerine dikkat çekmiş; orta yaş, başarılı yaşlanmanın temel dinamiğini oluşturduğunu savunmuştur.

Kuramın iki temel varsayımı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, yaşam doyumu ve manevi güç olmuştur. Toplumsal ağlara yüksek katılım ve sosyal bütünleşme ile olumlu bir şekilde ilişkilendirilmesine dayanır. Başka bir deyiş ile yaşamıyla bütünlük sağlayabilen ve etkinliklerini yüksek düzeyde gerçekleştirenler, daha doyum sağlamış kişilerdir. İkincisi, emeklilik veya dulluk gibi durumları olanlar için, yaşam doyumu ile ters orantılıdır ve telafi edici etkinliklerin bu kayıpların yerine geçmesi ile dengelenmektedir (Victor, 2005: 21-22; akt, Şentürk, 2018: 125). Geri çekilme kuramına karşıt olarak aktivite kuramı, bireyin sosyal aktivite ve ilişkilerinin güçlü olması gerektiği, kendini toplumdaki soyutlayan bir birey yerine, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan, sosyal bağları güçlü ve aktif olan bir bireyi formüle etmiştir. Burada kuram; etkinlik, hareketlilik, meşguliyet ve sosyalleşme kavramları ile yaşam memnuniyeti arasında bir ilişki kurmuş ve aynı zamanda başarılı yaşlanma paradigmasını kaynak olarak kabul edip, yaşlılık kavramlaştırması yapmıştır. Aktivite kuramının bir diğer çıkış noktası ise, yaşam içerisinde kaybolan bazı roller yerine yeni yaşamsal aktivitelerin geçmesi gerektiği, geçmiş yıllarda meydana gelen kayıplar ile geriye kalan yılların kazançları arasında bir denge sağlanmış olması kuramın temel dayanaklarını oluşturmuştur.

1.4.2.4. Süreklilik Kuramı

R.C Atchley tarafından geliştirilen bu kuram, yaşlılıkta bazı rollerle ilişkinin kesilmesi ve bazı rollerdeki başarının sürdürülmesine dayanmaktadır. Yaşlı insan kaybettiği rollerinin yerine yenilerini geliştirerek çevresine uyum sağlamaya devam eder. Bu teorideki anlatıma göre yaşam doyumunun sağlanmasının en temel şartı başarılı yaşlanmadır. Yaşamları boyunca pasif ve çekingen, içlerine kapalı olan insanlar emeklilik döneminde de aktif olamazlar. Benzer bir şekilde yaşamları boyunca hep aktif, iddiacı ve sosyal katılımlı olan bireyler, yaşlandıklarında sessizce evlerinde oturamazlar. Birey büyürken olgun ve bütünleşik bir kişilik geliştirirse başarılı şekilde yaşlanmış olur. Dolayısıyla birey, gençlik ve yetişkinliğinde nasılsa yaşlandığında da öyledir (Kalınkara, 2016: 38).

Sürekli­lik kuramı, yaşlanma dönemi boyunca bireyin sürdürdüğü yaşam biçimini, alışkanlıklarını, tercihlerini korumayı ve ilerleyen zamanda da dengede tutmayı amaçlamaktadır. Aktivite kuramında olduğu gibi sürekli­lik kuramı da başarılı yaşlanmaya önem vermiş, başarılı bir yaşlanma süreci geçirebilen bireylerin yaşlılık evrelerinin de daha mutlu geçirdiğini iddia etmiştir. “Hem geri çekilme hem de aktivite kuramı, başarılı bir yaşlılığın tek yönlü bir hareketle gerçekleşeceğini ileri sürerken sürekli­lik kuramı, bireyin mümkün olduğu kadar sevdiği yaşam biçimini korumaya çalışacağı öncülünden hareket etmektedir” (Şentürk, 2018: 129). Değişen zaman ve yaşam koşulları, bireyin bir takım yaşam alışkanlıklarını ve uyum sürecini etkilediği gerçeği, kuram tarafından göz ardı edilmemektedir. Bireyin, mümkün olabildiği kadar gençliğindeki ve orta yaş süresi boyunca oluşan yaşam alışkanlıklarını sürdürmesi gerektiğini dile getirmiştir. Sürekli­lik kuramı, aktivite kuramına benzer; daha biçimsel detaylandırılmasını temsil etmektedir. Yaşlanan bireylerin kaybolan rollerinin yerine benzer roller koymasının gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Kuram, bireylerin değişmelere biyolojik, fiziksel ve sosyal durumlar içinde nasıl adapte olacağını açıklar. Çalışmalar göstermiştir ki sürekli­lik duygusunu kurma arzusu, yaşlanma döneminde daha kuvvetlidir (Ya-Fen, 1999; akt, Akçay, 2015: 51). Sürekli­lik kuramı Atchley, tarafından geliştirilmiştir. Atchley, bireyin yaşamının sürekli geliştiğini, yeni durumlar karşısında bireyin uyum sağlama kapasitesinin korunabileceğini savunmuştur. Denge, uyum sağlama, koruma ve sürekli gelişim kavramları sürekli­lik kuramının anahtar kelimeleri arasında yer almaktadır (Meltzer, 2001; Akçay, 2015: 17).

1.4.2.5. Toplumsal Rol Kuramı

Toplumsal yapı içerisinde anlam kazanan birey, içinde doğduğu ve yaşadığı fiziki ve sosyal çevrenin koşullarından etkilene­rek yaşamını devam ettirir. Birey doğduğu andan itibaren kendisinden önceki bireyler tarafından oluşturulan kültürün etki alanına girer. Oluşturulan kültürel yapı, bireye yeni rol ve görevler hazırlar. Birey sosyal bir varlıktır. Bu sosyalleşme süreci boyunca oluşturulan kültürel yapının yarattığı rol ve görevleri önce içselleştirmeye ve sonrasında uygulamaya başlar. Kültürel yapı, bireyin topluma katılımını ve bireyin toplumsal rol kazandırmasını kolaylaştıran toplumsal öğelerin başında gelmektedir. Birey, yaşamın her döneminde

edindiği belirli sosyal kategoriler içindeki rollerini ve sorumluluklarını yerine getirmeye çalışır.

Toplumsal rol kuramı bir dizi kurallar, düzenlemeler ve rollerin var olduğunu ifade eder. Birey yaşlandıkça sahip olduğu sosyal rollerin sayısında bir değişim olacağını ve bunların nasıl gerçekteleēeđini tahmin eder. Burada roller, Parsoncu eğilimle kavramsallaştırılmıştır ve hem role uyum hem de rolden beklentiler anlamında tanımlanmıştır. Sosyal beklentilerden sapmalar için yaptırımlar olduğundan roller, toplumun normatif düzeninin bir parçası ve güçlü belirleyici etmenleridir. En sade bile olan bir sosyal rol, özel bir toplumsal statüye sahip olan bir bireyden beklenen bir davranış olarak kavramsallaştırılmaktadır (şentürk, 2018: 133). Bu durumda yaşlılığın bireye toplumsal bir statü sağladığı görölmektedir. Toplumsal bir statü olan yaşlılık, bireye çeşitli roller kazandırmaktadır. Yaşlı birey, aynı anda eş, ebeveyn, kardeş, çalışan veya dede rolünde olabilmektedir. Yaşlı bireyin sahip olduğu her bir rol kendisinin farklı bir yönünü vurgulamaktadır.

Yaş normları, yaşla ilgili yetenek ve sınırlılıklarla ilgili inançlardır. İnsanların farklı yaşlarda oynadıkları rolleri düzenlemektedirler. Yaş normları, insanlara kronolojik yaş olarak verilen rollerinin başlangıçlarını ve bitiş noktalarını belirler. Yaş ile ilgili bir insanın yapabileceği veya yapması gereken durumların kapasitelerinin ve sınırlılıklarının varsayımıdır.

Her toplum yaş normlarını sosyalleşme ile iletir ve yayar. Bireylerin yeni rolleri öğrenmesi, oluşan bu yeni rollere uyum sağlaması, eski rollerinden vazgeçmesi, yaş temelli bir sosyal zaman kavramını içselleştirmesi ve böylece toplumla bütünleēebilmesi, yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Yaşlı yetişkinler yaşlılık yıllarıyla birlikte gelen yeni rollerle toplumsallaşırlar. İlave olarak onlar rol kayıplarıyla baş etmeyi de öğrenmelidirler.

1.4.2.6. Modernleşme Kuramı

Modernleşme sürecinde nüfus içindeki yaşlı insanların oranı, önce yavaş, sonra ise hızlı bir şekilde büyümüştür. Bu sosyoekonomik ve demografik değişmeler, yaşlılık çalışmaları için de bağlamı değişirmiştir. Modernleşme bağlamı içinde yapılan yaşlılık araştırmaları, sosyal değişmenin yaşlılar üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Modernleşme sürecindeki değişmeler, yeni roller ile bireylerin

kendilerini ve ailelerini de kapsayacak şekilde statü değişikliklerini de beraberinde getirmiştir (Akçay, 2015: 34).

Sanayi öncesi toplumlarda yaşlıların konumu, saygıdeğer ve otoriter olarak tanımlanır. Sanayi öncesi toplum, yaşlı insanlar ve yaşlılık süreci için “altın çağ” olarak tasvir edilir. Geçmişin bu basmakalıp bakışı, yaşlıların daha kötü durumda oldukları düşünülen modern toplumdaki konumlarıyla çelişmektedir. Çünkü yaşlılar, modern dönemde anlamsız emekliliğe sevk edilmekle birlikte, aileleri tarafından önemsenmemekte ve hüküm süren genç kültür tarafından ihmal edilmektedir. Modernleşme teorisinin temel tezi, “toplum kırsaldan sanayiye doğru hareket ettikçe yaşlıların durumu kötüleşir, kentleşme ve endüstrileşmenin birleşmesi geniş aileye zarar verir ve toplumun temel birimi olarak çekirdek aile geniş ailenin yerini değiştirir ve yaşlı insanları hem aile hem toplumdaki soyutlar” (Şentürk, 2018: 135). Modern ve geleneksel kültür arasındaki ikilemlik tarihsel ve toplumsal düzeyde yaşlılık imgelerini farklılaştırmıştır. Bu kuramda toplumlar, gelenekselden modernliğe doğru enversiyon geçirdikçe yaşlıların konumunda kötüleşmenin ve gerilemenin meydana geldiği iddia edilmektedir.

Modernleşme kuramına göre, gelişen toplumlardaki “*yaşlıların yapabildikleri*” ile teknolojik gelişim hızı ve olanakları denk olmamaktadır. Bu değişim hızına yetişemeyen ya da beklentileri yeteri kadar karşılayamayan yaşlı birey zaman zaman modası geçmiş bulunmaktadır (Kalınkara, 2016: 35). Modern toplumların beklentilerini karşılayamayan yaşlı birey, toplumsal aidiyetini kaybetmektedir. Modern kültürde genç bireyler hüküm sürerken geleneksel kültürün hâkim olduğu toplumlarda yaşlı bireyler öncelikli konumda yer alır. Daha çok geçmişi, eskiyi ve geride kalanı temsil eden yaşlı birey, modern toplumlarda çok yer bulamamakta, modern olmayanla nitelendirilmektedir. Modernleşme kuramına göre sanayileşen ve modernleşen toplumlarda yaşlıya verilen değer ve saygının azaldığı görülmektedir. Yaşlı bireyin toplumsal konumu ile modern kültürde yaşanan gelişmeler birbirlerine ters orantılı olarak ilerlemektedir. Bu kurama göre modernleşme ile birlikte yaşlı bireyin sadece toplum içerisindeki konumu değişmemekle birlikte aynı zamanda aile içindeki statüsü ve konumu da değişmektedir. Modernleşme ve kentleşmenin getirdiği sosyal hareketlilik ailelerin parçalanmasına ve aile modellerinin küçülmesine neden olmuştur. Yaşlı, toplumda olduğu gibi aile içerisinde de ikinci plana itilmekte,

değeri ve statüsü azalmaktadır. Geleneksel geniş aile türünde yüksek mertebelere çıkartılan yaşlı modern çekirdek ailede daha düşük statüde değerlendirilmiştir.

1.4.2.7. Çatışmacı Kuram

Çatışmacı kuram, fonksiyonel kuramcılarının toplumda karşılıklı bağımlılık ve birlik gördükleri yerde, toplulukların güç elde etmek için birbirleriyle mücadele ve rekabet ettikleri düşüncesini savunur. Kuram temsilcilerine göre toplum, güç için mücadele edenlerin denetim altına alınması adına bir rakibin bastırıldığı bir arenadır. Fonksiyonel kuramın taraftarları, vatandaşlık hukukunu toplumsal bütünleşmeyi arttırmanın bir aracı olarak görürken, çatışmacılar, bazı grupların diğerlerinin aleyhine fayda sağladıkları belirli bir düzeni tanımlama ve desteklemenin yolu olarak düşünürler. Fonksiyonel kuramda normlar, değerler ve ortak ahlak için ifade edilen toplumsal düzen olgusu, çatışmacılar açısından hangi türde olursa olsun üst konumdaki üyelerin diğer bazı gruplar üzerinde baskı elde ederek egemenlik kurmalarına olanak tanımak olarak değerlendirilir. Düzenin sürdürülmesinde fonksiyonel kuramcılarının toplumsal değerlerin yarattığı iç bütünlüğe vurgu, yerini çatışmacılarda baskıya bırakmıştır. Çatışmacılar için toplumsal yaşamın merkezinde düzenden ziyade anlaşmazlıklar, çatışma ve mücadele vardır (Tatlıcan, 2011: 87). Sosyal bilimlerdeki pek çok kavram gibi çatışma kavramı da farklı disiplinlerce ele alınmış ve farklı tanımları yapılmıştır. Çatışma sosyolojik açıdan bireylerin sosyal grup ve toplulukların amaç, hedef, norm ve değerlerin farklılaşması sonucu ortaya çıkan anlaşmazlık mücadele durumudur. Sosyolojide yapısal işlevselci teoriye karşıt görüş olarak ortaya çıkan çatışma kuramı, işlevselci teorinin öne sürdüğü toplumsal bütünleşme, denge, uyum ve düzen kavramlarının yerine; mücadele, uyuşmazlık kavramları koymaktadır. Çatışma kuramı Marx'ın toplum bakış açısından hareketle oluşturulmuş, farklı sosyal grupların çıkar çatışmasını vurgulamaktadır.

Kurama göre toplum, sosyal kaynaklara ve kontrole sahip olmak isteyen zıt görüşlere sahip gruplardan meydana gelmektedir. Kuram, yapının birey üzerindeki etkisini vurguladığından makro düzeyli bir özellik taşır. Kuramda toplum, özel grup ve sınıflara tabakalaşmış olarak görülür ve toplum bu farklı gruplar arasındaki çatışmanın bir sonucu olarak değerlendirilir (Şentürk, 2018: 141). Marx'ın toplumsal tabakalaşma tezi, çatışma kuramının çıkış noktasını oluşturmuş, toplum farklı çıkar çatışması yaşayan birey ve grupların alanı olarak ifade edilmiştir. Marx, toplumsal

sınıflar arasındaki ayrımın temel belirleyicisini üretim araçlarının mülkiyetine dayandırmış, sınıfları üretim aracına sahip olan ve olmayan olarak iki gruba ayırmıştır. Marks çatışma kuramını sosyal çatışma üzerine değil, maddi ekonomik ilişkiler ve üretim ilişkilerine dayandırmıştır. Çatışma kuramı, yaşlılık ve yaşlanma olgusu üzerinde toplumsal kuram perspektifinden düşünüldüğünde, sosyal gerontolojik uygulamalarda yapısal işlevselci kurama göre daha az yer edinmiştir.

1.4.2.8. Yorumsamacı Etkileşimci Kuram

Sembolik etkileşimcilik olarak bilinen kuram, George Mead tarafından geliştirilmiştir. Sosyal bilimlerin özellikle sosyolojinin temel kuramsal bakış açılarından biridir. Toplumsal yapının büyük kurum ve gruplarının bireylerini kapsayan, bireylerin sosyal dünyasını etkilediğini öne süren kuramlar makro kuramlar olarak adlandırılır. Yapısal işlevselci ve çatışma kuramları bu makro kuramlar arasında geçmektedir. Sosyal yapının küçük grupları ve bireyler arasındaki etkileşimin yönlerini kapsayan kuramlar, sosyal bilimlerin mikro kuramları olarak bilinmektedir. Sembolik etkileşimcilik başka bir deyişle Yorumsamacı Etkileşimci olarak bilinen kuram sosyolojik mikro kuramları temsil etmektedir. Bireylerin birer sosyal varlık olduğu toplumsal düzlemle olan ilişkilerini nasıl kurduklarını, bu düzlemden nasıl etkilendiklerini öğrenmek ve bunları ortaya koymak sembolik etkileşimci kuramın amaçları arasındadır. Bu çerçevede sosyal bir gerçekliği olan yaşlılık olgusu ile toplumsal yapı içerisinde yaşayan yaşlı bireylerin sosyal kurum ve gruplarla nasıl bir etkileşim kurduğunu, sosyal çevrenin yaşlı bireyin yaşamını ve sosyalleşmesini ne düzeyde etkilediği çalışmanın odaklandığı problemlerden biridir.

Yorumsamacı etkileşimci kuram içerisinde değerlendirilen sosyoloji ve gelişim psikolojisi içerikli üç kuram bulunmaktadır. “Etiketleme”, “alışveriş” ve “yaşam boyu gelişim” şeklindeki bu üç kuram, gerontoloji ilişkiselliğinde yaşlılığı açıklamaktadır (Şentürk, 2018: 151).

- **Etiketleme Kuramı:** Etkileşimci kuramın bir dalı olan etiketleme kuramı, bir kişiye toplum tarafından atfedilen etiketlerin o kişinin yaşamında önemli bir etki yarattığını ileri sürmektedir. Kurama göre kişilere ilişkin

üretilen etiketler, sık sık kendini gerçekleştiren kehanetler haline gelir (Zastrow, vd., 2015: 153). Bireyin çevresi ile etkileşime girmesi sonucu çevresi tarafında bazı etiketlendirmelere maruz bırakılmaktadır. Bireye yönelik oluşturulan bu etiketlendirmeler her defasında toplumsal olarak yeniden üretilmektedir. Birey, kendisi için oluşturulan etiketlenme ve nitelendirmeler durumundan dolayı tutum, düşünce ve algılarını belirler. Yaşlı veya yaşlılık, bir toplumsal tanımlama ve etiketleme biçimidir. Yaşı ilerleyen, emekliye ayrılan, aktif yaşamdan veya sosyal aktivitelerden çekilen kişi için toplum bu kavramı kullanır. Bireyin yaşlı etiketi ile girdiği süreçte, toplumda daha önce bu nitelendirme adı altına girmiş olan kişilerin yaşama tarzı ve alışkanlıklarını bilip ona göre yaşamını sürdürmektedir (Şentürk, 2018: 152). Kuşkusuz her bireyin yaşayacağı evre olan yaşlılığın sosyolojik içeriğinin olması onun toplum ve bireyleri tarafından bazı etiketlendirme ve tanımlamalarla karşı karşıya kalacağını göstermektedir.

- **Alışveriş Kuramı:** Yorumsamacı etkileşimci kuram içerisinde değerlendirilen alışveriş kuramı, toplumsal davranışları değişen maddi ve maddi olmayan mal ve hizmetlerin etkisi ile açıklayan Mauss'un antropolojik tetkiklerine kadar götürmek mümkündür. Ona göre etkileşim, maddi ve maddi olmayan mal ve hizmetlerin kişiler arasında karşılıklı olarak alışverişle gerçekleşmektedir (Şentürk, 2018: 157). Yaşlanma ile birlikte, bireylerin sahip oldukları olanaklar ve elde etmeyi hedefledikleri fayda, hem oransal açıdan hem de niteliksel açıdan değişse de ilişkilerinde merkezi bir yere sahiptir. Başka bir deyişle yaşlı bireyler içinde buldukları dönem itibari geçmiş yaşamlarından farklı olanaklara sahip olmakla birlikte yine geçmiş yaşamlarından farklı şeyleri elde etmeyi hedefleyerek hayatlarını sürdürmektedirler. Bu durum sonucunda, yaşlı bireylerin neden bazı tutum ve davranışları öne çıkardıklarını veya neden toplumun belli bir kesimi ile ilişkilerini azaltırken diğer kesimine yöneldiklerini, günlük yaşantılarında nelerin merkezi rol konumunda oldukları anlaşılmaktadır.

- **Yaşam Boyu Gelişim Kuramı:** Yaş, sosyal rolleri, sosyal norm, değer ve etkinlikleri belirlemede ve düzenleme de önemli bir etkiye sahiptir. Birçok toplum toplumsal gelişimini ve düzenini sağlamak için toplumsal ve hukuk kanunlarında yaş ile ilgili düzenlemeler yapmaktadır. Toplumlar,

bireylerinin rollerini, sorumluluklarını ve görevlerini yaş kriterini göre ilişkilendirmişlerdir. İnsan; bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık evrelerinden oluşan yaşam döngüsüne sahiptir. Yaşam döngüsünün her bir evresi farklı rolleri, sorumlulukları içinde barındırmaktadır. Bireyin gençlik ve yaşlılık evresinde içselleştirdiği roller farklılaşmakta, bireyin içinde yaşadığı çevrenin koşullarına göre şekil almaktadır. Bu bağlamda bireyin aldığı yaşla birlikte düşüncesi, algısı, tutum ve davranışları aldığı rol ve sorumluluklara göre değişmektedir. Kuramın anlatmak istediği, doğduğu andan itibaren geçirdiği bebeklik, çocukluk, yetişkinlik, olgunluk, yaşlılık ve ileri yaşlılık gibi yaşam evreleri belli bir yaş ve o yaşa bağlı rollerle gelişmektedir. Birey, ilerleyen yaşıyla değişen rollerini içinde olduğu toplumla olan etkileşimiyle elde eder, benimser ve uygular (Victor, 2005: 33; akt, Şentürk, 2018: 160).

1.4.2.9. Feminist Kuram

Feminist kuram, kadın veya kadın olarak var edilen bireyin toplumsal konumunu inceleyen bir kuramdır. Feminizm ve toplumsal cinsiyet kuramları cinsiyet kavramından hareketle bireyin bulunduğu sınıfı, sahip olduğu kültürel değerleri, dinini, içselleştirdiği tüm sosyokültürel değerleri içine alan bir kuramdır. Feminist kuram, genel olarak eleştirel ve yorumsamacı perspektiften kadın ve kadın hareketi ile ilgili çalışmaların yapıldığı ideolojik bir alandır. 1970'li yıllarda yükselişe geçen feminist teori, yaşlılık sosyolojisi literatürüne de yeni girmiştir (Şentürk, 2018: 161).

Feminist kuram, yaşlanan nüfustaki çoğunluğun ihtiyaçlarına, kadınlara odaklanır. Aynı zamanda yaşlılar arasındaki diğer farklılık oluşumlarını keşfetme ihtiyacına vurgu yapan feministler, geleneksel erkek kökenli ön yargılara meydan okumaya çalışırlar. Ayrıca yaşlanma için yeni modeller geliştirilmesini sağlar (Akçay, 2015: 73).

1.4.2.10. Alt Kültür Kuramı

Alt kültür kuramı, Arnold Rose tarafından geliştirilmiş olup daha önce geliştirilmiş olan geri çekilme kuramı ve aktivite kuramının barındırdığı birçok özelliği

bünyesinde barındırmaktadır. Alt kültür kuramını, her iki kuramın birleştirilerek geliştirilmiş hali olarak tanımlamak mümkündür. Alt kültür, adından da anlaşılacağı üzere toplum içerisinde daha küçük toplulukların kendi arasında var olan kültürü temsil etmektedir. Öyle ki tüm toplumun kendi içerisinde eşit düzeyde yakınlık ve ortak bağ kurması mümkün değildir. Bu sebeple toplumun içerisinde var olan küçük toplulukların farklı yakınlıkları ve ortak bağları olduğu kabul edilmektedir. Alt kültürün oluşması için iki temel varsayımın gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlar;

1. Toplumun üyelerinin farklı noktalarda yakınlıklarının, ilişkilerinin ve ortak geçmişlerinin daha yoğun olması gerekir,
2. Toplumun büyük kesimi tarafından dışlanan daha küçük toplulukların olması gerekir.

Alt kültür, şüphesiz akla ilk olarak farklı soya sahip küçük toplulukları getirmektedir. Örneğin toplumda yer alan Bulgar göçmenler, ya da Çerkezler gibi gruplar alt kültür kategorisine girmektedir. Bununla birlikte demografik özellikler yönünden benzerlikleri fazla olan topluluklar da alt kültür oluşturabilmektedir. Yaşlı insanların alt kültür kategorisinde yer alabilmesi için yukarıda bahsi geçen iki varsayımın da yerine getirilmesi gerekmektedir (Akçay, 2015: 56).

Uzun zamandır çalışmayan, fiziksel etkinlikleri sınırlanmış ve yeni başarılar ve girişimler için fırsatları azalmış emekli kişilerin deneyimleri şiddetle azalır. Bu durum, yaşlanmaya bağlı olarak saygınlığın, toplumsal statünün düşmesi ve azalması durumuna sebep olur. Bu durumda insanlar yaşlandıkça birbirleriyle etkileşime geçme eğiliminde olurlar; bu nedenle de bir alt kültür gelişir. Yaşlanma ile ilgili tüm davranışların hepsi yaşlılık alt kültürü için ayırt edici olmayabilir. Yine yaşlılık alt kültürü içinde iyi fiziksel ve zihinsel sağlığa sahip olanlar yüksek statüye sahiptir (Akçay, 2015: 56).

Kuramın oluşumunda toplum ile birey ikileminin yarattığı çift yönlü bir ilişki mevcuttur. Yaşlı birey, ilerleyen zamana bağlı olarak ortaya çıkan yeni değişimlere ayak uyduramamakta bu durum toplumun yaşlıyı kendi çemberinin dışına itmesine neden olmaktadır. Diğer yandan gençlerin ilişkilerini biçimlendiren yeniçağın toplumuna ayak uyduramayacağını düşünen yaşlı, kendini hem gençlerden hem de bu yeniçağın özelliklerinden uzaklaştırmaktadır. Dolayısıyla toplum, yaşlı ile arasına bir mesafe kayarken aynı durum yaşlı için de geçerli olmaktadır (Akçay, 2015: 58).

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK VE KADIN

2.1. Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık

2.1.1. Dünya’da Yaşlılık

Tüm dünyada yaşlılığın toplumsal olarak değerlendirilmesinin ortak yönü “düşkünlük dönemi” sayılmasıdır. Tarihi ve geleneksel toplumlarda yaşlının toplumda üstün görülmesi söz konusudur. En azından yaşlılık, bir sorun olarak görülmemiştir. Eski Yunan, Roma ve Çin’de yaşlılar güç sahibi olmuşlardır. Birçok toplumda yaşlıların tecrübesi övgü kaynağı olmuştur. Doğulu toplumlarda, özellikle Çin ve Japon toplumlarında yaşlıya geleneksel olarak saygı gösterilmiştir. Ailenin en yaşlı üyelerine aile ve toplum tarafından saygı gösterilir ve hürmet edilirdi. Bu nedenle yaşlılığa geçiş yaşlılarda depresyona ve toplumdan soyutlanmaya neden olmamıştır. İlerleyen dönemde tüm dünya konjonktüründe yaşanan dönüşüme paralel olarak yaşlıya bakış da değişmiştir (Şahin, 2015: 48). Bilim dünyasında yaşlının durumu hakkında bilgi veren ilk yazılı metnin MÖ 2500 yılında Mısır’da filozof ve şair Ptahhotep’a ait olduğu düşünülmektedir. Düşünür, yazısında yaşlının durumunu “bir yaşlının sonu nasıl zahmetlidir. O her gün zayıflar; görme gücü azalır, kulakları sağır olur, kudreti düşer, kalbi artık rahat değildir; ağzı var dili yoktur ve artık hiç konuşmamaktadır. Zekâ yetenekleri azalmaktadır ve dünün ne olduğunu bugün hatırlaması imkânsız hale gelir. Bütün kemikleri sızı içindedir. Önceleri zevkle yaptığı işler şimdi artık güçlkle yapılmaktadır ve zevk duygusunu da yitirmiştir. Yaşlılık, insanı üzüntüye sokan en kötü mutsuzluktur. Yaşlının burnu da tıkanır ve artık her şeyin kokusunu da alamaz” şeklinde özetlemektedir (Kalınkara, 2016: 48). Yaşlı ve yaşlılıkla ilgili bilgilerin ve tanımların tarihsel arka planına baktığımızda çok eskilere dayandığını görmekteyiz. Yaşlılık ve yaşlanma ile ilgili yapılan çalışmalar, günümüze yakın bir tarihi gösterse de yaşlılık ve yaşlanma olgusunun tarihin her döneminde insanların ve düşünürlerin zihnini kurcaladığı görülmektedir. Özellikle günümüz toplumlarında yaşanan hızlı toplumsal gelişmeler yaşlı sayısını artırmış yaşlılık olgusuna da olan ilgiyi arttırmıştır.

20. yüzyılda yaşanan en önemli olgulardan birisi dünya nüfus yapısında meydana gelen gelişmelerdir. Dünya nüfus yapısının değiştiğini gösteren göstergelerden ilki yaşlı insan sayısının artmasıdır. Artan yaşlı nüfus oranı tüm dünya toplumlarının demografik yapısını değiştirmiş buna bağlı olarak toplumların sosyal, ekonomik, kültürel gelişmişlik düzeyini de etkilemiştir. Bu bağlamda yaşanan sadece bireyler olmamakta aynı zamanda dünya toplumları da yaşlanmaktadır. Yapılan nüfus sayımları ve incelenen çalışmalara bakıldığında da yaşlı nüfus sayısındaki artış dikkat çekmektedir. 60 yaş ve üzeri kişi sayısı, 1950 yılında tüm dünyada 200 milyon iken, 2000 yılında bu rakam 400 milyona ulaşmıştır. Dünya nüfusunun 2050 yılında 8,9 milyar olacağı ve yaşlı nüfusun da 2 milyara ulaşacağı belirtilmiştir. 2050 yılında yaşlı nüfusun tüm dünya nüfusunun %22'sini oluşturması beklenmektedir. Her 7 insandan birinin 65 yaşın üzerinde olduğu gelişmiş ülkelerde, yaşlıların bu oranının 2030 yılında her 4 insandan biri olarak değişmesi öngörülmektedir (WHO, 2002).

Dünya nüfus yapısının değiştiğini gösteren göstergelerden ikincisi insan yaşam standardının yükselmesine bağlı olarak insan ömrünün giderek uzamasıdır. Uzayan ömür bireylerin daha fazla yaşamasını sağlamış bu durum yaşlı insan sayısını arttırmıştır. Dünya insanının ortalama ömrünün uzamasını sağlayan pek çok neden ve gelişmeler sıralanabilir. Teknoloji gelişmelere bağlı olarak bilim ve sağlık alanlarında hızlı gelişmelerin olması, doğum ve ölüm oranlarına azalma yaşanmasına neden olmuştur. Toplumsal yapının ve aile hayatının değişmesi ile birlikte kadınların toplum ve aile içerisindeki rolleri yavaş yavaş değişmeye başlamış, kadınlar artık çalışma hayatında da görülmeye başlanmıştır. Çalışma hayatına giren kadın, daha az çocuk doğurmuş böylelikle toplumlarda düşük doğum oranları ortaya çıkmıştır.

İçinde yaşadığımız yüzyılda ise dünya hızlı bir değişim süreci geçiriyor. Yaşam beklentisindeki dramatik artış sürmektedir. Bu yükselişte enfeksiyon hastalıklarının kontrolü, halk sağlığındaki iyileşmeler, yeni ilaçlar ve rehabilitasyon teknikleri önemli rol oynamaktadır. Teknoloji ve sağlıkla ilgili gelişmelerin yaşam kalitesini artırması, kadının çalışma yaşamına katılması, hızlı kentleşme ve eğitim düzeyi gibi faktörler nedeni ile tüm dünyada doğum sayısında beklenen ölüm hızında azalma olmuş, yaşam beklentisi artmıştır. 1950'lerde dünya nüfusunun yaşam beklentisi 46 yaş iken 2000'de 65.4'e yükselmiş, 2020'de ise 70.5'e yükselmesi beklenmiştir. Bu

değişim gelişmiş ülkelerde 1950-2000'de 65.8'den 75.9'a az gelişmiş ülkelerde ise 41.1'den 63.9'a yükselmiştir. 2020'de ise gelişmiş ülkelerde 77.7'ye, az gelişmiş ülkelerde 69.5'e çıkması beklenmiştir. Bu da dünya nüfusunun yaşam beklentisinin giderek yükseldiğini bu durumun ekonomik ve toplumsal pek çok sorunu beraberinde getireceğini ortaya koymaktadır (Kalınkara, 2016: 73). Tıbbın ve teknolojinin gelişmesiyle pek çok hastalık önlenmiş veya etkili tedavileri bulunmuştur. Bunun sonucu olarak, 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortalama insan ömür uzunluğunda önemli artış tespit edilmiştir. 20. Yüzyılın başına kadar dünyada ortalama ömür uzunluğu 45 yaşı geçmemiş olmasına karşın, gelişmiş ülkelerde bugün ortalama ömür uzunluğu 75-80'lere ulaşmıştır (Akın, 2006: 2).

Gelişmiş ülkelerin, neredeyse tamamı önümüzdeki on yıllar içinde nüfuslarının yaşlanmasına tanıklık edecek gibi görünmektedir. Sosyoekonomik yönden gelişmiş ülkelerdeki her 7 insandan biri 65 yaşın üzerinde iken, 2030 yılına gelindiğinde bu oran her 4 kişiden biri olacaktır. Bu durum, yaşlı nüfus için "yaşlıların yaşlanması" olarak adlandırılan bir süreci başlatacaktır (WHO, 2002).

Çoğunlukla gelişmiş ülkelerin sorunu olarak kabul edilen demografik yaşlanma olgusu, gelişmiş ülkeler kadar, gelişmekte olan ülkeler açısından da önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Ortalama ömür uzunluğu, yirminci yüzyılın başından itibaren daha hızlı artarak bugün İsveç, İsviçre, Japonya gibi gelişmiş ülkelerde 80 yıla ulaşmıştır. Günümüzde Afrika ülkesi olan Etiyopya'da 45 yaş, hayatın son günlerini hatırlatırken, İsveç'te daha yaşanacak 30-35 yılın varlığını akla getirir. Bu nedenle yaşlılık, göreceli bir kavramdır (Akın, 2006: 5)

Dünya nüfusu giderek yaşlanmaktadır. ABD Sayım Bürosu'nun 2009 tarihinde yayınladığı rapora göre, dünyada yaşlı nüfus bugüne kadar görülmemiş bir hızla büyümektedir ve yakın gelecekte genç nüfusu geçecektir. Tüm dünyada 65 yaş ve üstü popülasyon 2008 yılı ortalarında 506 milyon olarak hesaplanmıştır. Bu sayı 2040 yılında iki katına çıkarak 1.3 milyar olacak ve tüm dünya nüfusunun %14'ünü 77 temsil edecektir. Rapora göre 2008 ile 2040 arasında pek çok ülkede 80 yaş ve üstü nüfus %233 artış göstererek, toplam popülasyonun en hızlı büyüyen bölümü olacaktır. 2014 yılında dünya nüfusunun %8.3'ünü yaşlı nüfus oluşturdu. En yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ülkeler, sırasıyla %29.5 ile Monako, %25,8 ile Japonya ve %21.1 ile Almanya oldu. Türkiye bu sıralamada 228 ülke arasında 94. sırada yer

almıştır (Saygılı, 2017: 13). Artan yaşlılık, dünya toplumlarının yaşlanması şeklinde okunacak bir miktara ulaşmaktadır. Gelişmiş düzeyi ve coğrafik bölge farkı gözetmeksizin toplumların tümü, yakın tarihten beridir yaşlanmaktadır. Bununla birlikte, yaşlı nüfus halen gelişmiş ve refah düzeyi yüksek olan toplumlarda daha hızlı oranlarda artmaktadır. Bu bağlamda yaşlılıkla ilgili olarak dünyadaki genel görünüm hızla değişmekte; yaşlılık, gelişmiş batılı toplumlar için öncelikli bir sorun iken giderek artan oranı ile batı dışı ve gelişmekte olan ülkeler için de öncelikli bir sorun haline gelmeye başlamıştır (Şentürk, 2018: 83).

Yaşlı nüfusun artış hızı ülkenin sosyoekonomik gelişmesine bağlı olarak ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Örneğin Afrika ülkelerinde AIDS, silahlı çatışmalar, yeterli beslenmeme ve salgın hastalıklar nedeniyle ortalama yaş hala çok düşüktür. Ancak dünya ölçeğinde ölüm oranları kademeli olarak büyük düşüşler göstermektedir. Ölüm oranlarındaki düşüş sonucu Dünya’da yaşam süresi artmaya devam etmektedir. Şu anda en uzun yaşam beklentisi Japonya, Hong-Kong, İsveç ve İtalya gibi ülkelere aittir ve sırasıyla ortalama yaşam beklentisi 82.0, 81.7, 80.6 ve 79.9 yıldır. Bir diğer paralel süreç doğurganlık oranlarındaki düşüştür. Geleneksel olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin doğum hızlarında önemli eşitsizlikler vardır, önümüzdeki 20-30 yılda bu eşitsizliğin ortadan kalkacağı tahmin edilmektedir. Düşük doğum oranları ve düşük bebek ölümleri dünya yaşlı nüfusunun oranını arttıracığa benzemektedir. Aynı süreçte özellikle çok gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfus sayısı, çocuk ve genç adölesanların üzerinde olacak, bu da nüfus piramidini tersine çevirecektir (Kalınkara, 2016: 75-76).

Toplumsal ve kültürel ilişki anlayışımızla oluşturduğumuz yaşlılık, toplumdan topluma farklı özelliklere sahiptir. Söz konusu farklılıkların oluşumunda toplumların kendi iç dinamiklerinin, tarihsel gelişiminin, yaşam ve geçim biçimlerinin payı vardır. Nitekim Batılı toplumlarda yaşam evreleri parçalı biçimde algılanmaktadır. Yaşamı çocukluk, gençlik, erişkinlik ve ihtiyarlık şeklinde evreleyen bu anlayışta ihtiyarlık dönemi acizlik, yalnızlık ve düşkünlükle yakın anlam taşımaktadır. Batılı olmayan toplumların çoğunda ise hayat, doğumdan ölüme kadar bir bütün olarak değerlendirilir. Bu nedenle yaşlılar toplumdan ayrı bir grupta görülmezler ve bakıma muhtaç olarak algılanmazlar (Beğler ve Yavuzer, 2012: 2).

2.1.2. Türkiye’de Yaşlılık

Türkiye, endüstrileşmiş ülkelere göre yaşlılık olgusu ile çok sonraları karşılaşmıştır. Özellikle Kore ve Japonya kadar hızlı yaşlanmasa da Türkiye’de de nüfus yaşlanmaktadır. Yaşlanan nüfusun sorunlarının aile içinde çözülebilmeye olanağı bulunmamaktadır (Kalınkara, 2016: 6).

Türkiye’de yaşlılık, henüz bir sorun olarak algılanmamakla birlikte nüfusun zannedildiğinden çok daha büyük bir hızla yaşlandığı bilinmektedir. Bunun önemli nedenlerinden birisi genç nüfusun artış hızının azalması; diğer bir deyişle çocuk doğum oranlarının düşmesi iken; bir diğer önemli neden yaşam süresinin uzamasıdır. OECD’nin yayınladığı güncel rapora göre (OECD, 2011) 1998 ve 2008 yılları arasında, Türkiye’de yaşama süresi ortalama 14 yıl artmıştır. Bahsi geçen yıllar arasında OECD’deki ortalama yaşama süresi artışının 6 yıl olduğu dikkate alındığında, Türkiye’deki yaşlanma sürecinin hızı çarpıcıdır (Arun, 2008).

Türkiye’de yaşlı olarak kabul edilen 65 yaş ve üstü nüfus, diğer yaş grubundaki nüfuslara göre daha yüksek hızda artış göstermektedir. Küresel yaşlanma süreci olarak nitelendirilen “demografik dönüşüm” sürecinde olan Türkiye, oransal olarak yaşlı nüfus yapısına sahip ülkelere göre genç bir nüfus yapısına sahip gibi görünse de, mutlak yaşlı sayısı, her geçen yıl, bir öncekine göre yükselme eğilimindedir (Şentürk, 2018: 235).

Türkiye ise Endonezya’dan sonra dünyanın en hızlı yaşlanan ikinci ülkesi olup şu an 6 milyon yaşlı nüfusa sahiptir. Bu sayının 2020 yılında 12 milyona, 2050’de 19. 5 milyona ulaşması beklenmektedir. Bu haliyle bile Türkiye, Avrupa Birliği’ne üye aday ülkeler arasında en genç ülke olma özelliğini hala sürdürmektedir (Saygılı, 2017: 14).

Ülkemiz de yaşlanma sürecinin hızlı olduğu gelişmekte olan ülkeler arasındadır. 1955 nüfus sayımında yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı %3,4 tespit edilirken 2010’daki nüfus sayımında bu oran %7,1’e yükselmiştir. Mevcut demografik eğilimlerin devam edeceği varsayımından hareketle yapılan hesaplamalar, 21. Yüzyılın tüm dünyadaki beklentilere paralel olarak Türkiye’de yaşlı yüzyılı olacağına işaret etmektedir. Değişen, yaş yapısı ile birlikte, özellikle yüzyılın ikinci yarısında, yaşlı nüfusun, sosyal, demografik ve ekonomik açıdan Türkiye’de önem kazanması beklenmektedir (Yavuzer ve Beğer, 2012: 2). Gelişmiş ülkelerde yaşlılığın başlangıcı

olarak kabul edilen 65 yaş ve üzeri insan sayısı günümüzde artması ile Nüfus yapısında meydana gelen bu gelişme, gelişmiş ülkeler kadar yüksek bir artış göze çarpmasa da ülkemizde de yaşlı nüfus oranı artmaktadır. Yani yaşlılık, hem gelişmiş dünya ülkelerinde hem de gelişmekte olan Türkiye gibi ülkelerde giderek önem kazanan bir olgu haline gelmiştir. “Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de insanın ortalama ömür süresinin artması, yaşının ailesiyle birlikte geçirilen yılların sayısını arttırmaktadır. İnsan ömrünün giderek artması yaşlı nüfusun toplam nüfusa göre oranının artması anlamına geldiğinden yaşlılarla ilgili sorunların gündeme gelmesinde önemli bir etmen olarak görülmektedir” (Akın, 2006: 74).

2.2. Kadın Yaşlılığı Olgusu

Kadınlara ve kadınlık olgusuna karşı tanımların toplum tarafından yapıldığı ve genel olarak kadını sosyal yaşamdan dışlayan bir eğilimin olduğu bilinen bir gerçektir. Kadınların fiziksel olarak güçsüz, duygusal ve zayıf yönleri toplumlarda kadınların sosyal hayat, iş hayatı ve siyaset alanlarında yer bulamayacağı yargısını kabul ettirir (Çayır, 2012: 11). Aile yapısı içerisinde kadına çok iş yükü düşmesi evi ve aileyi kadının sırtlanıyor olması, kadını sosyal ve kamu yaşamından uzaklaştırmaktadır (Aktaş, 2013:37). Her ne kadar günümüzde bu durum kırılmaya çalışılsa da maalesef iş hayatında yine kadınlar erkeklere göre daha alt kademelerde ve statülerde çalışma imkânı bulmaktadırlar (Başak, 2009:55). Kadını sosyal hayattan dışlayan basma kalıp fikirler ve aile içindeki ağır yükleri yaşlılık sürecinde de artarak devam etmektedir. Yaşlılığın getirmiş olduğu fiziksel ve biyolojik ağırlaşmalar kadınları daha çok birilerine bağlamakta ve yaşlılığı kadınlar tarafından daha da ağır bir dönem yapmaktadır. Ülkeler daha çok genç nüfus ve orta kesime yönelik politikalar geliştirdikleri için yaşlılar ihmal edilen bir kesim olmaktadır (Akın, 2012:20-24). Yeterli eğitimi almamış birçoğu okuma-yazma bilmeyen kadınlar, yaşlılık döneminde özellikle eş kaybı sonrası sosyal hayatta yer bulamamakta, kendi işlerini zor bir şekilde yapabilmekte ve bakıma muhtaç hale gelmektedirler. Daha ileriki yaşlarda çocukları refakat etmekte veya bazıları huzurevine yerleştirilmektedir.

Sosyal dışlanma kavramsal olarak, toplumla bireyin sosyal bütünleşmesini sağlayan, sosyal, ekonomik, politik ve kültürel sistemlerin tümünden, kısmen ya da tamamen yoksun olma dinamik sürecine karşılık gelmektedir (Çakır, 2002:90). Sosyal dışlanmışlık ise kişilerin herhangi bir özellik veya işledikleri kabahatlerden dolayı

sosyal ve ekonomik yaşamdan uzaklaştırılmalarıdır. Toplumda adeta yok hükmünde olan bu bireylerin yalnızlığa bırakılmasıdır (Hekimler, 2012: 47).

Sosyal dışlanmışlık kavramının literatürde net ve kesin sınırlarla belirlenmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Farklı kaynaklarda değişik şekillerde ifade edilmektedir. Sosyal dışlanmanın tanımlanmasını zorlaştıran temel neden; çok boyutlu, çok nedenli, ilişkisel ve tüm bunlarla birlikte sürekli değişen bir içeriğe sahip olmasıdır (Dağ, 2016: 42). Yaşamı boyunca yeterli eğitimi alamamış, tüm hayatını ev kadını olarak ailesine adanmış kadınlar yaşlanınca, özellikle eş kaybından sonra yalnızlık ve yoksullukla baş başa kalır. Yaşlılık dönemi, kadınların sosyal hayatta cinsiyet ayrımcılığını hissettikleri en ağır dönemdir. Kadınların yaşlılık döneminde sosyal dışlanmasını anlayabilmek için sosyal dışlanmanın paradigmasını açıklamak gerekmektedir.

Tablo 1 Sosyal Dışlanmanın Paradigmaları

	<i>Dayanışma paradigması</i>	<i>Uzmanlaşma paradigması</i>	<i>Tekelleşme paradigması</i>
<i>Bütünleşmeye bakış açısı</i>	Grup dayanışması/ kültürel sınırlar	Uzmanlaşma/Ayrı küreler/Dayanışma	Tekelleşme/sosyal kapama
<i>Bütünleşmenin kaynağı</i>	Ahlaki bütünleşme	Değiş tokuş	Vatandaşlık hakları
<i>İdeoloji</i>	Cumhuriyetçilik	Liberalizm	Sosyal demokrasi
<i>Söylev</i>	Dışlanma	Farklılaşma, alt sınıf	Yeni yoksulluk, eşitsizlik, sınıf altı
<i>Ufuk açan düşünürler</i>	Rousseau, Durkheim	Locke, Madison, Faydacılar	Marx, Weber, Marshall
<i>Örnekler</i>	De Foucauld, Xiberras, Schnapper, Costa-Lascoux, Douglas, Mead	Stoleru, Lenoir, Shkler, Allport, Chicago Çoğulculuk Okulu, Murray	Room, Townsend, Balibar, Silverman, Gobelot, Bourdieu
<i>Yeni politik ekonomi modeli</i>	Esnek üretim	Yetenek, Çalışmada caydırıcı önlemler, Ağlar, Sosyal Sermaye	İşgücü piyasası bölünmesi

Kaynak: Silver, H. 1994: 540.

Dayanışma paradigması, cumhuriyetçi görüşteki kişilerin birbirleri ile yardımlaşarak işlerini yapmalarını ifade eder. Bu paradigma dışlanma olarak ifade edilen kesim bu dayanışmanın dışında kalan grup veya kişilerdir.

Uzlaşma paradigmasında liberal bakış açısı çerçevesinde iş bölümü, bireysel başarılar ve hatalar üzerinden yapılır. Bu paradigmanda grupların yetenekleri ve ilgileri farklı alanlardadır. Bu düşünce dışlanmanın iş birliği ya da rekabet halindeki bireylerin meydana getirdiği toplum yapısı nedeniyle oluştuğunu kabul etmekte, temel nedenin kişisel hatalar olduğunu savunmaktadır.

Son olarak tekelleşme paradigması, sosyal demokrasi ideolojisinde var olan bir paradigmadır. Toplumsal düzeni yöneticilerin bir zorbalığı olarak görür ve sosyal dışlanmayı da oluşan statü farklarından dolayı alt kademeye, sömürülen kişi veya yerlere karşı yapıldığını ileri sürer.

Yaşlılık döneminde yaşanan kadının sosyal dışlanmasının bu paradigmalardan yalnızca birine bağlı olduğunu söylemek zor olur. Her kadında farklı bir dışlanmayı kapsıyor olabilir. Fiziksel etkinliğini kaybettiği için hem dayanışma paradigmasının içerisinde yer alırken ekonomik olarak sıkıntılı olduğu için tekelleşme paradigmasını da kapsıyor olabilir. Yani bu üç paradigmanın bir karması şeklindedir.

Toplumsal gruplarda meydana gelen sosyal dışlanmanın birçok nedeni vardır. Bireyler veya gruplar kültürel, ekonomik veya sosyal farklılıklardan dolayı toplumdan soyutlanabilir. Genel kabul görmüş hali ile toplumda daha çok dışlanma durumu olan bireyler; yoksullar, bakıma muhtaçlar, engelliler, işsizler, özellikle ailesi olmayan çocuklar, kimsesizler, son zamanlarda tüm Dünya'nın ve Türkiye'nin gündeminde olan göçmenler, akranlarının aldığı eğitimi alamamış gençler, kadınlar, yaşlılar ve azınlıklardır (Tokol, 2013: 42). Sosyal dışlanmayı meydana getiren sebeplerin başında birbiri ile bağı olan ve karşılıklı etkileşim halinde olunan durumlardır. Örneğin toplumlarda kadınlara ve erkeklere keskin sınırlar çizilmiş ve bu sınırlar yazılı olmasa da toplumda değiştirilemez bir yere konulmuştur. Bu özellikler iki grup içerisindeki dışlanmanın sebebi olsa da asıl olarak kadınların sosyal hayattan dışlanmasına ortam hazırlamaktadır (Günindi-Ersöz, 2015:80-95).

Ekonomik olarak maaşı olan kadınlar geçimlerini bir şekilde sağlasalar da bedensel olarak muhtaç olduklarında kimin onlarla ilgileneceği ciddi bir problem olmaktadır. Çocukları tarafından bakımları üstlenmiş olsa bile bu durum uzun süremez ve kısa sürede tükenirler (burnout). Sonrasında kadını psikolojik ve fiziksel istismara maruz bırakabilirler. Kadına bakan çocuk maaşını alma şartı ile bakımı üstlenmektedir veya

zorla el koyabilir. Cinsiyetçi yapı içerisinde sınırlandırılan kadın artık hayatının geri kalanında daha çetin mücadeleler vermek zorunda kalmaktadır. Tüm bu faktörlerin sonucunda kadın yaşlılık döneminde sosyal olarak dışlanmaktadır.

Günümüzde her ne kadar artık erkekler de uzun yaşasa da, yaşlılık hala kadının problemidir. Kadınların erkeklere göre daha uzun yaşamaları ve ekonomik olarak erkeklere göre daha yüksek oranda bağımlı olmaları istismar ve ihmal yaşama olasılıklarını arttırmaktadır (Canatan, 2012: 388). Yaşlı kadınların çoğu eşleri daha önce öldüğünden tek başlarına ikamet ederler. Ama bağımsızlıklarını koruma yönünden erkekten daha fazla problemle karşılaşır. Genellikle çok daha kötü koşullar altında ikamet ederler. Huzurevleri ya da bakım evlerinde yaşayan yaşlıların çoğunu kadınların meydana getirmesi bir tesadüf değil aslında bir zorunluluğun eseridir (Tufan, 2003: 52).

Yaşlılık döneminde birey, denge kurabildiği ve kendi kendine yetebildiği sürece çocukları ve onu çevreleyen sosyal ağı tarafından problem olarak algılanmaz. Fakat eğitimsiz ve maddi geliri olmayan kadın yaşlılar toplumdaki en bağımlı kesimdir. Ekonomik ve fiziksel bağımlılık, kadının yaşlılık dönemi denge kurmasını engellemekte ve toplumdan sosyal dışlanmasına neden olmaktadır. Bu dönemde yaşlı kadın çevresinden sağlayacağı ayni ve nakdi yardımlarla ya da eşinden kalan dul maaşı ile hayatını devam ettirmeye çalışmaktadır. Bu dönemde evinde tek başına yaşayarak yalnızlığı tercih etmekte ya da çocuklarının evinde yaşayarak yaş ayrımcılığına maruz kalmaktadır. Aslında kadın her iki durumda da sosyal dışlanmadan kurtulamamaktadır.

Yaşlı kadınların yarısına yakın bir oranı yaşamlarının üçte birinde yalnız yaşamaktadır. Yaşlı kadınlarda yalnız yaşama oranı erkeklere göre ortalama iki kat fazladır. Uzun yaşama, boşanma ve dulluk, kadının yalnız yaşamasında en önemli nedendir. Genellikle Türk toplumunda kadınlar çok zor ekonomik şartlar altında değiller ise tekrar evlenmeyi düşünmezler (Canatan, 201: 379-382). Sosyal yaşamın olmazsa olmaz koşullarından biri kendi dışımızdaki kişilerin varlığı ile hayatımızı devam ettirmemizdir. Sosyal olmak, bir arada yaşamak, birlikte hareket etmek anlamına gelir (Görgün-Baran, 2011:29). Eş kaybı sonrası yalnızlık yaşlı kadının en önemli problemidir. Yalnızlık toplumda sosyal izolasyona ve yaşlı kadının sosyal

dışlanmasına neden olan en önemli faktördür. Artık kadın hiçbir yere sığamaz ve sığınamaz olmuştur. Fakat erkekler eş kaybı sonrası evlenme eğilimindedirler.

Gençliğinde istenilen seviyede eğitim alamamış, hayatını eşine ve çocuklarına adayan ücretsiz ev işçisi olarak geçiren kadınlar yaşlılık döneminde eşine ve çocuklarına bağımlıdır. Yaşlılık dönemi fiziksel değişimlerle hem bakıma muhtaçlığı hem de ekonomik problemleri beraberinde getirmektedir. Bu muhtaçlığın temel sebebi de kadınların kültürel faktörlerden dolayı sürekli olarak toplumda kadınların ön planda olmasının ayıp karşılanmasıdır. Örneğin kırsal kesimlerde kadının eğitim görmesi hoş karşılanmaz ve kız çocukları bu yüzden okula gönderilmez. Bu durumda aslında yaşlılık oluşan bu dışa bağımlılığın temellerini oluşturmaktadır. Okutulmayan kız çocukları sonrasında kocasının ev işlerini yapmak zorunda olduğu bilinci ile erken yaşlarda evlendirilir. Hatta kocasının anne ve babasına da bakma mecburiyeti ile koşullandırılır.

Kadın yaşlılığı konusu, sosyal gerontoloji ve sosyoloji literatüründe gereken ilgiyi henüz toplayamamıştır. Ancak yaşlılık olgusunun modernleşme temelinde evriminin, en net görünümünden biri kadınların yaşlılığı üzerine olduğu görülür. Bu bağlamda, geleneksel toplum yapısındaki “yaşlı kadınlar” ile günümüz modern toplum yapısındaki “yaşlı kadınların” hem yapısal hem de işlevsel olarak farklılaştığı, ayrıca tarihsel süreç itibarıyla “yaşlı kadınlar” a yönelik toplumsal algının da değiştiği yönünde görüşler bulunur. Bu görüşü savunanlara göre, yaşlı kadınların sosyal değeri azalmış, yaşlı toplumsal cinsiyet rolleri değersizleşip üyelerini sosyal yaşamdan soyutlayan mekanizmalar haline gelmiştir (Tufan, 2007: 100).

Yaşlılıkta toplumsal cinsiyete bağlı sorunlar, ülkemiz gibi cinsiyet rollerinin keskin farklılıklar arz ettiği toplumlarda önemli konumdadır. Özellikle “kadın yaşlılığı” ya da “yaşlılığın kadınsallaşması” (Canatan, 2012: 384) başlığı altında incelenen konu bize problemin boyutlarını anlatmaktadır. Bu bağlamda Tufan’a göre, yaşlılıkta bezginlik ve çeşitli korku durumlarına kadınlarda erkeklerden daha çok rastlanır. Günümüz kadın yaşlılarının birçoğunun, gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde eğitim ve meslek hayatına çok az dahil olmalarından dolayı okuryazarlık oranlarının düşük olduğu, dolayısıyla yaşlılıkta kendini ifade edebilme, ihtiyaçlarını karşılayabilme

zorlukları yaşadıkları, bu durumun kendilerini güvensiz, huzursuz ve korku içinde hissetmelerine neden olduğu belirtilir (Tufan, 2003: 23).

Ataerkil toplumlarda “evin reisi” olarak evi idare eden kişinin erkek olarak belirlenmesi kadınları sosyal hayattan soyut hale getirmektedir. Evin dışarı ile bağımlı sağlayan tek mercinin erkek olması kadını dışarıya karşı hep mesafeli ve çekimser kılmaktadır. Kadın dul kaldığı zamanda bu dışlanma sebebi ile evin en temel ihtiyaçlarını dahi yerine getiremeyecek duruma gelmiştir. Evin pazar-market alışverişi, elektrik, su, ısınma gibi faturalarını takip edememektedir. Geniş aile düzeninin de bozulması ile çocuk veya akrabalarından da yeterli desteği alamamaktadırlar. Bu durumda devletlerin sosyal güvenlik kapsamı ile çeşitli huzurevleri, yaşlı bakım evlerinde hayatlarını devam ettirmektedirler.

Büyükanne rolünün modern toplumda işlevsel olarak değer kaybettiği, sadece sembolik ve saygı duyulması gereken bir karakter olduğuna değinilmiştir. Ancak tıpkı yaşlılara bakım hizmeti örneğinde olduğu gibi büyükannelerin farklı formlarda yeniden fonksiyonel sosyal rollere sahip olmaya başladığı da bir gerçektir. Bununla birlikte literatürlerde herhangi bir niceliksel veri olmamasına rağmen büyükannelerin genellikle çocuklarının bebeklerine bakım hizmeti verdiği gözlenmiştir. Bu bağlamda ülkemizde, özellikle son yıllarda kadınların iş yaşamına katılması evli çiftlerin çocuklarının bakımını bir sorunsal haline getirdiği görülür. Kadının gün boyu vaktinin çoğunu çalıştığı iş yerinde geçirmesi çocuğa bakım hizmeti verememesine neden olmuş, bunun sonucunda da aileler farklı yöntemlere yönelmiştir. Bu bağlamda bazı durumlarda maddi yük getirmesi nedeniyle, bazı durumlarda da güvensizlik gibi sebeplerle ailelerin çocuklarını bakıcılık hizmeti veren kurumlara ya da kişilere emanet etmediği görülmektedir.

Son yıllarda yaygınlaşan çocuklara anneanne veya babaannenin bakması durumu yeni bir sosyal olguyu da meydana getirmiştir. Özellikle orta ve orta üstü kesim kadının da iş hayatında olmasından dolayı bakıcı ihtiyacı oluşmaktadır. Bu durum için hem maddi yönden hem de güvenilir olması sebebi ile çocuklara büyükanneler bakmaktadır. Bu durum özellikle büyük şehirlerde yaşayanlar için toplumsal ihtiyaçlar sonrası oluşmuş yeni bir sosyal kurumdur. Oluşan bu yeni kurum ile yaşlı kadınlar sosyal hayatta yeni bir yere konularak ve izole hayattan da alıkonulmaktadır. Bu şekilde oluşan yeni kurum ile bakıma ve ilgiye muhtaç iki

grubun ilişkilendirilerek “mutual yarar” olarak aile içi destekle toplumsal fayda sağlanmaktadır. Bu şekilde torunlarına bakıcılık yapan büyükannelere devletler de bu alanda çalışmalar yapıp teşvik amaçlı aylık gelir bağlayarak toplumsal faydaya katkı sağlamaktadır. Bu kurum ile çocuklar günümüz şartlarına göre aile ortamında bu sevgiyi alarak büyümektedir. Bu durumun çalışan anne için güven teşkil etmesi sebebi ile daha çok kadın bu şekilde çocuklarını gözü arkada kalmadan kendi sosyal ve iş hayatına devam etmektedir.

Kadınların yaşlılık dönemlerini daha huzurlu bir şekilde geçirilmeleri için bu dönemlerinde özgür ve mutlu olmaları gerekmektedir. “Yaşlı istismarı” yaşlıları bekledikleri güvenilir özgür ortamdan alıkoymakta ve mutsuz yapmaktadır. Herhangi bir çıkar ya da yarar amacı olsun olmasın, yaşlı bireylere yöneltilen, yaşlılarda zarar oluşturabilecek tüm davranışları kapsayan yaşlı istismarı; fiziksel istismar, psikolojik veya duygusal istismar, finansal istismar ve cinsel istismar gibi başlıklar altında toplanmıştır.

Yaşlılık döneminde sorunlar ve onlarla başa çıkmada önemli bir noktada, ruh sağlığıdır. Yaşlılık döneminde birçok bilişsel süreç, kayıplara uğramaktadır. Ancak bu durum, yaşlılık döneminde görülen ruh sağlığı açısından normal olmayan durumları, patolojik olarak adlandırmamıza engel değildir. Bu anlamda yaşlılarda; uyku bozuklukları, iştah azalması, beslenme düzeninin bozulması, halsizlik, enerji düzenindeki aksaklıklar, unutkanlık, işitme sorunları ve ruh sağlığıyla ilgili yakınmalara sıklıkla rastlanıldığı belirtilmektedir (Özlem Erdem Akın, 2012: 321). Ayrıca, anksiyete bozuklukları, psikotik bozukluklar ve depresyon gibi ruh sağlığı açısından patolojik durumlar, yaşlılarda ölüm ve intiharla sonuçlanabilecek noktaya kadar gidebilen sorunlardır.

Kadın olmanın, düşük sosyo-ekonomik statüde olmanın, dul ve yalnız yaşıyor olmanın, sosyal destek azlığının, bilişsel bozukluğun ya da kronik fiziksel hastalığa sahip olmanın depresyona neden olduğu belirtilir (Kaya, 1999: 78). Kadınlar arasında yaşam doyumunun en az olduğu grubun huzurevi, bakımevi gibi kurumlarda kalan kadınlarda olduğu belirtilir. Bu bağlamda araştırmacılar, yaşlı kadınların kurumlarda kalmalarının, ruhsal bozukluklar ve intiharlar noktasında yüksek risk oluşturduğunu belirtirler (Palabıyıköğlu, 1992: 28-30).

2.3. Aile Yapısında ve Kadının Aile Yapısındaki Rolünde Meydana Gelen Değişimler

Aile, aile üyesi ve sosyal yaşam arasında bir köprü görevi görmektedir (Özby, 2017: 33). Aile bireyin içinde yaşadığı toplumla bir çatışma yaşamaması için toplum kültürünü ona öğretir. Böylece birey ilk sosyalleşme girişimlerini ailesi aracılığıyla yaşamış olur.

Aile yapısı zaman içinde değişimler yaşamıştır. Kırsalda Müslümanlığın kabulünden evvelki dönemde var olan kültürel değerler Müslümanlık kabul edildikten sonraki dönemin kültürel değerleriyle birleştirilerek devam ettirilmiştir. Aynı zamanda bu dönemde Orta Asya kırsalında aile yaşamında tek eşlilik hakimdi. Eşler birbirlerine yardım ederler, köylerdeki işlerde beraber üretime katkı sağlardı.

Osmanlı döneminde bakıldığında ise aile kurumu daha çok geniş yani geleneksel ailelerden oluşmaktaydı. Osmanlı Devletindeki aile yapılanmaları daha çok bir tek kadınla evlenme hakimdi. Fakat bu duruma rağmen devlet erkeklerin birden fazla kadınla evlilik gerçekleşmesine müsaade ediyordu. Osmanlı Devleti'nde aile yapılanmalarında anne-baba, büyükbaba ve büyükanne, çocuklarla beraber aynı çatı altında yaşamaktaydı. Bu kişiler kuşak farklılığını içlerinde barındırsalar da yine de toplumsal ve finansal açıdan bir bütün şeklinde hareket etmekte ve uyumlu davranmaktaydılar.

Osmanlı devletinin aile yapılanmasında genellikle erkeğin rol ve statüleri hakkında değil de aile içindeki kadının rol ve statüleri hakkında birtakım tartışmalar gerçekleştirilmiştir (Erten, 2017: 101). Osmanlı dönemi aile yapılanmasında kadının görev tanımlamaları genellikle aile içi işlere yönelik yapılmıştır.

Eskiden toprak sisteminde bölünmezlik hakimken yeni sistemle beraber toprağın miras sisteminde düzenlemeler sonucunda bölünmesi söz konusu olmuştur. Bu dönemde toplumda geniş aile modeli hakimdi. Çocuklar küçük yaşlarda evlendirilirdi. Ailenin lideri topraklarının bölünmezliğini sağlamaya çalışmaktaydı.

Tanzimat fermanıyla beraber Türk aile yapısında meydana gelen değişikliklerden bahsedecek olursak aile tiplerinin daha çok batı benzeri olmaya çalıştığından bahsedebiliriz. Çünkü Tanzimat fermanıyla beraber Osmanlı hükümeti Batı devletlerinde var olan türden devrimler ve yenilikler yapmaya başlamışlardır. Tabiki yapılan bu yenilikler toplum hayatını da yakın bir şekilde ilgilendirmiş ve sosyal hayatta da yansımaları olmuştur.

Bu dönemde, Batı ülkeleriyle aynı olan yapılanmalar oluşturulmuş ve Batıda var olan bir takım ev eşyaları Osmanlı evlerinde de kullanılır olmuştur. Ve böylece Batı ülkelerinin hayat tarzları ve sosyal yaşamları aynı şekliyle oluşturulmaya çalışılmıştır. Fakat bu duruma rağmen yani her ne kadar Batının yaşam tarzı taklit edilmeye çalışılsa da Türk aile yaşantısı Osmanlı Tanzimat döneminde kendini kısmen de olsa korumayı başarmıştır. Söz konusu değişimden en başta etkilenen Osmanlı şehri ise İstanbul olmuştur (Erten, 2017: 39).

Osmanlı döneminde, Tanzimat fermanın ilanından sonra her ne kadar imparatorlukta dönemin kanaat önderleri bu durumu eleştirip karşı çıksa da bireylerin evlenme usulleri yine eski gelenek ve göreneklere göre gerçekleşmeye devam etmiştir. Yani bireyler birbirlerini görmeden ve herhangi bir görüş belirtmelerine izin verilmeden sadece anne, baba ve diğer büyük akrabaların kararlarıyla evlenmeler devam etmiştir. Fakat Osmanlı devletinin artık son dönemlerinde aile kurma ritüellerinde biraz da olsa farklılıklar yaşanmıştır. Bu dönemde bireyler evlendiklerinde erkek eğer başka bir eş ile de evlenmek istediğinde artık yasalar bu duruma müsaade etmeyip kadına erkekten boşanma hakkı tanıyordu.

Ülkemizde kadının sosyal hayattaki durumunu iyi bir konuma getirmekle sağlıklı bir sosyal yapılanmadan bahsetmek mümkün olabilir (Zencirkıran, 2020: 470). Bu

bağlamda Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra demokratik yaşamın toplumsal hayata hakim olmaya başlamasıyla beraber bu durumdan aile kurumu da yapısal olarak etkilenmiştir. Bu dönemde yani Türk Medeni Kanun'un mecliste kabulünden sonra kadının özgürleşmesi adına birtakım kararlar alınmıştır. Bu dönemle birlikte cinsiyet ayrımı yapılmadan bireyler eşit hak ve özgürlüklere sahip olmuşlardır. Ve bu durum yasalarla güvence altına alınmıştır.

Türk Medeni kanunuyla beraber kadına tanınan haklarda oldukça artmıştır. Artık kadınlar anne ve babanın mal varlığından eşit olarak yararlanma hakkına sahip olmuşlardır. Aynı zamanda Medeni Kanun'la beraber evlilikte tek eşlilik mecburi kılınmıştır.

Osmanlının son dönemlerinden Cumhuriyetin ilk ilan edildiği tarihlere kadar evlilikte tek eşlilik ve kadınlara bir takım eşit haklar verilmesi konusu hep gündemde tutuluyordu ve en nihayetinde medeni kanunla beraber kadınlara tanınan hak ve özgürlükler de artmıştır. Bu dönemdeki kentleşmenin artması ve kent hayatının birçok ailenin yaşam alanı olması evlilik hayatında yapılan bu reformların uygulanması için hem zemin hazırlıyor hem de uygulanmasını kolaylaştırıyordu.

Medeni Kanun'un kabul edilmesiyle beraber aile yaşamı konusunda birtakım kararlar da alınmıştır. Örneğin annenin ev hayatının dışında çalışması için babadan izin alması zaruriydi. Aynı zamanda yine aynı dönemde ailedeki çocukların okul hayatı hususunda da nihai hüküm ailedeki erkeğe aitti.

Kentleşmeyle birlikte kadının aile içindeki statülerinde de değişimler olmuştur. Artık kadınlar da istedikleri mesleği seçme ve çalışma hakkına kavuşmuşlardır (Tezcan, 2000: 232). Bu anlamda kent kültürünün etkileri aile yapısına da yansımış kadın rollerinde değişiklikler yaşanmıştır.

Kentler; manevi değerlerin, nizamların, kültürel değerlerin çok çabuk değişebildiği yapılanmalardır. Sosyal ve finansal olarak kırsaldan farklı yapılanmalar mevcuttur. Ve aynı zamanda gerektiğinde kitle psikolojisinin çok çabuk bir şekilde meydana geldiği yerlerdir (Özer, 2020: 255). Bahsettiğimiz bu özelliklerden dolayı Türk aile yapısının kırsala göre kentte daha farklı olması doğal bir sonuçtur.

Kentte Türk aile yapısı yukarıda bahsettiğimiz gibiyken Türk aile hayatı kırsalda farklı sürdürülmekteydi. Kırsalda bu dönemde dini evlilik sürdürülmüştür. Ayrıca

kırsalda aile reisinin iki ya da daha fazla eşle evlenmesi doğal olarak karşılanıyordu. Tüm bu toplumsal olaylardan başka ayrıca kırsaldan kente yönelme ve bu durumun tetiklediği özellikle büyük şehirlerdeki çarpık ve kaçak yapılaşma aile yapısına zarar veren bir durum teşkil etmiştir.

Bu dönemde Batı da özellikle Avrupa'da işçi sorunu yaşanması ve Türkiye'deki işsizlik sorunu birleşmiş ve Türkiye'den Avrupa'ya çalışmak için göçler başlamıştır. Bu durum ise aile kurumunda sorunlar yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Ekonomik sebeplerden dolayı yaşanan bu göç durumu anne ve babanın belirli bir zaman zarfında birlikte olamamasına ve aynı zamanda ailedeki çocukların bu ayrılıktan etkilenmesine ve anne ile çocuklar da yurt dışına babanın yanına taşındıklarında çocukların birtakım sorunlarla karşılaşmasına sebebiyet vermiştir.

Kadınların iş yaşamına başlamasıyla beraber ailedeki çocukların temel ihtiyaçlarını karşılayacak gündüz bakım evi gibi herhangi bir kurumda ya da aile büyükleriyle de aynı evde yaşanmadığı için aile hayatında sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Avrupa ülkelerindeki ailelerle Türk ailesi mukayese edildiğinde ise gelişmiş ülkedeki ailelere oranla Türk ailesi aile kurumunu daha sağlıklı temellere oturtmakta ve Aile kurumunun yaşatılması adına icraatlar gerçekleştirmektedir. Örneğin Batılı ülkelerdeki 18 yaşına gelmiş çocukların artık ailelerinden ayrılarak kendi başlarına yaşamalarına olanak sağlayan sosyal bir yapılanma Türk Aile kurumunda mevcut olmayan bir durumdur. Ayrıca yine Batılı toplumlarda kadınların çalışma hayatına tüm vakitlerini ayırmaları buna karşılık aile ve çocukların ihtiyaçlarına vakit ayıramamak yine aile kurumunda sorunlara yol açabilecek olgulardan bir tanesidir.

Türk ailesinin sağlıklı devam ettirilebilmesi için çalışma hayatında görev alan kadınların annelik rollerini yerine getirebilmeleri ve aile hayatında daha etkin rol oynayabilmeleri için birtakım kolaylıklar sağlanmaktadır. Örneğin yeni doğum yapmış olan annelere resmi olarak izin kullanma hakkı tanınmaktadır. Böyle aile kurumunun daha sağlam temellere oturtulması amaçlanmaktadır.

Aile, tarihsel anlamda incelendiğinde toplumsal olarak herhangi bir dönüşüm meydana getirmek isteyen kişi ya da grupların değiştirmeyi niyet ettikleri yapılanmaların ilk başında gelmiştir (Ertürk, 2016: 181). Dolayısıyla sanayileşme ve beraberinde gelen kentleşme ile birlikte aile kurumu da değişmeye ve dönüştürülmeye başlanmıştır.

Sanayileşmeyle birlikte artık geniş aile yapıları yavaş yavaş önemini yitirirken onun yerini ise artık modern dönemin aile yapısı çekirdek aileler almaktaydı. Modern dönemde kentlerin hem ekonomik hem de sanayi anlamında hızla büyümesi, kırsaldan kente yapılan göçler ve bu durumun beraberinde meydana getirdiği toplumsal anlamdaki birtakım dönüşümler, aile fonksiyonlarında ivedilikle bazı değişimlere sebebiyet vermekle birlikte aynı zamanda ailede ve sosyal düzende bir takım kültürel dönüşümler ortaya çıkarmaktadır.

Kentlerde nüfusun hızla artmasına karşın kırsal nüfusun azalması toplumsal bazı problemleri doğurmuş ve doğal olarak bu problemlerin en büyükleri ailelerde yaşanır duruma gelmiştir. Bu anlamda yaşanan problemlerden en önemlisi gecekonduların hızla artışı göstermesi ve bu bölgelerde kente oranla farklı bir kültürün baş göstermesidir. Kültürel kurallarına çok fazla bağlı olan ailelerin topraklarından ayrılıp şehirlere yerleşmeyle birlikte bir bilinmezlik içine düştükleri söylenebilir.

Kırsaldaki baskıcı kültürel kurallardan kendini sıyıran birey artık kitle iletişim araçlarının da etkisiyle hem ekonomik hem de davranışlar anlamında popüler olana yönelme eğiliminde olmuştur. Bu uğurda türlü ekonomik zorluklarda yaşasa ekonomik anlamda günceli yakalama peşindedir artık birey. Kitle iletişim araçları artık aile fertlerini bu anlamda yavaş yavaş ele geçirmiştir.

Aile bireyleri sistemin kendilerine türlü yollarla dayattığı kültür endüstrisinin ürünlerini tüketmeye neredeyse mecbur kalmaktadırlar. Çünkü satın aldıkları ürünler kendilerini bir değerinden farklı yapacak ya da onun gibi olmayı çok istedikleri kişilere yapılan tüketimle onları yaklaştıracaktı. Ailenin babası ise aile fertlerinin ekonomik anlamda bu tür isteklerini gideremediği zaman ise eşinin ve diğer aile üyelerinin yakarışlarına katlanmak zorunda kalmaktadır. Metropol kentlerde ailelerde bu tür sorunlar sıklıkla yaşanmaktadır. Bu tür toplumsal ve kültürel anlamdaki sorunlar ailenin bütünlüğünü çoğu zaman hasara uğratmaktadır. Bu hasarın en büyük göstergesi ise eşlerin birbirlerinden boşanmaları ve beraberinde oluşan parçalanmış aile yapılarının oluşmasıdır. Özellikle ülkemizde kırsaldan kente göçler ve toplumsal alandaki kültürel birtakım değişimlerle birlikte eşlerin birbirlerinden boşanma sayılarının da artış gösterdiğini söyleyebiliriz. TÜİK 2018 verilerine göre Türkiye'deki boşanma oranları 2017 yılına göre % 10,9 artmış ve 2018'de evlenen 553 bin 202 çiftin 142 bin 448'i boşanmıştır. Ayrıca TÜİK'in

açıkladığı verilere göre çiftlerin evlenme hızı düşerken boşanma hızları bir hayli artmıştır. 2018 kaba boşanma hızı binde 1,75 olarak seyretmiştir (www.tuik.gov.tr).

TUSEB'in 2014 boşanma sebepleri incelendiğinde ise; aileye yakın olan bireylerin aile ilişkilerine müdahalesi, eşlerin birbirini aldatması, finansal problemler ve şiddet, bireylerin vazgeçemediği alışkanlıkları, eşlerin hayat tarzları gibi olguları sayabiliriz (www.tuseb.gov.tr). Yani ailelerin parçalanmasının nedenleri arasında eşlerin birbirleriyle türlü konularda anlaşamamaları gösterilebilir. Aile parçalanmasının diğer sebebi ise, eşlerin birbirlerini bir başkasıyla aldatmasıdır. Ayrıca eşlerin her ikisinin de çalışma hayatında aktif olarak görev alması çocukların ihtiyaçlarının da ötelenmesine ve çocukların ihmal edilmesine sebebiyet vermiştir. Sadece işten arta kalan vakitlerde birbirlerini gören, bu serbest zamanlarını da kitle iletişim araçlarını tüketerek kullanan aile üyeleri birbirlerinden iyice uzaklaşmaktadır. Artık aile fertlerinin birbirleriyle geçirdikleri süre çok daha azdır. Özellikle kitle iletişim araçlarının hayatımıza bu denli hâkim olmadığı yıllarda ailelerin başka ailelerin evlerine giderek ilişkilerini güçlendirdikleri, ailenin yaşadığı ev dışındaki diğer evlerde yaşayan ailelerle sürekli iletişim içinde olması çok olası durumlardı. Fakat günümüzde ailelerde yaşayan bireyler genellikle işlerinden arta kalan boş vakitlerini kitle iletişim araçlarıyla geçirmeyi tercih etmektedir. Bu durum ise insan ilişkilerini bozmakla kalmaz aynı zamanda da aile yapılarında ve aile ilişkilerinde deformasyonların olmasına sebep olur.

Büyük metropol kentlerinde aile ilişkileri yukarıdaki paragrafta bahsettiğimiz gibiyken küçük köylerde ya da daha çok fazla büyümemiş kentlerde aile kültürü çok daha az bozulmaya uğramıştır. Türkiye'deki nüfusun neredeyse yarısından fazlasını gençler oluşturmaktadır. Nüfusun bu yönde olması kırsalda toprakla geçimini sağlayarak hayatına devam eden bir topluluğun da artık yapısının değişmesine neden olmuştur. Bu grup artık kırsalda değil kentte yaşamayı tercih etmektedir.

Kırsaldan kente yapılan yoğun göçler, köylerden göç eden kitlelerin artık toprakta değil de şehir hayatındaki çeşitli sektörlerde çalışması, genç nüfusun her geçen gün artması gibi toplumdaki önemli sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelerin Türk aile kurumunun yapısındaki değişikliklere sebep olması ise çok tabii bir sonuçtur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, toplumda meydana gelen bir değişim ve gelişimin aile kurumunun yapısına, aile kurumunda meydana gelen bir değişim ve dönüşümün ise toplum yapısına yansması ve bu olguların birbirlerini etkileyerek sürekli bir devinim içinde olması olağan bir süreç olarak insan ve toplum hayatında var olmaktadır.

Yıllar ilerledikçe tıpkı diğer toplumsal yapılarda olduğu gibi içinde yaşadığımız sosyal yapıdaki dönüşümler aile yapısının da değişmesine sebebiyet vermiştir. Zaman içerisinde Türk aile yapısında toplumsal bir incelemede bulunulacak olunursa, kırsal kesimde tarımla uğraşan geleneksel aile modelinden kırsaldan kente göç etmiş ve şehirdeki değişik sektörlerde çalışan ve toplu bir bilinç yerine bireysel bir bilinçlilik hali geliştiren kişilerden oluşan çekirdek aile yapısına doğru bir geçiş yaşanmıştır.

Toplum hayatında var olan bir yapısal durum aile hayatında kendini göstermektedir. Toplum ve aile yapısı arasında yapısal olarak bir münasebet olduğu görülmektedir. Ülkemizde var olan aile yapısı ve toplumsal yapı düşünöldüğünde bu iki olguda en önemli değişim ve dönüşümler sanayi devrimi, beraberinde meydana gelen teknolojik gelişmeler ve en nihayetinde neredeyse tüm dünya ölkelerini etkisi ve tesiri altına alan küreselleşme olgusuyla birlikte meydana gelmiştir. Tabii ki sanayileşme ya da küreselleşme olguları Türk aile yapısını etkileme hususunda anlık bir etkileme olanağına sahip değildir. Aile yapısı üzerindeki bu değişimler zaman içinde varlığını hissettirmiş ve etki gücünü arttırmıştır.

Zaman içinde toplumlarda meydana gelen çeşitli dönüşümler ve ilerlemeler aile kurumunu da etkisi altına almıştır. Fakat bu etkilenmeden toplumda var olan aile tipleri farklı şekillerde etkilenmektedirler. Çünkü bir toplumda ne kadar farklı aile kategorizasyonu varsa bir o kadar da farklı sosyal hayata katılma şekli vardır.

Türk aile yapısının ise geleneksel özelliklerinden bahsedecek olursak; geleneksel ailede anne, baba, çocuk dışında diğer akrabaların özellikle aile büyüklerinin de aileye dahil olup aynı hanenin içinde yaşamaya başladığı bir aile düzeninden söz edilmektedir. Geleneksel aile yapısı toplumda hakim olan çok da fazla değişime maruz kalmamış kültürel özellikleri içerisinde barındıran yani tam anlamıyla sosyal hayatın geleneksel özelliklerini taşıyan aile tipidir.

Geleneksel aile tipinin diğer adı ise geniş aile tipidir. Geniş aileler geleneksel özellikleri içerisinde barındırdığı için geleneksel aile olarak da adlandırılırlar.

Geleneksel aileler kırsal alanlarda toprağı işleyerek ekonomik gelirlerini elde ederler. Bu sebeple de ekonomik olarak daha rahat yaşamaları için aile de var olan diğer fertlerle tek çatı altında hayatlarını ikame ettirmeleri önemli olarak sayılmaktadır. Geleneksel aile tipi daha çok finansal gayelerle bir arada duran aile tipidir. Aynı zamanda geleneksel aile tipinde fertler birbiriyle yardımlaşma içindedir. Aralarında kan bağı olan bireylerin birbirleriyle olan münasebetleri ise olumlu anlamda ileri düzeydedir.

Geleneksel aile tipinde manevi değerler, kültürel değerler ve ekonomik aktiviteler ailenin özünü oluşturan ve aileyi bir arada tutmak için çok önemli olan değerlerdir. Bu aile tipinde her bireylerin mesuliyeti mevcuttur.

Geleneksel aile yapısında karar verme mekanizmasının başında baba figürü yer almaktadır. Bu tür aile yapılanmasında karar verme aşamasında cinsiyet kadar diğer önemli olgu da yaş faktörüdür. Bu nedenle ailenin yaşça genç ve kadın bireyleri ailede karar verme durumunda çok bulunamamaktadır (Dönmezer, 2009:16). Bu aile yapısında hangi aile ferdinin bir yardıma ihtiyacı olsa diğer aile üyeleri yardıma ihtiyacı olan kişiye destek olmak ve sorun teşkil eden olayı ortadan kaldırmak için uğraşırlar. Yani geleneksel aile tipinde aile içi münasebetler aile üyelerinin birbirleriyle olan bağları çekirdek aileye göre daha kuvvetlidir.

Geleneksel aile modelinin çokça görüldüğü bir toplum ise Osmanlı İmparatorluğuydu. Bu sosyal yapılanmada genellikle evin bekar oğlu evlendirilir ve evlendiği eşi aynı eve getirilerek birlikte yaşamaya başlarlar ve böylece geleneksel aile tipi büyüyerek varlığını korumaya devam ederdi.

Geleneksel yapının hakim olduğu toplumlarda yaşanılan sosyal çevrede bir hayli önemlidir. Bu tip ailelerde sosyal yapılanma yani ailenin sosyal çevresi örneğin ikamet ettiği evin yakınındaki evlerdeki yaşayan kişiler yani ailenin komşuları onlar için çok önemlidir. Kendi geleneksel ailelerindeki yardımlaşma yaşadıkları çevrede oturan komşular içinde geçerli bir durumdur

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VE UYGULAMA BÖLÜMÜ

3.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu “Yaşlılık ve Kadın”dır.

3.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Ankara ili Çankaya ilçesinde yaşayan 60 yaş üzeri kadınların yaşlılığa karşı yaklaşımlarını ölçmektir.

3.3. Araştırmanın Problemi ve Hipotezleri

Araştırmada incelenen değişkenlere yönelik geliştirilen araştırma hipotezleri aşağıda yer almaktadır:

1. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
2. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
3. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları sağlık desteği alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
4. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları sağlık durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
5. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları kronik hastalıkları olup olmamasına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.
6. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları gelir durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

3.4. Araştırmanın Önemi

Doğal yaşamın evrelerinden olan yaşlılık, tüm bireyleri çeşitli yönleriyle etkilemektedir. Kimi kendi yaşlılığını kimi etrafındaki insanların yaşlılığını düşünerek hayatı hakkında farklı tutumlar sergilemekte ve yaşlılığına dair planlamalar yapmaktadır. Yaşlılık genel anlamı ile vücudun fizyolojik etkilerini önemli ölçüde kaybetmesi sebebi ile bireyler üzerinde olumsuz sonuçlar meydana getirebilmektedir. Yaşlılığın getirdiği sonuçlar hem bireysel bazda hem de toplumsal bazda değerlendirilmelidir. Çünkü genel olarak doğurganlık hızının azalma trendi ile birlikte tüm dünyada da yaşlı nüfus genel nüfusun önemli bir bölümünü oluşturmaya başlamıştır.

Yaşlılığın hayatın kaçınılmaz bir evresi olması ve araştırma bulgularının hem kadınlara hem de toplumun geneline bilgiler sunacak olması araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Bununla birlikte gelecek çalışmalara katkı sağlayacak olması ve konulara ilişkin araştırmacılara kaynak oluşturacak olması araştırmanın önemini arttıran diğer unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

3.5. Varsayımlar

Bu çalışma birtakım varsayımlar ile birlikte gerçekleştirilmiştir:

Çalışmanın konusu ile yararlanılan kaynaklardan edilen bilgilerin objektif olduğu varsayılmıştır.

Belirlenen örneklemin evreni yansıttığı kabul edilmektedir.

Çalışmada uygulanan veri toplama yöntemlerinin amaca uygun olduğu kabul edilmektedir.

Katılımcıların yapılan anketi içtenlikle ve doğru olarak yanıtladıkları varsayılmaktadır.

3.6. Sınırlılıklar

- Çalışma katılımcıları Ankara ili Çankaya ilçesi ile sınırlı tutulmuştur.
- Araştırma belirlenen örneklem grubu ile sınırlandırılmıştır.
- Çalışmada yalnızca ölçme sorularına verilen cevaplar değerlendirilmiştir.

3.7. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın modeli nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama modelidir. Tarama modeline göre, çalışmaya konu olan durum, kişi ve olaylara hiçbir müdahale de bulunmadan olduğu gibi ifade edebilmektir (Karasar, 2012). Bu modelin tercih edilmesindeki ana unsur yaşlılığın kadınlar üzerindeki etkilerinin hiçbir müdahalede bulunulmadan belirlenmesidir.

3.8. Evren ve örneklem

Çalışmanın evrenini Ankara ili ankaya ilçesinde ikamet eden 60 yaş üzeri kadınlar oluşturmaktadır. Örneklemini de rastgele seçilen 60 yaş üzeri 201 kadın katılımcıdır.

3.9. Veri Toplama Teknikleri ve Araçları

Çalışmada Avrupa Yaşlanma Tutumu Anketi (AYTA) uygulanmıştır. 5’li likert tipinde olan ankette katılımcılar, “Kesinlikle Katılmıyorum” ile 1, “Katılmıyorum” ile 2, “Kararsızım” ile 3, “Katılıyorum” ile 4, “Kesinlikle Katılıyorum” ile 5 puanlamışlardır.

3.10. Araştırmada Kullanılan İstatistik Teknikler

Araştırmanın tüm verileri SPSS 23.0 paket programında analiz edilmiştir. Araştırmada verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini ölçmek için Shapiro- Wilk testi uygulanmıştır. Çalışmada normal dağılım gösteren verilerin analizinde; ikili grupların karşılaştırılmasında T testi, üç ve daha fazla grubun karşılaştırılmasında Anova testi uygulanmıştır.

3.11. Bulgular

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Bilgileri

N=201		N	%
Yaş	60-64	108	53.7
	65-69	50	24.9
	70-74	32	15.9
	75 ve üzeri	11	5.5
Medeni durum	Evli	112	55.7
	Bekar	7	3.5
	Dul	82	40.8
Sağlık desteği alıyor musunuz	evet	144	71.6
	hayır	57	28.4
Sağlık durumunuz nedir	Sağlıklı	136	67.7
	Sağlıklı değil	65	32.3

Kronik hastalığınız var mı	Evet	112	55.7
	Hayır	89	44.3
Gelir Düzeyi	0-1500	24	11.9
	1501-3000	106	52.7
	3001-4500	66	32.8
	4500 ve üzeri	5	2.5

Araştırma toplam 201 kadın katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. 108 kişi ile %53,7'lik bölümünü 60-64 yaş arası kadınlar, 50 kişi ile %24,9'luk bölümünü 65-69 yaş arası kadınlar, 32 kişi ile %15,9'luk bölümünü 70-74 yaş arası kadınlar ve 11 kişi ile %5,5'lik bölümünü 75 yaş ve üzeri kadınlar oluşturmaktadır.

Katılımcıların %55,7'si evli, %40,8'i dul ve %3,5'i bekardır. Katılımcıların %71,6'sı sağlık desteği aldığını beyan ederken, %28,4'ü sağlık desteği almamaktadır. Ancak %67,7'si herhangi bir ağır hastalıklarının olmadıklarını bildirmişlerdir. Bununla birlikte kronik rahatsızlığı olanlar toplam katılımcıların %55,7'sini oluşturmaktadır.

Gelir seviyeleri sorulduğunda ise %52,7'si 1501-3000 TL arası olduğunu, %32,8'i 3001-4500 TL arası olduğunu, %11,9'u 0-1500 TL olduğunu ve %2,5'lik bir kısmı da 4500 TL ve üzerini olduğunu beyan etmiştir. Bu tablo sonucunda yaşlı kadınların gelir durumlarının çok da iyi bir düzeyde olmadığı gözlemlenmiştir.

Tablo 3. Avrupa Yaşlanma tutumu anketinin güvenilirlik analizi sonuçları

Ölçekler	Cronbach Alfa Değeri
Avrupa Yaşlanma tutumu anketi	0.763

Tablo 3’den görüldüğü üzere Avrupa yaşlanma tutumu anketinin toplam maddelerinin güvenilirlik düzeyi iyi seviyededir.

Tablo 4. Soru 1 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
İnsanlar yaşlandıkça yaşamla daha iyi başa çıkabilir	Kesinlikle Katılmıyorum	22	10,9
	Katılmıyorum	47	23,5
	Kararsızım	22	10,9
	Katılıyorum	82	40,8
	Kesinlikle Katılıyorum	28	13,9

Katılımcılara yöneltilen “insanlar yaşlandıkça yaşamla daha iyi başa çıkabilir” görüşüne katılımcıların %40,8’i (82) katılıyorum, %23,5’i (47) katılmıyorum, %13,9’u (28) kesinlikle katılıyorum, %10,9’u (22) kesinlikle katılmıyorum ve %10,9’u (22) kararsızım şeklinde yanıt vermiştir. Tabloya göre %54,7’lik oranla (110) katılımcılar yaşamlarının önceki dönemlerine kıyasla yaşamla daha iyi başa çıkabildiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 5. Soru 2 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Yaşlanmak bir ayrıcalıktır	Kesinlikle Katılmıyorum	25	12,4
	Katılmıyorum	54	26,9
	Kararsızım	44	21,9
	Katılıyorum	59	29,4
	Kesinlikle Katılıyorum	19	9,4

“Yaşlanmak bir ayrıcalıktır” görüşüne katılımcıların %26,9’u katılmıyorum yanıtını verirken, %29,4’ü katılıyorum, %21,9’u kararsızım, %12,4’ü kesinlikle katılmıyorum, %9,4’ü ise kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcıların %39,3’lük kısmı negatif yönlü tutum sergilerken %38,8’lik kısmı pozitif yönlü bir tutum sergilemiştir.

Tablo 6. Soru 3 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Yaşlılık yalnızlık zamanıdır	Kesinlikle Katılmıyorum	16	8,0
	Katılmıyorum	30	14,9
	Kararsızım	13	6,5
	Katılıyorum	68	33,8
	Kesinlikle Katılıyorum	74	36,8

Katılımcıların %36,8’i “yaşlılık yalnızlık zamanıdır” görüşüne kesinlikle katılıyorum yanıtını verirken, %33,8’i katılıyorum, %14,9’u katılmıyorum, %8,0’ı kesinlikle katılmıyorum ve %6,5’i kararsızım yanıtını vermiştir. Tabloda görüldüğü üzere

katılımcıların %70,6 gibi büyük bir kısmı yaşlılığı yalnızlıkla bağdaştırmaktadır. Burada yaşlıların yalnızlık hissine kapılmaları sosyal dışlanma ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 7. Soru 4 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Bilgelik yaşla edinilir	Kesinlikle Katılmıyorum	10	5,0
	Katılmıyorum	26	12,9
	Kararsızım	33	16,2
	Katılıyorum	65	32,3
	Kesinlikle Katılıyorum	67	33,3

“Bilgelik yaşla edinilir” görüşüne katılımcıların %33,3’ü kesinlikle katılıyorum yanıtını verirken, %32,3’ü katılıyorum, %12,9’u katılmıyorum, %5’i ise kesinlikle katılmıyorum ve %16,2’si kararsızım yanıtını vermiştir.

Tablo 8. Soru 5 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Yaşlanıyor olmakla ilgili pek çok hoş giden (güzel) şey vardır	Kesinlikle Katılmıyorum	14	7,0
	Katılmıyorum	35	17,4
	Kararsızım	26	12,9
	Katılıyorum	91	45,3
	Kesinlikle Katılıyorum	35	17,4

Katılımcılara yöneltilen “yaşlanıyor olmakla ilgili pek çok hoş giden (güzel) şey vardır” görüşüne katılımcıların %45,ü katılıyorum, %17,4’u kesinlikle katılıyorum, %17,4’ü katılmıyorum, %12,9’u kararsızım ve %7,0’ı kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Cevap dağılımında %62,4’lük oranın yaşlanıyor olmayı olumlu olarak değerlendirdiğini görmekteyiz.

Tablo 9. Soru 6 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Yaşlılık, hayatın keyif kaçırıcı dönemidir	Kesinlikle Katılmıyorum	20	10,0
	Katılmıyorum	66	32,8
	Kararsızım	37	18,4
	Katılıyorum	61	30,3
	Kesinlikle Katılıyorum	17	8,5

Katılımcıların %32,8’i “yaşlılık, hayatın keyif kaçırıcı dönemidir” görüşüne katılmıyorum yanıtını verirken, %30,3’ü katılıyorum, %18,4’u kararsızım, %10,0’u kesinlikle katılmıyorum ve %8,5’i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Yaşlılık dönemini keyif kaçırıcı bulan yaşlı kadınlara kıyasla bulmayanların oranının daha fazla olduğu görülmüştür.

Tablo 10. Soru 7 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Her yaşta egzersiz yapmak (hareket etmek, spor yapmak) önemlidir	Kesinlikle Katılmıyorum	3	1,5
	Katılmıyorum	14	7,0
	Kararsızım	11	5,5

Katılıyorum	75	37,3
Kesinlikle Katılıyorum	98	48,8

Katılımcılara yöneltilen “her yaşta egzersiz yapmak (hareket etmek, spor yapmak) önemlidir” görüşüne katılımcıların %48,8’i kesinlikle katılıyorum, %37,3’ü katılıyorum, %7,0’si katılmıyorum, %1,5’i kesinlikle katılmıyorum ve %5,5’i kararsızım şeklinde yanıt vermiştir. Yukarıdaki tablonun sonucunda yaşlı kadınların sağlıksal anlamda %86,1 oranıyla sporu ve hareket etmeyi önemli bulduklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda yaşlı kadınlara yönelik sosyal politikalar geliştirilebilir ve hem sağlıksal hem ruhsal yönden aynı zamanda sosyalleşerek kendilerini iyi hissetmeleri sağlanabilir.

Tablo 11. Soru 8 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Yaşlanıyor olmak, sandığımdan daha kolaymış	Kesinlikle Katılmıyorum	28	13,9
	Katılmıyorum	69	34,3
	Kararsızım	40	19,9
	Katılıyorum	47	23,4
	Kesinlikle Katılıyorum	17	8,5

Katılımcıların %34,3’ü “yaşlanıyor olmak, sandığımdan daha kolaymış” görüşüne katılmıyorum yanıtını verirken, %23,4’i katılıyorum, %13,9’u kesinlikle katılmıyorum, %19,9’u kararsızım ve %8,5’i kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcıların %48,2’si yaşlanmanın sandığından daha zor olduğunu belirtmiştir. %31,9’unun ise daha kolay bir yaşlanma süreci geçirdiği görülmektedir.

Tablo 12. Soru 9 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Yaşlandıkça duygularım hakkında konuşmak daha zor geliyor	Kesinlikle Katılmıyorum	55	27,4
	Katılmıyorum	37	18,4
	Kararsızım	19	9,5
	Katılıyorum	60	29,9
	Kesinlikle Katılıyorum	30	14,9

“Yaşlandıkça duygularım hakkında konuşmak daha zor geliyor” görüşüne katılımcıların %27,4’ü kesinlikle katılmıyorum yanıtını verirken, %29,9’u katılıyorum, %18,4’ü katılmıyorum, %14,9’u kesinlikle katılıyorum, %9,5’i ise kararsızım yanıtını vermiştir. Burada %44,8’lik oranla yaşlı kadınların duyguları hakkında konuşmakta zorlandığını görmekteyiz.

Tablo 13. Soru 10 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Yaşlandıkça kendimi daha çok kabulleniyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	9	4,5
	Katılmıyorum	44	21,9
	Kararsızım	34	16,9
	Katılıyorum	72	35,8
	Kesinlikle Katılıyorum	42	20,9

Katılımcıların %35,8’i “yaşlandıkça kendimi daha çok kabulleniyorum” görüşüne katılıyorum yanıtını verirken, %21,9’u katılmıyorum, %20,9’u kesinlikle katılıyorum, %16,9’u kararsızım ve %4,5’i kesinlikle katılmıyorum yanıtını

vermiştir. %56,7'lik bir oranla yaşlı kadınların yaşlandıkça kendilerini daha çok kabullendiklerini görmekteyiz.

Tablo 14. Soru 11 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Kendimi yaşlı hissetmiyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	24	11,9
	Katılmıyorum	67	33,3
	Kararsızım	31	15,4
	Katılıyorum	48	23,9
	Kesinlikle Katılıyorum	31	15,4

“Kendimi yaşlı hissetmiyorum” görüşüne katılımcıların %33,3’ü katılmıyorum yanıtını verirken, %23,9’u katılıyorum, %15,4’ü kesinlikle katılıyorum, %11,9’u kesinlikle katılmıyorum, %15,4’ü ise kararsızım yanıtını vermiştir.

Tablo 15. Soru 12 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
İleri yaşı esas olarak kayıpların olduğu zaman olarak görüyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	6	3,0
	Katılmıyorum	21	10,4
	Kararsızım	21	10,4
	Katılıyorum	66	32,8
	Kesinlikle Katılıyorum	87	43,3

Katılımcılara yöneltilen “ileri yaşı esas olarak kayıpların olduğu zaman olarak görüyorum” görüşüne katılımcıların %43,3’ü kesinlikle katılıyorum, %32,8’i katılıyorum, %10,4’ü katılmıyorum, %10,4’ü kararsızım ve %3,0’ü kesinlikle

katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Yukarıdaki tabloya baktığımızda %76,1 gibi yüksek bir oranla yaşlı kadınların içerisinde buldukları dönemi kayıp zaman olarak gördüklerini görmekteyiz. Burada yaşlı kadınların kendilerini daha işe yarar ve yaşamlarının bir bölümünü oluşturan yaşlılık dönemini kayıp zaman olarak görmemeleri adına sosyal politikalar geliştirilmesi önerilebilir.

Tablo 16. Soru 13 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Sahip olduğum yaş toplumdaki pozisyonumu / statümü belirlemez	Kesinlikle Katılmıyorum	33	16,4
	Katılmıyorum	57	28,4
	Kararsızım	31	15,4
	Katılıyorum	52	25,9
	Kesinlikle Katılıyorum	28	13,9

Katılımcıların %28,4'ü "sahip olduğum yaş toplumdaki pozisyonumu / statümü belirlemez" görüşüne katılmıyorum yanıtını verirken, %16,4'ü kesinlikle katılmıyorum, %25,9'u katılıyorum, %13,9'u kesinlikle katılıyorum ve %15,4'ü kararsızım yanıtını vermiştir. %39,8'lik oranla katılımcılar sahip oldukları yaş ile toplumdaki statülerinin belirlendiğini düşünmektedir. %44,8 oranla ise katılımcılar statülerinin yaşları ile bağlantılı bulmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 17. Soru 14 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Yaşıma göre beklediğimden daha fazla enerjim var	Kesinlikle Katılmıyorum	15	7,5
	Katılmıyorum	56	27,9
	Kararsızım	25	12,4

Katılıyorum	72	35,8
Kesinlikle Katılıyorum	33	16,4

“Yaşıma göre beklediğimden daha fazla enerjim var” görüşüne katılımcıların %35,8’i katılıyorum yanıtını verirken, %27,9’u katılmıyorum, %16,4’ü kesinlikle katılıyorum, %7,5’i (11) kesinlikle katılmıyorum ve yine %12,4’ü kararsızım yanıtını vermiştir.

Tablo 18. Soru 15 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Yaşlandıkça fiziksel bağımsızlığımı kaybediyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	9	4,5
	Katılmıyorum	24	11,9
	Kararsızım	20	10,0
	Katılıyorum	75	37,3
	Kesinlikle Katılıyorum	73	36,3

Katılımcılara yöneltilen “yaşlandıkça fiziksel bağımsızlığımı kaybediyorum” görüşüne katılımcıların %36,3’ü kesinlikle katılıyorum, %37,3’ü katılıyorum, %11,9’u katılmıyorum, %10’u (10) kararsızım ve %4,5’i kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Tablo 18’de görüldüğü üzere %73,6’lık büyük bir oranla katılımcılar yaşlandıkça fiziksel anlamda bağımsızlıklarını kaybettiklerini belirtmişlerdir. Bu noktada fiziksel olarak yardıma muhtaç oldukları açıkça görülmektedir.

Tablo 19. Soru 16 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Fiziksel sağlığımla ilgili sorunlar, yapmak istediklerimi engellemiyor	Kesinlikle Katılmıyorum	44	21,9
	Katılmıyorum	73	36,3
	Kararsızım	19	9,5
	Katılıyorum	45	22,4
	Kesinlikle Katılıyorum	20	10,0

Katılımcılara yöneltilen “fiziksel sağlığımla ilgili sorunlar, yapmak istediklerimi engellemiyor” görüşüne katılımcıların %36,3’ü katılmıyorum, %21,9’u kesinlikle katılmıyorum, %22,4’ü katılıyorum, %10’u kesinlikle katılıyorum ve %9,5’i kararsızım şeklinde yanıt vermiştir. Katılımcıların %58,2’si fiziksel sağlığıyla ilgili sorunların yapmak istediklerini engellediklerini belirtmişlerdir. Tablo 18 ve Tablo 15’deki sonuçlar ile birleştirildiğinde yine yaşlı kadınların yaşlılık dönemini bir kayıp olarak görmemeleri adına onlara yardımcı olacak sosyal politikalar geliştirilmesi önerilebilir.

Tablo 20. Soru 17 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Yaşlanınca yeni arkadaşlar bulmak daha zor oldu	Kesinlikle Katılmıyorum	10	5,0
	Katılmıyorum	30	14,9
	Kararsızım	15	7,5
	Katılıyorum	68	33,8
	Kesinlikle Katılıyorum	78	38,8

Katılımcılara yöneltilen “yaşlanınca yeni arkadaşlar bulmak daha zor oldu” görüşüne katılımcıların %38,8’i kesinlikle katılıyorum, %33,8’i katılıyorum, %14,9’u katılmıyorum, %5’i kesinlikle katılmıyorum ve %7,5’i kararsızım şeklinde yanıt vermiştir. %67,6 oranıyla katılımcılar yeni arkadaşlar edinemediklerini belirtmişlerdir. Sosyalleşme imkanı kısıtlı olan yaşlı kadınlar arkadaş edinmekte zorlandıkları için yeni sosyalleşme ortamları sunularak kendilerini aktif hissedecekleri alanlar açılabilir.

Tablo 21. Soru 18 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Tecrübelerimle kazandıklarımı gençlere aktarmak çok önemlidir	Kesinlikle Katılmıyorum	1	,5
	Katılmıyorum	3	1,5
	Kararsızım	9	4,5
	Katılıyorum	62	30,8
	Kesinlikle Katılıyorum	126	62,7

Katılımcıların %62,7’si “tecrübelerimle kazandıklarımı gençlere aktarmak çok önemlidir” görüşüne kesinlikle katılıyorum yanıtını verirken, %30,8’i katılıyorum, %0,5’i kesinlikle katılmıyorum ve yine %1,5’i katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcıların %93,5 gibi çok yüksek bir oranı yaşlarının getirdiği tecrübeleri gençlere aktarmak istediklerini belirtmiştir.

Tablo 22. Soru 19 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Hayatımın bir fark yarattığına inanıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	8	4,0
	Katılmıyorum	25	12,4
	Kararsızım	48	23,9
	Katılıyorum	65	32,3
	Kesinlikle Katılıyorum	55	27,4

“Hayatımın bir fark yarattığına inanıyorum” görüşüne katılımcıların %27,4’ü kesinlikle katılıyorum yanıtını verirken, %32,3’ü katılıyorum, %23,9’u kararsızım, %12,4’ü katılmıyorum, %4’ü ise kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. %59,7’lik oranla katılımcılar karamsar bir tutum sergileyerek hayatlarının bir fark yaratmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 23. Soru 20 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Yaşlı olduğum için kendimi toplumun içinde hissetmiyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	39	19,4
	Katılmıyorum	85	42,3
	Kararsızım	23	11,4
	Katılıyorum	43	21,4
	Kesinlikle Katılıyorum	11	5,5

Katılımcıların %42,3’ü “yaşlı olduğum için kendimi toplumun içinde hissetmiyorum” görüşüne katılmıyorum yanıtını verirken, %19,4’ü kesinlikle katılmıyorum, %21,4’ü katılıyorum, %11,4’ü kararsızım ve %5,5’i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir.

Tablo 24. Soru 21 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Gençlere iyi örnek olmak istiyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	2	1,0
	Katılıyorum	58	28,9
	Kesinlikle Katılıyorum	133	66,2

“Gençlere iyi örnek olmak istiyorum” görüşüne katılımcıların %66,2’si kesinlikle katılıyorum yanıtını verirken, %28,9’u katılıyorum ve %1’i kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcıların %95,1’lik oranı gençlere iyi bir örnek olmak istediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 25. Soru 22 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Yaşım nedeniyle kendimi bazı şeylerden dışlanmış hissediyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	44	21,9
	Katılmıyorum	76	37,8
	Kararsızım	28	13,9
	Katılıyorum	41	20,4
	Kesinlikle Katılıyorum	12	6,0

Katılımcılara yöneltilen “yaşım nedeniyle kendimi bazı şeylerden dışlanmış hissediyorum” görüşüne katılımcıların %37,8’i katılmıyorum, %21,9’u kesinlikle katılmıyorum, %20,4’ü katılıyorum, %13,9’u kararsızım ve %6’sı kesinlikle katılıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Sanılanın aksine katılımcılar %59,7’si yaşları nedeniyle dışlanmadıklarını düşünmektedir.

Tablo 26. Soru 23 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Sağlığım bu yaşımda beklediğimden daha iyi	Kesinlikle Katılmıyorum	28	13,9
	Katılmıyorum	39	19,4
	Kararsızım	28	13,9
	Katılıyorum	71	35,3
	Kesinlikle Katılıyorum	35	17,4

Katılımcıların %35,3'ü "sağlığım bu yaşımda beklediğimden daha iyi" görüşüne katılıyorum yanıtını verirken, %17,4'u kesinlikle katılıyorum, %19,4'ü katılmıyorum, %13,9'u kesinlikle katılmıyorum ve %13,9'u kararsızım yanıtını vermiştir.

Tablo 27. Soru 24 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Kendimi olduğumdan daha yaşlı hissediyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	52	25,9
	Katılmıyorum	56	27,9
	Kararsızım	26	12,9
	Katılıyorum	60	29,9
	Kesinlikle Katılıyorum	7	3,5

"Kendimi olduğumdan daha yaşlı hissediyorum" görüşüne katılımcıların %25,9'u kesinlikle katılmıyorum yanıtını verirken, %29,9'u katılıyorum, %27,9'u katılmıyorum, %12,9'u kararsızım ve %3,5'i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir.

Tablo 28. Soru 25 Cevap Dağılımı

Değişken	Gruplar	f	%
Egzersiz yaparak kendimi mümkün olduğu kadar dinç ve canlı tutuyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	24	11,9
	Katılmıyorum	49	24,4
	Kararsızım	32	15,9
	Katılıyorum	61	30,3
	Kesinlikle Katılıyorum	35	17,4

Katılımcılara yöneltilen “egzersiz yaparak kendimi mümkün olduğu kadar dinç ve canlı tutuyorum” görüşüne katılımcıların %30,3’ü katılıyorum, %24,4’ü katılmıyorum, %17,4’u kesinlikle katılıyorum, %15,9’u kararsızım ve %11,9’u kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir.

Tablo 29. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketini ölçeğinden aldıkları puanların normal dağılım testi sonuçları

Normal dağılım test sonucu	Shapiro-Wilk
Avrupa Yaşlanma tutumu anketi	0.270

Tablo 28’de gördüğümüz üzere, Avrupa Yaşlanma tutumu anketinden alınan puanlar normal dağılım göstermiştir ($p>0.05$).

Tablo 30. Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların dağılımı

Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları	Ort.	S.S	Median	IQR	Min	Max
Psikososyal kayıp	21.61	5.01	21	6	10	38
Bedensel değişim	25.20	5.70	26	7.50	8	39
Psikososyal gelişme	29.71	4.27	30	5.50	8	40

Tablo 31. Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların yaşlarına göre dağılıma yönelik Anova testi sonuçları

Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları	Yaş	N	Ortalama	S.S	Median	İQR	Test ist.	P

Psikososyal kayıp	60-64	108	22.54	4.79	22	5.75	2.751	0.044
	65-69	50	20.54	4.13	21	5.25		
	70-74	32	20.62	5.93	20	7		
	74 ve üzeri	11	20.27	6.64	19	5		
Bedensel değişim	60-64	108	26.72	5.34	27	6	8.130	0.000
	65-69	50	24.74	5.22	25	9		
	70-74	32	21.78	5.81	21.50	8		
	74 ve üzeri	11	22.45	5.98	20	12		
Psikososyal gelişme	60-64	108	30.10	4.46	30	5	1.109	0.347
	65-69	50	29.72	3.79	30	5.25		
	70-74	32	28.59	4.42	28	6.75		
	74 ve üzeri	11	29.09	3.83	29	6		

Tablo 31’de görüldüğü üzere, katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp ($p=0.05>0.044$) ve bedensel değişim ($p=0.05<0.000$) puanları yaşa göre anlamlı farklılık gösterirken, psikososyal gelişme puanları ($p=0.05<0.347$) anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Kadınların psikososyal kayıp puanlarına baktığımızda 60-64 yaş aralığında olan katılımcıların puanları en yüksek, 74 yaş ve üzeri olanların puanları ise en düşük olarak belirlenmiştir. 60-64 yaş aralığında olan kişiler yaşlılık dönemini diğer yaş gruplarından daha fazla kayıplar şeklinde algılamaktadır.

Tablo 32. Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların medeni duruma göre dağılıma yönelik Anova testi sonuçları

Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları	Medeni durumu	N	Ortalama	S.S	Median	İQR	Test ist.	P
Psikososyal kayıp	Evli	112	21.91	4.41	22	4	0.479	0.620
	Bekar	7	20.85	7.75	18	16		
	Dul	82	21.26	5.54	21	6.50		
Bedensel değişim	Evli	112	26	5.59	26.50	6.75	2.570	0.079
	Bekar	7	25.14	5.14	27	9		
	Dul	82	24.13	5.79	24.50	9.25		
Psikososyal gelişme	Evli	112	29.68	4.48	30	6	0.117	0.889
	Bekar	7	29	4.20	30	4		
	Dul	82	29.80	4.01	30	6		

Tablo 32’de görüldüğü üzere, katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp ($p=0.05<0.620$), bedensel değişim ($p=0.05<0.079$), psikososyal gelişme puanları ($p=0.05<0.889$) medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Tablo 33. Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların ‘sağlık desteği alıyor musunuz’ sorularına verdikleri cevaplara göre dağılıma yönelik T testi sonuçları

Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları	Sağlık desteği alıyor musunuz	N	Ortalama	S.S	Median	İQR	Test ist.	P
Psikososyal kayıp	Evet	144	21.85	4.87	21	6	0.039	0.844
	Hayır	57	21.01	5.36	21	4.50		
Bedensel değişim	Evet	144	24.99	6	26	9	2.054	0.153
	Hayır	57	25.75	4.87	25	7		
Psikososyal gelişme	Evet	144	29.88	4.52	30	6	3.338	0.069
	Hayır	57	29.28	3.56	30	5		

Tablo 33’te görüldüğü üzere, katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp ($p=0.05<0.844$), bedensel değişim ($p=0.05<0.153$), psikososyal gelişme puanları ($p=0.05<0.069$) ‘sağlık desteği alıyor musunuz’ sorularına verdikleri cevaplara göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Tablo 34: Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların ‘Sağlık durumunuz nedir’ sorularına verdikleri cevaplara göre dağılıma yönelik T testi sonuçları

Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları	Sağlık durumunuz nedir	N	Ortalama	S.S	Median	İQR	Test ist.	P
Psikososyal kayıp	Sağlıklı	136	22.12	4.69	22	4.75	1.800	0.181
	Sağlıklı değil	65	20.55	5.53	20	7		
Bedensel değişim	Sağlıklı	136	26.58	5.02	27	7	5.861	0.016
	Sağlıklı değil	65	22.32	5.99	22	9		
Psikososyal gelişme	Sağlıklı	136	30.09	4.28	30	5	0.638	0.426
	Sağlıklı değil	65	28.90	4.17	29	6.50		

Tablo 34’te görüldüğü üzere, katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp ($p=0.05<0.181$) ve psikososyal gelişme ($p=0.05<0.426$) puanları ‘Sağlık durumunuz nedir’ sorularına verdikleri cevaplara göre anlamlı bir farklılık göstermezken, bedensel değişim puanları ($p=0.05>0.016$) anlamlı bir farklılık göstermiştir. Katılımcıların bedensel değişim puanlarına baktığımızda; ‘Sağlık durumunuz nedir’ sorusuna sağlıklı şeklinde cevap veren kadınların puanları sağlıklı değil şeklinde cevap verenlerden daha yüksek olarak belirlenmiştir. Katılımcılardan ‘sağlık durumunuz’ nedir sorusuna sağlıklı şeklinde cevap veren kişilerin yaşlılık dönemindeki fiziksel değişim ve alışkanlıklara yönelik daha olumlu bir tutum sergilediği görülmektedir.

Tablo 35. Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların ‘Kronik hastalığınız var mı’ sorularına verdikleri cevaplara göre dağılıma yönelik T testi sonuçları

Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları	Kronik hastalığınız var mı	N	Ortalama	S.S	Median	İQR	Test ist.	P
Psikososyal kayıp	Evet	112	20.69	4.80	21	7	0.051	0.822
	Hayır	89	22.77	5.06	22	5		
Bedensel değişim	Evet	112	23.57	5.74	24	8.75	3.446	0.065
	Hayır	89	27.26	4.97	27	6.50		
Psikososyal gelişme	Evet	112	29.27	4.48	30	6	1.067	0.303
	Hayır	89	30.25	3.95	30	5		

Tablo 35’te görüldüğü üzere, katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp ($p=0.05<0.822$), bedensel değişim ($p=0.05<0.065$) ve psikososyal gelişme puanları ($p=0.05<0.303$) ‘Kronik hastalığınız var mı’ sorularına verdikleri cevaplara göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Tablo 36. Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinin alt boyutlarından aldıkları puanların ‘Gelir Düzeyi’ sorularına verdikleri cevaplara göre dağılıma yönelik Anova testi sonuçları

Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları	Gelir Düzeyi	N	Ortal ama	S.S	Medi an	İQR	Test ist.	P
Psikososyal kayıp	0-1500	24	21.62	5.47	21	5.50	2.54	0.057
	1501-3000	106	21.32	5.03	21	6	9	
	3001-4500	66	21.63	4.73	21	6		
	4500 ve üzeri	5	27.60	3.36	29	6.50		
Bedensel değişim	0-1500	24	24.20	6	24	8.75	0.87	0.454
	1501-3000	106	25.60	5.51	26	7.25	8	
	3001-4500	66	25.16	5.70	26.5	8		
	4500 ve üzeri	5	22.20	8.46	0	13.50		
Psikososyal gelişme	0-1500	24	28.79	3.84	28.5	5	0.48	0.695
	1501-3000	106	29.86	3.69	30	4	3	
	3001-4500	66	29.84	4.38	30	6		
	4500 ve üzeri	5	29	12.24	32	18.50		

Tablo 36’da görüldüğü üzere, katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp ($p=0.05<0.057$), bedensel değişim ($p=0.05<0.454$) ve psikososyal gelişme puanları ($p=0.05<0.695$) sosyo-ekonomik duruma göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Araştırma sonucuna göre hipotezlerin kabulü ve reddi aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

1. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir hipotezi psikososyal kayıp ve bedensel değişim boyutlarında kabul edilmiştir.
2. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir hipotezi reddedilmiştir.
3. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları sağlık desteği alıp almamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir hipotezi reddedilmiştir.
4. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları sağlık durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir hipotezi bedensel değişim boyutunda kabul edilmiştir.
5. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları kronik hastalıkları olup olmamasına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir hipotezi reddedilmiştir.
6. Katılımcıların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları gelir durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir hipotezi reddedilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada kadınların yaşlanma tutumları bazı demografik değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırmaya Ankara ili Çankaya ilçesinde yapılan yüz yüze anketi ile toplam 201 kadın katılımcı katılmıştır. Katılımcıların yaşlanma hakkındaki görüşleri ve yaşlılık olgusuna bakış açıları araştırılmak istenilmiştir. Araştırmada kullanılan Avrupa Yaşlanma tutumu anketi Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme alt boyutlarına sahiptir. Kişilerin bu değişim ve kayıp süreçlerini kabullenmesi ve bu süreçlerle başa çıkabilmesi yaşlanma sürecinde psikolojik sağlık anlamında önemli olmaktadır. Psikososyal kayıp alt boyutu, kişilerin yaşlılık dönemlerinde sosyal kayıplar yaşadığını ve yaşlılık dönemini kayıplar şeklinde algıladığına dair olan düşüncelerini ölçmektedir. Bedensel değişim alt boyutu, kişilerin yaşlılık dönemlerinde yaşadıkları fiziksel değişim ve alışkanlıklara yönelik bakış açılarını ölçmektedir. Psikososyal gelişme kişilerin yaşlılık dönemindeki sosyal değişimleri kabullenmelerini ve yaşlılık ile ilgili olumlu düşüncelere sahip olmalarını ölçmektedir (Levy, 2003). Bu alt boyutlardan elde edilen puanların artması ilgili boyutlara ait tutum puanlarını olumlu anlamda etkilemektedir.

Bu kapsamda kadınların Avrupa Yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan; Psikososyal kayıp, bedensel değişim, Psikososyal gelişme puanları onların; yaşlarına, medeni durumlarına, sağlık desteği alıp almamalarına, sağlık durumlarına, kronik hastalıkları olup olmamasına ve gelir durumlarına göre karşılaştırılmıştır.

Araştırmaya toplam 201 kadın katılım göstermiştir:

- Araştırmaya katılan kadınların yaşlarına baktığımızda; %53.7'si 60-64, %24.9'u 65-69, %15.9'u 70-74, %5.5'i 74 ve üzeri yaş aralığındadır.
- Katılımcıların medeni durumlarına baktığımızda; %55.7'si evli, %3.5'i bekar, %40.8'i dul olarak belirlenmiştir.
- Katılımcıların sağlık desteği alıp almamalarına baktığımızda; %71.6'sı sağlık desteği alırken, %28.4'ü sağlık desteği almamaktadır.

- Katılımcıların genel sağlık durumlarına baktığımızda; %67.7'si sağlıklı,% 32.3'ü sağlıklı değil şeklinde belirlenmiştir.
- Katılımcıların kronik hastalıklarının olup olmamasına baktığımızda; %55.7'si evet cevabını verirken, %44.3'ü hayır cevabını vermiştir.
- Katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarına baktığımızda; %11.9'u 0-1500, %52.7'si 1501-3000, %32.8'i 3001-4500, %2.5'i 4500 ve üzeri aylık gelire sahip olmaktadır.

Çalışma sonucunda elde ettiğimiz bulgular aşağıdaki gibidir. Bu alanda yapılan diğer çalışmalara baktığımızda bunların bazıları bizim sonuçlarımızı destekler nitelikteyken, bazılarında daha farklı sonuçlar elde edilmiştir.

- Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp ve bedensel değişim puanları yaşa göre anlamlı farklılık gösterirken, psikososyal gelişme puanları anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Janeckova ve arkadaşları (2013) yaşlılar üzerinde yapmış oldukları çalışmaya huzurevlerinde yaşayan 220 kişiyi dahil etmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların yaşları ile psikososyal kayıp alt boyutu arasında bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu çalışma elde ettiğimiz sonuçları destekler niteliktedir (Janeckova vd., 2013).

- Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp, bedensel değişim psikososyal gelişme puanları Medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Göktaş (2019) kişilerin yaşlılık beklentilerini ve algılarının sosyo-demografik değişkenlere göre incelemiştir. Çalışma sonucunda katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutu olan bedensel değişim puanlarının medeni duruma göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Katılımcılardan evli olanların bedensel değişim puanlarının dul olanlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. (Göktaş, 2019). Bu çalışmanın sonucu elde ettiğimiz verilere göre farklılık göstermektedir.

- Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp, bedensel değişim, psikososyal gelişme puanları 'sağlık

desteği alıyor musunuz' sorularına verdikleri cevaplara göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Fettahoğlu (2019) katılımcıların yaşlılık algıları ile sağlık hizmeti kullanımı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda, yaşlılık algısı alt boyutu olan psikososyal kayıp boyutunun sağlık hizmeti kullanımı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu belirlenmiştir ama bu etki istatistiksel olarak anlamlı olarak belirlenmemiştir. Bu çalışmada elde ettiğimiz sonuçları destekler niteliktedir.

- Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp ve psikososyal gelişme puanları 'Sağlık durumunuz nedir' sorularına verdikleri cevaplara göre anlamlı bir farklılık göstermezken, bedensel değişim puanları anlamlı bir farklılık göstermiştir.

Göktaş (2019) kişilerin yaşlılık beklentilerini ve algılarının sosyo-demografik değişkenlere göre incelediği çalışmada katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp, psikososyal gelişme ve bedensel değişim puanlarının genel sağlık durumuna göre farklılaştığını belirtmiştir (Göktaş, 2019). Bu çalışmanın sonucu elde ettiğimiz bulguları kısmen destekler niteliktedir.

- Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp, bedensel değişim ve psikososyal gelişme puanları 'Kronik hastalığınız var mı' sorularına verdikleri cevaplara göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Sözen (2014) yapmış olduğu çalışmasında katılımcıların herhangi bir hastalıklarının olmasının Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp, bedensel değişim ve psikososyal gelişme puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını belirtmiştir. Bu çalışmanın sonucu elde ettiğimiz verileri destekler niteliktedir (Sözen 2014). Göktaş (2019) kişilerin yaşlılık beklentilerini ve algılarını sosyo-demografik değişkenlere göre incelediği çalışmasında katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi bedensel değişim ve psikososyal kayıp puanlarının kişilerin kronik rahatsızlıkları olup olmamasına göre farklılaştığı belirtmiştir (Göktaş, 2019).

- Katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutları olan psikososyal kayıp, bedensel değişim ve psikososyal gelişme puanları sosyo-ekonomik duruma göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Yalınkılıç (2019) yapmış olduğu çalışmada; yaşlıların yaşlılık algısını etkileyen faktörleri incelemiştir. Çalışmada yaşlıların yaşlılık algısı; cinsiyet, yaş, gelir durumu gibi birçok demografik değişkene göre incelenmiştir. Çalışma sonucunda yaşlıların Avrupa yaşlanma tutumu anketinden almış oldukları puanlar onların gelir durumlarına anlamlı bir farklılık göstermemiştir (Yalınkılıç, 2019). Bu çalışma elde ettiğimiz sonuçları destekler niteliktedir. Göktaş (2019) kişilerin yaşlılık beklentilerini ve algılarının sosyo-demografik değişkenlere göre incelemiş olduğu çalışmada katılımcıların Avrupa yaşlanma tutumu anketi alt boyutu olan bedensel değişim ve psikososyal kayıp puanlarının gelir durumuna göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Göktaş, 2019). Bu çalışmanın sonucu elde ettiğimiz bulgulara göre farklılık göstermektedir.

Çalışmada yapılan analizler sonucunda kadınların en çok yaşlılığı hissettikleri yaş aralığının 60-64 yaş aralığı olduğu belirlenmiştir. Psikososyal kayıp ve bedensel değişimi en çok hissettikleri yaş aralığıdır. Özellikle bu yaş aralığındaki kadınlara yönelik psikolojik destek veya çeşitli sosyal aktiviteleri ile kendilerini değersiz ve toplumdan soyutlanmış gibi hissetmelerinin önüne geçilmiş olabilir. Ayrıca yalnızca yaşlı bakım evi değil aynı zamanda yalnızca yaşlıların sosyal aktivite ve hobilerini yapabilecekleri ulaşım imkanı sağlanmış kültür merkezleri açılabilir.

Günümüzde toplumlarda yaşam kalitesinin artması sonucunda yaşlılığa geçiş yaşı yükselmektedir. Dünya sağlık örgütü tarafından; 65 yaş ve üzeri yaşlılık olarak kabul edilmektedir. Toplumumuzda ise 60 yaş ve üzeri yaşlılık şeklinde kabul edilmektedir. Yaşlılık konusunda en önemli olan husus; kişilerin bu aşamaları geçerek fiziksel ve ruhsal anlamda sağlıklı ve mutlu olabilmesidir. Türkiye’de yaşlanma süreci hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Ülkemizde yaşlılar, sağlık problemlerinin yanı sıra ekonomik ve sosyal alanda da birçok farklı sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu alanlarda yapılan çalışmalara baktığımızda, çalışmaların çoğunlukla huzurevlerinde yapıldığı ve toplumun temelini temsil eden nitelikte olan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bu bağlamda yaşlılık çalışmalarının farklı sosyo- ekonomik gruplarda da uygulanması fayda sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akçay, C. (2011). *Yaşlılık, Kavramlar ve Kuramlar*, (Kriter Yayınevi, İstanbul).
- Akçay, C. (2015). *Yaşlılık ve Emeklilik: Kavramlar, Kuramlar, Sorunlar*, (Pegem Akademi Yayınevi, Ankara).
- Akın, G. (2006). *Her Yönüyle Yaşlılık*, (Palme Yayınevi, Ankara).
- Akın, Ayşe (2012). *Toplumsal Cinsiyet ve Yaşlılık. Yaşlı Sağlığı Sorunlar ve Çözümler* Hasuder.. Yayın No: 2012/1, Palme Yayıncılık s. 17-24.
- Arpacı, F. (2005). *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*, Türkiye İşçi Emeklileri Derneği, Ankara 2005.
- Akşit, E.E. (2010). Kadınların Mekânsal Davranışlarının Siyasal Niteliği. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* içinde (s.179-197).
- Bayraktar, S. (2015), *Yaşlılık Algısı*, Kalkınma Atölyesi Dergisi, Yıl:1, Sayı: 2, ss. 28-37, s. 37.
- Başak, S. (2010). *Genelleşmiş Güven ve Toplumsal Cinsiyet*. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt. 27, Sayı: 1, s.53-71.
- Beğer, T. ve Yavuzer, H. (2012). *Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi*, Klinik Gelişim, (25), 1 – 3.
- Canatan A.(2012). *Yaşlı ve Yaşlanma*, Sosyoloji, John J. Macionis, Çev.:Vildan Akan, Nobel Yay., Ankara.
- Canatan, A. (2012). *Yaşlılar ve Toplum, Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi Psikolojisi*, Açılım Kitap, İstanbul
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt. 4, Sayı. 3, s.83-105.
- Çayır, K. (2012). *Gruplar Arası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık. Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (Derleyen: Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.11.
- Çilingiroğlu, N. ve Demirel, S. (2004), Yaşlılık ve Yaşlı Ayrımcılığı, *Türk Geriatri Dergisi*, c. 7 S. 4, ss. 225-23.

Dağ, A (2016a). Huzurevlerinde ve Aileleri Yanında Kalan Yaşlıların Sosyal Destek Ağları: Konya Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Danış, M. Z. (2015). *Kurumlarda Kalan Yaşlıların Yaşam Kalitesi ve Bunu Etkileyen Faktörler: Ankara Örneğinde Bir Alan Araştırması*, Nar Yayınevi, İstanbul.

Durak, M. (2012). *Yaşlılık Döneminde Psikososyal ve Bilişsel Gelişim, Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*, (Açılım Kitap, İstanbul).

Efe A., Aydemir M. (2015) Yaşlı Kadın Olmak: Psiko-Sosyolojik Kuramlar Çerçevesinde Yaşlılık ve Kadın- Isparta Huzurevi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (1), Isparta.

Entwistle, J. (2012). *Cinsiyet / Toplumsal Cinsiyet, Temel Sosyolojik Dikotomiler*. Şahin, İ. (Çev.), Ankara: Birleşik Yayınevi.

Fettahoğlu, R. (2019). Bireylerin Yaşlılık ve Ölüm Algısının Sağlık Hizmeti Kullanımına Etkisi, Yüksek lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Gök, H. (2019). Türkiye’de Yaşlılık Olgusu ve Yaşlılara İlişkin Tutumların Kültürel Temelleri Üzerine Bir Alan Araştırması: Van – Muğla Örneği, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Van.

Göktaş, H. (2019). Kişilerin Yaşlılık Beklenti ve Algılarının Sosyo-demografik Özellikler İtibariyle İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul üniversitesi.

Gönüllü Taşkesen, C. (2012), Türkiye’de Yaşlılık ve Evde Yaşlı Bakımı; Resmi Karar ve Uygulamaların Yerinde Tespiti (Isparta İli Araştırması), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Gönüllü Taşkesen C.(2017). Kırsal Ve Kentsel Alanlarda Yaşlanma, Yaşlılık Ve Yaşlılar: Denizli İli Örneği. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt:4 Sayı:1, 92-124.

Göregenli, M. (2012). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıp Yargı ve Ayrımcılık. Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar (Derleyen: Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.20.

Görgün, B. (2005). Yaşlı ve Aile İlişkileri Araştırması – Ankara Örneği, (T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara).

Göz, F. ve Erkan, M. (2008). *Yaşlılık, Sorunlar ve Bakım İlkeleri*, (Oscar Tıbbi Yayıncılık, Samsun).

Günindi-Ersöz, Aysel. (2015). Özel Alan/Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın “Doğası” ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt.18, Sayı.1, s.80-102.

Janeckova, H., Dragomirecka, E., Holmerova, I., VanNkova, H. (2013). The Attitudes of Older Adults Living In Institutions And Their Caregivers To Ageing. *Cent Eur J Public Health* , 21 (2), 63-71.

Kalkan, M. (2008), Yaşlılık: Tanımı, Sınıflandırılması ve Genel Bilgiler, Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık, (der. Kurtman Eranlı, Melek Kalkan), Pegem Akademi Yayınları, Ankara, ss. 1-15.

Kalınkara, V. (2011). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*, (Nobel Akademi Yayıncılık, Ankara).

Kalınkara, V. (2016). *Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi*, (Nobel Yayınevi, Ankara).

Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara)

Kurt, G. (2018). Türkiye’de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış (Sivas Örneği), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

Levy, B. R. (2003). Mindmatters: cognitive and physical effects of aging self stereotypes. *J. of Gerontology*, 58, 203-11.

Sevil H. T. (2005). *Yaşlılığın Sosyal Anatomisi*, (Sabev Yayınları, Ankara).

Seyyar, A. ve Genç, Y. (2010). *Sosyal Hizmet Terimleri*, (Sakarya Kitapevi, Sakarya).

Silver, Hilary (1994). Socila Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. *International Labour Review*, Vol. 133, 1994/5-6, P. 531-578.

Sözen, F. (2014). Yaşlılarda Yaşam Kalitesi ve Yaşlılık Algısı: Başkent Üniversitesi Ankara Hastanesi Örneği. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı, Ankara.

Şentürk, Ü. (2018). *Yaşlılık Sosyolojisi: Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri*, (Dora Yayınevi, Bursa).

Tokol, A. (2013). *Ayrımcılık ve Sosyal Dışlanma. Sosyal Politika II*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları No: 1835, s. 42.

Terzi, Ş. (2012). Yaşam Boyu Gelişim, (Açılım Kitap, İstanbul.)

Tufan, İ. (2003), Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanmak: Yaşlanmanın Sosyolojisi, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Tufan, İ. (2007). I. Türkiye Yaşlılık Raporu, Gero Yay., Antalya.

Tufan, İ. ve Yazıcı, S. (2009). Yaşlılıkta Kuşaklar Arası İlişkiler, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 20(1), 47 – 52.

Tufan, İ. (2012). *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık*, (Aykırı Yayıncılık, İstanbul).

Yalınkılıç, M. (2019). Yaşlıların yaşlılık algısı ve etkileyen faktörler, Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Zastrow C (2013). *Sosyal hizmete Giriş*. (Nika, Ankara).

EKLER

ANKET FORMU

DEĞERLİ KATILIMCI

Bu araştırmada yaşlı kadın bireylerin yaşlılık olgusuna bakış açıları, yaşlılık dönemine ait kaygıları ve yaşadıkları zorluklar incelenecektir. Bu amaçla anket tekniği uygulanacaktır. Çalışmanın yapılabilmesi için Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etik Kurulundan yazılı izin alınmıştır.

Çalışmaya katılmanız ve doğru yanıtlar vermeniz araştırma sonuçlarının doğruluğunu etkileyecektir. Vereceğiniz cevaplar bu çalışma dışında hiçbir yerde kullanılmayacak ve gizli tutulacaktır. Bu çalışmaya katılmayı reddetme ve hiçbir neden göstermeksizin istediğiniz zaman araştırmadan ayrılma hakkına sahiptiriz. Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Demografik zellikler

1. Yaşınız

60 – 64 ( )

65 – 69 ( )

70 - 74 ( )

75 ve zeri ( )

2. Medeni Durumunuz

Evli ( )

Bekar ( )

Dul ( )

3. Sağlık Desteği Alıyor Musunuz?

Evet ( )

Hayır ( )

4. Sağlık Durumunuz Nedir?

Sağlıklı ( )

Sağlıklı Değil ( )

5. Kronik rahatsızlığınız var mı?

Evet ( )

Hayır ( )

6. Gelir Düzeyiniz

0 – 1500 TL ( )   1501 – 3000 TL ( )   3001 – 4500 TL ( )   4500 + TL ( )

Yaşlanma Tutumu Anketi

Maddeler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. İnsanlar yaşlandıkça yaşamla daha iyi başa çıkabilir					
2. Yaşlanmak bir ayrıcalıktır					
3. Yaşlılık, yalnızlık zamanıdır					
4. Bilgelik yaşla edinilir					
5. Yaşlanıyor olmakla ilgili pek çok hoş giden (güzel) şey vardır					
6. Yaşlılık, hayatın keyif kaçırıcı dönemidir					
7. Her yaşta egzersiz yapmak (hareket etmek, spor yapmak) önemlidir					
8. Yaşlanıyor olmak, sandığımdan daha kolaymış					
9. Yaşlandıkça duygularım hakkında konuşmak daha zor geliyor					
10. Yaşlandıkça kendimi daha çok kabulleniyorum					
11. Kendimi yaşlı hissetmiyorum					

12. İleri yaşı esas olarak kayıpların olduğu zaman olarak görüyorum					
13. Sahip olduğum yaş toplumdaki pozisyonumu/statümü belirlemez					
14. Yaşıma göre beklediğimden daha fazla enerjim var					
15. Yaşlandıkça fiziksel bağımsızlığımı kaybediyorum					
16. Fiziksel sağlığımla ilgili sorunlar, yapmak istediklerimi engellemiyor.					
17. Yaşlanınca yeni arkadaşlar bulmak daha zor oldu					
18. Tecrübelerimle kazandıklarımı gençlere aktarmak çok önemlidir					
19. Hayatımın bir fark yarattığına inanıyorum					
20. Yaşlı olduğum için kendimi toplumun içinde hissetmiyorum					
21. Gençlere iyi örnek olmak istiyorum					
22. Yaşım nedeniyle kendimi bazı şeylerden dışlanmış hissediyorum					
23. Sağlığım bu yaşımda beklediğimden daha iyi					
24. Kendimi olduğumdan daha yaşlı hissediyorum					

25. Egzersiz yaparak kendimi mümkün olduğu kadar dinç ve canlı tutuyorum

--	--	--	--	--	--

